

KOROŠKI

svžinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto II.

Ravne na Koroškem, 27. avgusta 1952

Štev. 7-9

Skrbstvo za delovno varnost in higieno delovnih mest je direktna gospodarska korist in pravi naš družbeno politični odraz. Zanimarjajo ga samo nazadnjaki.

Maršal Tito je srečal v Logarski dolini skupino naših izletnikov. Razgovarjal se je z njimi dalje časa, vprašal za našim delom, naročil pozdrave celotnemu kolektivu in prebivalstvu Raven ter obljubil, da nas bo obiskal. Naši izletniki so ga v imenu vseh železarjev pozdravili s koroško pesmijo.

Slike bomo priobčili v prihodnji številki.



URŠLJA GORA.

To ni več samo gora, to je kraljestvo lepote, neizmernega sonca, neizmernih nicin, lesovja in trat. Tam je doma samo lepo in dobro. Če gre kdo kdaj v njeno naročje z drugimi nameni, ga postane sram že na prvi ridl.

MARŠAL TITO MED RAVENSKIMI ŽELEZARJI

V soboto, dne 9. t. m., je skupina članov našega kolektiva obiskala Logarsko dolino z namenom, da naslednji dan obiše nekatere vrhove Kamniških planin. Po prihodu avtobusa do znanega hotela »Plesnik« v Logarski dolini, je skupina še isti večer šla na »Okrešelj«, kjer je bilo določeno prenočišče. Hoja do Okrešlja ni bila naporna, saj smo v dobri uri dosegli planinsko postojanko. Takoj po večerji smo šli spat, da bi si nabrali moči za predstoječe ture. Najbolj vneti planinci so bili že ob štirih pokonci in na veliko žalost ugotovili, da dežuje. Seveda nam ni nič drugega preostalo, kakor podaljšati počitek do morebitnegaboljšanja vremena. Ker se to le ni hotelo zgoditi do desetih, smo se razočarani in nezadovoljni podali nazaj v dolino in se zopet ustavili pri »Plesniku«, kjer nas je čakal naš avtobus. Komaj smo odložili svoje nahrbtnike in začeli brskati po njih, če je še kaj ostalo za malico, prihiti kot vihar v gostinske prostore naš šofer Tola mlajši in zavpije: »Tito je tukaj!« Istočasno skočimo vsi pokonci in zdijamo pri vratih na travnik. In res, pred Plesnikovo stanovanjsko hišo je stal tov. Tito v spremstvu tov. Marinka.

To srečanje nas je tako presenetilo, da smo obstali vsi kot okameneli. Šele na vzklik tov. Homana:

»Živio tovariš Maršal!« se je množica zganila in z gromkim živio in ploskanjem dala duška svojemu vznosenju.

V Logarski dolini je bilo takrat še več izletniških skupin, ki so prav tako navdušeno sprejele maršala. Nekdo iz množice je izrazil željo, da bi se maršal slikal z vsemi navzočimi. Ta želja je bila sporočena tov. Maršalu; rade volje je privolil. Tako je tudi našo skupino doletela ta čast. Po skupnem slikanju smo vsi navzoči obkolili Maršala in vsak posameznik si je prizadeval priti v njegovo neposredno bližino. Največ uspeha pri tem so imeli tovariši: Cvitanič, Štor in Homan. Ti so prosili Maršala, da bi se slikal posebej z ravenško skupino. Tudi to se nam je posrečilo. Po končanem slikanju smo zopet obkročili maršala Tita, ki je z nami ostal v pogovoru 10—15 minut. Med pogovorom se je tov. Maršal zanimal za napredek železarne in Raven po osvoboditvi, kakor tudi za delovanje delavskega sveta in upravnega odbora. *Naročil je pozdrave vsem članom našega kolektiva in ostalim Ravenčanom.*

Ko smo se ločili od našega Maršala, je bila skupina zadovoljna s slabim vremenom, kajti le to nam je omogočilo, da smo srečali človeka, ki je nam vsem najdražji.

Viktor Košutnik

Dr. Fr. Sušnik:

Naša gora

Kar je v dolini premalo lepote, vsa je vzkipele v našo goro: v sinji baržun njenih lesov in v rdeče slapove šenturšeljce; v mogočno veličastvo njenih vih, v mir njenih mehkolasih trat in v svobodne razglede njenega vrha. In ko ji sonce zjutraj oblije teme s poljubom prve ljubezni in ji sname megleno odejo z naročja in izpod nog, se zmezijo sive skale ko ovčje črede, sence bežijo v divje globače Pogorelca in Rup, gams vodi družino v Suške frate; v Črnem vrhu, v Plešivški kopi zahtijo sekire in smreke zastočejo od bridke sle; jutro raste na Vernaci, raste in cveti na požganišču v Šeserju in pri Jelenu, cveti in prede zlato kodeljo od Iverti do Prežiha, in zvon zatrepeče po sončni tenčici in dan je razsut v razkošne dalje.

To je svet Prežihovih samorastnikov.

Tam doli je Močivje in turen bridke rihte; med mišmi in podganami so beguni in uporneži ob kruhu in vodi čakali, da jih ženijo biriči dalje pred gosposko.

Tam je Lavtar. Vsako lepo nedeljo je lepa Lavtarica kuhala na Gori ovčjo župo in točila vso prešerno noč do pobožnega jutra opojno planinsko pijačo.

Ondi doli je Plešivec, prevzetni dvor uršljegorskega kralja Martina Plešivčnika, ki je šel prekašat grofe in kapitaliste v brezsrčni plembi lesov: petnajst let (1870—1885) je lezel više in više in bil je bogat ko baron, s parom jelenov se je pozimi vozil v saneh, Suhi dol je bil njegov, Potčko, Medvedje, Krstavec, Šeserje, Radmanje in še in vse do današnje prevaljske papirnice — potem se je deset let tresel in rušil pod bančnimi menicami in advokati in Ujlaky-Hirschlerji; 1895. leta je naredil »krido« in se je zrušil, da se je stresla z njim in vznemirila vsa izdana in predana zemlja na prisojnem hrbtu Gore: domalega vso, deset mogočnih gruntov, je posilil tuj pustolovec: marquis Dominique Pandolfi knez de Guttadauro, »gospod Uršlje gore«.

Tedaj so se naši dedeji v grobu obrnili. Moji so s Suškega prignali vsako leto za bero svoji dve krotki ovci, kakor je bilo zapisano v urbarju po pravici in dolžnosti še od onega leta 1570, ko so se zbrali pri Florijanu Plešivčniku (ki je bil po besedah škofa Tomaža Hrena »vir pius et bonus«, »magnus benefactor et promotor totius

operis«, pobožen in dober mož, velik dobrotnik in pospešnik vsega dela) in njegovemu sinu Antonu gospodarji od Macigoja do Vernška in Šolarja: »Antonius Pleshivizhnik, Florianus Pleshivizhnik, Vincentius Prevoldnik, Balthazar Naradnik, Rudpertus Schyessernik, Benedictus et Lampertus Mozhillnik et Juri Prevalnik«: pohlevno so pritrdili, da bodo zazidali sveti Uršuli hram, da je sedem dežel naskokoli ne bo na bolj visoki gori take cerkve, baj zadelj pet reči, da bi jih pod plajšem svete Uršule nikoli ne manjkalo: 1. dobrotljivosti, 2. kruha, 3. mošta, 4. volne in 5. te prave vere, ki so jo slovenjegraški luteranski purgarji kazili.

O ti markí in knez Guttadauro! One kratki je hodil po gori ljubljanski meščan in škof Tomaž Hren:

prvič leta 1601: »ad montem Ursulanum sive Pleshivitz... ex monasterio Eberndorff... per oppidum Guettenstain« (iz Dobrle vesi skozi trg Guštanj na Uršljo goro ali Plešivec): velel je ključarjema (Antonu Plešivčniku in Juriju Prevalniku), ki sta mu pokazala skrbno shranjeno zbirko 500 forintov, kako naj pohitita z zidavo;

drugič 18. avgusta 1602, ko je blagoslovil cerkev s tremi oltarji (1. S. Ursulae patronae ac sodalium, 2. Sanctiss. Trinitatis, 3. B. Mariae Virginis coelorum Reginae) in birmal po gori od jutra do noči (»a summo mane usque ad noctem«);

tretjič sedem let pozneje (1609), ko je blagoslovil še štiri oltarje (1. ss. Crucis in medio ecclesiae, 2. s. Michaelis Archangeli, 3. ss. Bartholomaei et s. Georgii, 4. s. Leonhardi) — in

četrtič 21. julija 1614, ko je bil zazidan zvonik. Prežihov Gustelj pravi, da ni moglo biti drugače: trije pari volov so vlekli zvon na vrh, štirinajst parov pa sode z moštom za žejne voznike. (Manjši zvon je še iz leta 1587, veliki in drugi pa sta iz leta 1705; njuna prednika sta baj v ognju počila, ko je ztrela vžgala v prejšnji stolp.)

Za spomin na svoja uršljegorska romanja je določil Tomaž Hren tri lepe nedelje, vse v avgustu, cerkvena ključarja naj tedaj mašnika primerno pogostita, vsakokrat naj mu postrežeta z merico vina in naj mu plačata dvajset krajcarjev, če pa je dobro leto, tedaj 30 krajcarjev.

O ti markí Pandolfi knez Guttadaurski, od kod si se priklatil 1895. leta v stopinje te častite uršljegorske bratovščine! Že po treh letih je šel na kant, 1902 ga je nasledil grof Douglas Thurn in 1936 gospod Richard Skubetz, generalni direktor Trboveljske premogokopne družbe v Ljubljani na Bregu št. 20... Martin Plešivčnik pa, ki je bil po »kridi« zbežal v Ameriko, se je medtem vrnil in zatekel k sinu v Trbiž; tam, kjer ima danes njegova vnukinja, signora Marianna Butturini, hotel »Italia«, je žagal do smrti drva na dvorišču, in kadar je počival in počenil na kozo, je ves otročji pripovedoval storijo o svoji gori in o Uršuli, kraljici: z enajst tavžent devicami je pribežala pred pesjani, in ko je na našo goro stopila, se ji je noga ugreznila v skalo: »Tod so dobri ljudje,« je spoznala, »še skale so mehke—« in je ostala. In ko je lesni mož videl ves krančelj devic, je pohlevno dejal: »Kosmat sem in nisem za med nje.« Stal je skri-

Ivan Globočnik:

Sami smo na svojem gospodarji

Pol leta je minulo, odkar smo si iz svoje srede izvolili nove sindikalne zaupnike, podobore in funkcionarje treh podružnic ter sindikalnega odbora podjetja. Sindikalni odbor podjetja usmerja in vodi delo vseh treh sindikalnih podružnic v podjetju, le-te pa navzdol svoje podobore in sindikalne zaupnike.

Letošnji sindikalni občni zbori so kazali na to, da bo sindikalno delo še boljše od lanskega, kar tudi mora biti, saj so bili izvoljeni skoro povsod dobri sodelavci za vodstvo svojega članstva. Kljub dobrim uspehom dela sindikalnih vodstev pa beležimo vrsto pomanjkljivosti, ki zavirajo še tako dobro iniciativo ali prizadevanje poedinih dobrih aktivistov. Mogoče izvira gove napake in slabosti še iz našega dela in gledanja, ki smo ga imeli v prejšnjih letih, v letih kapitalističnih gospodarjev in pozneje fašistov. Takrat smo imeli prav, ko smo gledali na to, da je imel lastnik podjetja in vladajoči razred čim manj dobička od naših žuljev, danes je to napačno in le nam samim v škodo. Če smo včasih organizirali ali aktivno sodelovali v stavkah in zmanjševali produktivnost dela, je danes treba storiti vse in moramo delati vsi na tem, da čim boljše gospodarimo in si ustvarimo že s tem večji dobiček, ki gre sedaj nam vsem v korist.

Preden začnemo s kritiko, moramo vsi vedeti, da je danes samo izvrševanje nalog — obvez —, ki jih našemu kolektivu nalaga družba, edino pravo merilo našega dela in nič drugega. Nobeno hvalisanje ali še tako dobro izvedena akcija, naloga itd. nima v tem pogledu niti pravega mesta, če ni tesno povezana z izvrševanjem naših skupnih nalog. Naše polletne naloge naprav družbi (družbeni plan) pa nismo izvršili tako kot bi bilo zaželeno. Torej tudi sindikati nismo storili vsega, kar bi bilo omogočalo dobro izvrševanje nalog. Priznati je sicer treba, da se z novim načinom gospodarjenja, ko delovni ko-

lektiv sam sebi gospodarja v imenu vse družbe, sindikalno delo tudi nekoliko spremeni, toda ne toliko, da bi zaradi tega imeli vzrok sami sebe opravičevati. Res je, da smo se v prejšnjih letih premalo zanimali ali vsaj trudili spoznati celotno naše operativno kakor administrativno pot gospodarjenja v našem podjetju, kar nam dela danes v novem gospodarjenju res nekaj težav več. Je pa druga stvar, ki je tudi ni pozabiti. V prejšnjih časih, v letih trdega dela in življenja, ko je podjetjem gospodarila akcijska družba kapitalističnih mogotcev, je marsikdo od nas dejal: »Ja, ko bi bila ta tovarna moja, jaz bi čisto drugače gospodaril; kaj vse bi iz nje naredil.« Da, prav je govoril, le to mora tudi vedeti in občutiti sam, da ima danes vse to, kar si je nekaj želel ter da sedaj lahko sebi in vsem v korist s svojim dobrim delom mnogo pomaga. Danes je podjetje res naše, toda ne tako, da lahko jemlješ v njem, ampak da pomagaš dobro gospodariti ter s tem sebi in vsem sodelavcem pomagaš do boljšega uspeha in zaslužka.

Čim smo spoznali, da sami sebi gospodarimo, spoznamo tudi lastno odgovornost in krivdo za neuspeh v gospodarjenju. S tega stališča gledano, se šele zavedamo, da smo sokrivi za ne preveč dobro gospodarjenje v letošnjem prvem polletju.

V čem so naše napake in slabosti pri delu?

Prvo se mi zdi, da nismo zadosti seznanili naše članstvo — vsaj v osnovnih obratih ne — o značaju družbene spremembe, ki se je izvršila pri nas ter o prednosti in koristi novega načina v gospodarjenju. Vse delo pri pojasnjevanju takih in drugih najrazličnejših nalog bi morali pogosto vršiti naši sindikalni zaupniki v oddelkih in obratih, seveda še vedno s pomočjo funkcionarjev podoborov ali podružnic. Toda teh živih sestankov z našimi delavci ali uslužbenci je še vse premalo in jih v bodoče ne smemo več pogrešati. Veliko pogreško delamo s tem, da prepuščamo naše sindikalne zaupnike same sebi, da životarijo, kakor se njim zdi. Prav tem je treba čim več pomagati in jih vzgajati, kajti oni so osnova vsemu sindikalnemu delu, od njihovega dela zavisi največ. Podobni so

očetu s številno družino. Potom sindikalnih zaupnikov moramo vzgajati in voditi vse delo s članstvom. V preredkem sestajanju oziroma razgovorjanju o vsakodnevnih problemih dela in življenja z našimi delavci — člani vsaj v osnovnih obratih je naša osnovna slabost. Ker posvečajo naše podružnice temu vprašanju vse premalo pozornosti in pomoči, izvira iz tega cela vrsta nepravilnosti in nerešenih vprašanj v obratih, za katere pa zahteva članstvo pravilno rešitev. Vsi doslej obdržani sestanki imajo še to slabost, da so preozki. Treba je zajeti v nje še ostalo članstvo po obratih in oddelkih. Mnogo premalo se tudi brigamo za življenje, delo in prevzgojo naših članov. Vsak sindikalni aktivist kakor ostali se mora držati in delati po znanih besedah: »Množice učimo in od množic se učimo.« Sindikalni aktivist je samo oni, ki vsestransko skrbi za svoje članstvo — oni, ki z njim živi in dela.

Naši funkcionarji podružnic greše tudi v tem, da se vse premalo zanimajo za planske naloge svojih obratov. Nujno potreben je tesnejši stik in sodelovanje sindikalnih aktivistov z delovodji, mojstri, obratovodji itd. Skupno naj usmerjajo vse delo, skupno naj vrše pravilno razporeditev dela in nagrajevanja sodelavcem, pa bo odpadlo mnogo nevolje in godrnjanja, uspeh pa prav gotovo ne bo izostal. Skupnega, sloznega in enotnega nastopanja v vsakem našem prizadevanju manjka na vseh področjih dejavnosti kolektiva. Skrito razpravljanje, pa še to preozko, za vrati obrata donaja kolektivu vedno več škode kot koristi. Igrajmo odprte karte in učimo, pojasnimo skupne naloge vsem sodelavcem, pa bomo želi uspehe kot smo jih že. Naši člani pa naj se bolj pogosto in redno sestajajo in pogovore o delu in napakah. Svobodno naj čim več odkrito kritizirajo vse zapažene nepravilnosti ali pomanjkljivosti, kajti s tem in s svojim požrtvovalnim delom na delovnih mestih bodo koristili sebi in svoji domovini.

Delavci, uslužbenci! Zavijajmo rokave, zgrabimo še bolj žilavo za poverjeno nam delo. Zavedajmo se, da smo sami na svojem gospodarji!

vaj k Šeserniku, ponoči je z njegovimi voli zvozil vodo izpod Šmohorice in Vranjščice na nekrščeni pohorski kraj. Z zlato kepo je poplačal Šesernika, potem ga ni bilo več; le po mošt še hodi v Podgoro in v Kotlje; na Pohorju ga ni za toj.

Oj ti krancelje uršljegorski,
krancelje žlahtnih ti devic,
jo poiščem, si preberem,
ki je najbolj rdečih lic.

Tako so včasih fantje romali na Goro.

Potem pa je bilo v dolini žalostno in hudo ko nikoli; grdo in zlo je bilo med ljudmi; na tilnikih je visel jarem, oči so se povešale v mrka tla:

tedaj je Gora vzklopela v trpki lepoti:
tam gori je bila svoboda:

na Matjaževih stezah, v Rupah, v Obretanovih in Vranjskih pečeh;

kakor jutro je cvetela in predla zlato kodeljo od »Hostnika« do »Starega«:

bridko lepa svoboda naše Gore, porošena s krvavo roso, ko s slapi šenturšelj...

Ko bo čas grozo tistih let stresel s svojih griv, bo partizanska storija opletla našo Goro, nje poti od Rožanka na Jurčka, po Kozjem hrbtu in mimo Naravskega križa, njene globoke samote, tihe zaveti in mehke ruše:

storija rodu, ki je bil svoji gori zvest.



Proslava dneva vstaje na Ravnah . Zbor na trgu ob prihodu patrol.

Opozorilo

Tovarna se vedno bolj mehanizira. To je naš napredek, kajti le na ta način pospešujemo tok dela in dvigamo učinkovitost našega prizadevanja. Toda z mehanizacijo nastajajo po obratih in delavnicah tudi okolnosti, ki zahtevajo od nas vseh, da povečamo lastno previdnost. Čisto gotovo je, da je počasni ročni transport manj ogrožen, a seveda tudi mnogo manj služil kakor napredna prometna sredstva, kamor spadajo tudi naši žerjavi.

Obratne nezgode se posebej gostijo pri teh elementih in imeli smo prvi primer izgube sodelavca po sedmih letih. To je za nas vse dovolj močno opozorilo. Več je bilo tudi že težjih nezgod na žerjavskih progah, kar dokazuje, da teh elementov vsi še nismo prav vajeni; dokazuje pa tudi, da je pri nekaterih premalo živa lastna previdnost.

Analiza obratnih nezgod je pokazala, da ima premala lastna previdnost na vesti visok odstotek nezgod. Iz statistike obratnih nezgod v industrijskih državah so dobili isto sliko. Okrog 75% vzrokov nezgod nosita nepoučenost in premala lastna previdnost — torej individualni vzroki, medtem ko jih pomanjkljiva varnostna tehnika povzroči le manjši del. To ni nobeno izgovarjanje niti nobeno neumno očitjanje, češ delavci so sami krivi, temveč je to zelo važna ugotovitev, iz katere sledi nujen poziv, da bomo obratne nezgode znižali in odpravili le, če bomo sodelovali vsi in na vseh delovnih mestih. Sami vemo, da vsega ne moremo varovati in da ne moremo varovati prometa z žerjavi, ker bi sicer morali stati. Kjer torej ne moremo vključiti varnostne tehnike in kjer ne morejo več opozarjati neki napisi, tam moramo vključiti pač lastno previdnost.

Človeška narava je taka, da hudo rada pozabi. To je zelo prav, vendar v našem primeru ne smemo pozabljati na te opomine, temveč nas morajo svariti na vsakem koraku. Gre za zdravje in življenje delovnih ljudi, gre za srečo družin, za delazmožnost in za visoke obremenitve narodnega gospodarstva. Tako važna je ta stvar, da je ne more v kolektivu upravljati samo nek referent, temveč moramo stopiti v akcijo vsi od kraja in to v nenehno akcijo, ki bo živa vsak dan.

Sodelavci, ki svoja delovna mesta najbolj poznajo, naj pravočasno opozorijo na ogrožajoče okolnosti, da se odpravijo, preden bi prišlo do nesreče, uvežbani tovariši naj opozarjajo in uvajajo novodošle, obratna vodstva pa morajo zasledovati nezgodni element intenzivno in dnevno ter odpravljati nevarnosti i s tehničnimi ukrepi i s poukom sodelavcev.

mu krogu volivcev manj vidno. Ljudski odbor mesne občine je dosegel harmonično sodelovanje z delavskim svetom in upravnim odborom kakor tudi s komitejem KPS naše Železarne. Vse probleme rešujemo sporazumno, kar je v korist vsega prebivalstva. Odbor intenzivno dela tudi z delavskimi sveti in upravnimi odbori mestnih podjetij. Preko komisije, ki je s tem zadolžena, jim pomagamo prebrestiti težkoče, v katere so zašli ob osamosvojitvi podjetij in tudi nadzorujemo, kako ta navodila upoštevajo in jih v poslovanju sprovajajo. To povsod še ne teče gladko in bo treba še veliko prepričevanja. Z upravnimi odbori, delavskimi sveti in poslovodji podjetij vodimo mesečne sestanke, na katerih proučavamo predložene mesečne bilance posameznih podjetij in razpravljamo o boljšem

načinu dela. Na delovnih sestankih vseh uslužbencev pa govorimo o zavestnem delu, čistoči v poslovalnicah, kulturni postrežbi ter vseh tekočih vprašanjih.

Nešteto nalog ima naš ljudski odbor mestne občine. Vsakemu občanu želimo pomagati v njegovih težkočah, potrebah in željah, v kolikor niso te v protislovju z zakonom.

Veliko poslanstvo, ki so ga svojemu ljudstvu zaupali predstavniki, ki si jih je ljudstvo samo izbralo, je dokaz naše zrelosti. Sami upravljamo tovarne, vodimo občine ter politično, gospodarsko in kulturno dejavnost. Mnogi narodi so sposobni življenjske dobrine proizvajati, toda iste tudi samostojno upravljati v korist skupnosti pa umemo le narodi Titove Jugoslavije. To je vsem jasen dokaz, da krepko korakamo v socializem! Imamo še

nedostatke, delamo še napake! Brez dvoma nas te ovirajo, da ne dosežemo še lepših uspehov na področjih naše dejavnosti. Toda napak ne puščamo v nemar. Iščemo jih in jih tudi popravljamo. Manjka nam še prava socialistična miselnost; nismo še stoddotno uspeli vcepiti vsakemu posamezniku socialističnega gledanja na socialistično proizvodnjo ter prepričati o nujnosti sodelovanja z ljudsko oblastjo in množičnimi organizacijami. Ko bomo dosegli koordinacijo po geslu: »V slogi je moč, v slogi je zmaga!«, si bomo lahko v svesti, da naše veliko poslanstvo izvršujemo.

V naši tovarni proizvajamo plemenita jekla. Vztrajajmo še na tem, da bo na vsem področju našega ljudskega odbora mestne občine postal plemenit tudi sleherni član naše socialistične skupnosti!



Ravne na Koroškem pred okrog 50 leti. V ozadju cesta proti Kotljam.

SOCIALNA PLAT DELOVNIH MEST

Delovna varnost in higiena sta paralelna skrb in velika prednost delovnih skupnosti

Ob pobudi Centralnega in Republiškega odbora sindikatov metalurških delavcev za podvig higiensko-tehniške zaščite v metalurških podjetjih in rudnikih.

V zadnji polovici preteklega stoletja so »odkrili« veliko stvar. To novo »odkritje« je prinesel pospešeni razvoj industrializacije v gotovih evropskih deželah.

Medtem, ko sta kmetstvo in obrtniško delo kljub vsej lepoti, pridnosti in pomembnosti le bolj umerjeni, je prinesla industrializacija večjo gostoto dela in še vrsto okolnosti in elementov, ki jih do takrat še niso poznali. Tempo dela v industriji je postajal vedno večji in je dosegel čudovite mere. Danes imamo naprave in stroje, čijih moč in hitrost sta tako silni, da človek — četudi njihov tvorec — proti njim ne pomeni nič, ako se jim hoče med pogonom neobičajno približati. Vsako izrednost, vsako nerednost kaznujejo dosledno z nezgodo in škodo.

No, in po teh industrijskih deželah so hitro ugotovili, da povzroča ta pospešeni tempo industrijskega dela tudi nekaj, kar ni več dobro, kar ni zaželeno. Obratne nezgode in obolenja so postajale vedno bolj pogoste, prišlo je še kup nevšečnosti v pogledu zdravstvenega obstanka človeka. Industrija, ki je sicer hitro ustvarjala dobrine, je na drugi strani preveč uničevala delazmožnost ljudi in proizvajala nesrečnike. Na toliko in toliko ton proizvodov je prišlo toliko in toliko krvavih rok, dela nezmožnih, obolelih. Ogroženo je bilo narodovo bistvo — njegova delovna, proizvodna moč.

Dejstva so zahtevala ukrepe. V tisti čas spada tudi začetek socialne zakonodaje. Kajti brez vsakega ugotavljanja je bilo jasno, da je za ponesrečene in dela nezmožne ljudi treba tudi kako skrbeti. Hitro z razvojem industrije so se pojavile najprej takozvane bratovske skladnice in prvi predpisi socialnega zavarovanja.

To je bilo že nekaj, toda to ni bilo dosti. Sicer so bile te obremenitve neko dodatno opozorilo vsaj za manj napredna podjetja, kajti poleg izgube sposobnega sodelavca, ki je bil izločen po nezgodi, je prišla še dajatev. Rešitev problema pa je morala priti z druge strani. Po starem in zelo pametnem reku: »Bolje preprečiti, nego lečiti...«, je treba vedno odpraviti povzročitelja nezgod. Da, paralelno z razvojem industrije, ki je zgotovila tempo dela, je bilo treba rešiti vprašanje varnega dela in higijene delovnih mest. Tako so tudi začeli. Desetine in desetine komisij, kongresov, narodnih in mednarodnih razpisov, institutov, razstav, muzejev, cele skladownice knjig itd., pri katerih je sodelovalo stotine in stotine najboljših tehnikov sveta deset in desetletja, se je poglobilo v ta problem in ustvarilo varnostno tehniko prav tako do čudovitih podrobnosti in dimenzij. Utemeljeno je bilo novo znanstvo, znanstvo delovne varnosti in higijene dela, ki ima danes v industrijskih deželah cele zavode in se predmet predava na visokih šolah kot enako pomemben z drugimi strokami.

To skrbstvo in ta znanost sta prišli v okom obratnim nezgodam in imamo danes tudi moderne naprave in stroje zavarovane tako, da se ne bi mogel ponesrečiti, četudi bi se hotel. Tisoče in tisoče je drobnih izumov in naprav varnostne tehnike, ki so tako prirasle v konstrukcijsko tehniko, da jih miti ne opaziš kot posebnemu namenu služoč element. Varnostna tehnika in higiena delovnih mest sta prišli v zakonodajo, imamo predpise in uredbe za vse stroke in vrste dela. »Odkrita« je bila torej nova znanost — skrbstvo za ljudi na delovnih mestih je zmagalo.

Pri vsem tem pa je značilno, da to skrbstvo ni bilo podvzeto morda na pobudo nekkih človekoljubnih društev in ustanov odnoso zaradi neke zgolj humanosti. Ne, temveč čisto gospodarska nujnost ga je narekovala in najbolj nedostopni kapitalisti so spoznali, da obratne nezgode in bolezni ne samo bolijo, temveč da tudi stanejo ter, da je varno delo vedno tudi najbolj učinkovito delo. Države pa so spoznale v tem še veliko več. To spoznanje že samih najbolj suhoparnih računarjev je postavilo skrbstvo za varnost in higieno dela med čisto gospodarske ukrepe podjetij in držav. Na razpolago so neizmerne številke in utemeljitve, navedli bomo samo primer, da je n. pr. 20-letni ponesrečenec-invalid stal državno skupnost tekom 40 let milijon dinarjev predvojne vrednosti, ali, da je zlom roke stal tudi nad 50.000 dinarjev — in pri vseh teh milijonih in tisočakah sta ostala ponesrečenca z družinami vred nesrečna in sta prenašala še bolečine. Torej istočasno čisto gospodarski problem in ne samo socialni, kakor ga radi nazivamo in kakor je rečeno tudi v naslovu. Varnostna tehnika in higiena delovnih mest sta se zato tako hitro razvili v domala vseh industrijskih deželah. Proti so se obregali in pri tem zaostajali samo še nazadnjaški podjetniki. Sledovi tega prepričanja in skrbitva so bili kmalu vidni na vseh teh področjih. Človeku gredo kar lasje pokonci, ko vidi, da imajo n. pr. v podjetju s 35 tisoč delavci kartoteko o stanju zob za vse sodelavce in da te poženejo v zobno ambulanto z odlokom, če se sam le preveč vrtiš okrog tega vprašanja itd. Podjetja so šla še dalje. Uredila so celo parke ob delavnicah, zgradila športne stadione, oskrbela počitniške domove in razne take simpatične ureditve za ohranjanje in utrjevanje zdravja sodelavcev. Naši tehniki in sindikalni predstavniki, ki so obiskali industrijo po raznih deželah, vedo povedati, kako to stvar posamezna podjetja ostro postavljajo. Brez zaščitnih sredstev ne smeš nikamor, pa četudi si prišel kot gost z drugega kontinenta. Nezgodam in poklicnim obolenjem je napovedan boj na vseh delovnih mestih. Vse je zavarovano, kolikor se največ da. Varnostna tehnika in varnostna propaganda, kamor se ozreš, itd. Ni čuda potem, da beremo n. pr. v poročilu o obratnih nezgodah nekega podjetja iz Porurja, da so imeli v mesecu maju 1952 vsega skupaj le 133 lažjih

obratnih poškodb od 11.500 delavcev, kar znači ca 12% letno na stalež — pa še to je visoka mera proti stanju v še modernejši industriji.

Seveda pa povsod tudi ni vse zlato; stara postrojenja šepajo v tem smislu tudi v industrijskih deželah.

RAZMERE PRI NAS

Pri nas doživljamo danes isti prehod, ki so ga industrijske države doživljale pred deset in desetletji. Iz pretežno agrarne zemlje se hitro razvijamo in se bomo razvili v pomembno industrijsko državo. Vsekakor ima današnja in naša industrializacija prednost, da se lahko okoristi z izkušnjami in elementi delovne varnosti, ki jih je dal dosedanji razvoj v industrijskih državah, vendar se vsega ne da povzeti. Vsak narod ima lastno delovno kulturo. Morda bomo sprva mi bolj podvrženi nezgodnemu elementu, morda pa bomo te stvari kdaj še izpopolnili. Obetamo si vsekakor veliko prednost tudi na tem področju, kajti pri nas je še posebej poudarek na človeku in v podjetjih gospodarijo delavci sami.

Gre za veliko prelomnico in za začetek. V tej dobi imamo v pogledu delovne varnosti in higijene delovnih mest v primeri z industrijskimi državami trenutno še naslednje dodatne težje pogoje in nevšečnosti, zato naših nezgodnih statistik še ne smemo primerjati z že uravnovešeno industrijo:

1. V industrijo so prišli novi kadri v visokem odstotku in še prihajajo. Čisto gotovo so vmes tudi ljudje, ki morda prej železa še videli niso — če tako rečemo — na splošno pa ljudje z agrarnih področij, ki industrijskega dela niso vajeni. Vsi ti novi sodelavci so od začetka bolj podvrženi nezgodnemu elementu (nepoučenost, premala lastna previdnost itd.). Ta okolnost dokaj pospešuje obratne nesreče.

2. V državi smo nasledili tudi stara podjetja in stare naprave, kjer sta varnostna tehnika in posebej higiena delovnih mest dokaj zanemarjeni. Toda do novega moramo delati tudi s temi obrati. Ta dediščina prinaša s seboj večji odstotek obratnih nezgod in higienskih nevšečnosti. To bo počasi popravljeno, je pa sedaj še tu. Kar pa je novega, pa je novo tudi v smislu skrbitva za človeka na delovnem mestu.

3. Domovina je bila porušena in v času, ko smo si šele postavljali streho nad glavo, ni bilo mogoče tako tesno izvajati varnostnih in socialnih predpisov ter smo v tem smislu veliko, veliko prizanesli. Bilo je, kakor je bilo, samo, da se je delalo in da so bile tone. Ta toleranca, ki je bila v tem času opravičljiva, ali vsaj razumljiva, se je ponekod tako razpasla, da moti posameznike še danes. Dogajali so se primeri, da smo postavitev higienskih naprav enostavno črtali iz investicijske vsote, samo, da smo zavarovali izgradnjo tonskega objekta. Ljudi smo prekomerno trpali v industrijo, tako da se ni nič poznalo, če

jih je četrtnina bolovala. Za nemoteno obratovanje je bilo to šele ugodno. Tehniki so se v tej dobi kar obregali ob morebitne intervencije v tem smislu, saj so dobili prehodne zastavice in nagrade tudi obrati, kjer je bil odstotek obratnih nezgod neverjetno visok, samo, če so dosegli »normo« itd. itd. Posamezniki so to dobo obnove preveč po svoje razumeli in sta bili delovna varnost in higiena res preveč odvisni od stališča posameznikov. Ni rečeno, da tako mnenje o »drugovrstnosti« tega skrbstva pri posameznikih še danes obstaja. Vsekakor moti razvoj, če še obstaja, kajti mnoge ogrožujoče okolnosti se dajo odpraviti tudi z malenkostmi, če je povsod dobra volja. Organi delavskega upravljanja pa jamčijo, da podcenjevalno mnenje o tem skrbstvu ne bo več dolgo trajalo.

4. Ko smo navedli že obstoječe negativne okolnosti, ki obstajajo na tem področju pri nas, moramo navesti še četrto — pozitivno. Država gradi in na vse misli že ob graditvi. Kar bo novo, bo prav urejeno. Pa tudi staro popravljamo. Upostavljajo se zavodi, ki se bodo pečali samo s tem znanstvom in skrbstvom, več zastopstev je bilo v to svrhu poslanih v industrijske države. Sindikati načenjajo to vprašanje kot posebno važno.

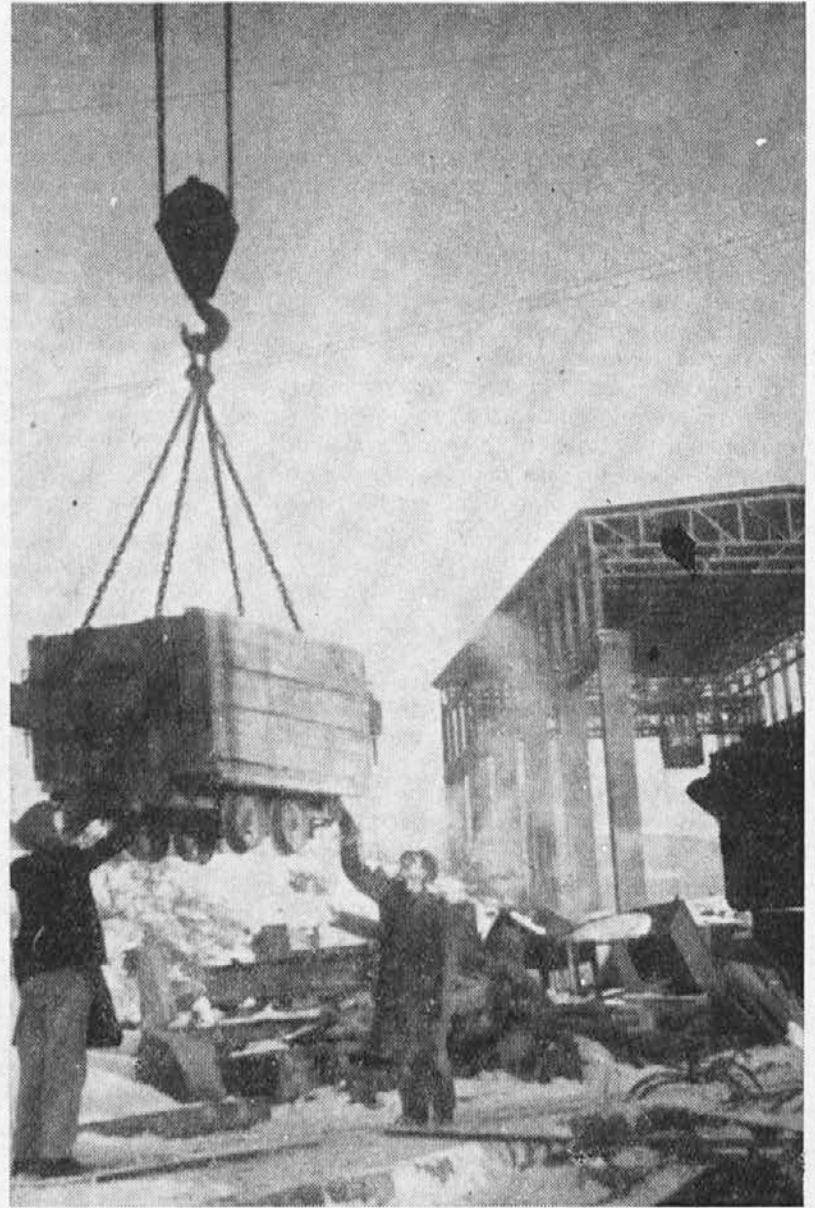
Smo torej v težkih okoliščinah, vendar skrbstvo za delovnega človeka je najbolj živo, zato so izgledi obetajoči, zato je uspeh izboljšanja razmer zajamčen.

... IN PRI NAŠEM PODJETJU?

Pri našem podjetju imamo predvsem izredno visok odstotek obratnih nezgod. Skoraj trikrat več, kakor je povprečje v podobnih industrijah industrijskih dežel. Čeprav gre na srečo več ali manj za lažje poškodbe, je to nevzdržno. Okrog 1000 dni mesečno izgubimo samo zaradi obratnih nezgod. Koliko to stane našo delovno skupnost in državo, lahko izračunate sami. Da je nezgodni element pri nas tako oster, imajo največ zaslug kladivarna krogel, izdelovalnica osi, težka kladivarna, modelarna, nakladači na postaji, kladivarna osi itd., ki imajo po vrsti najvišji odstotek obratnih nezgod. Zanimivo bi bilo slišati, kaj so ukrenila obratovodstva, da se nezgodni element omeji. Ti obrati in oddelki zvišujejo odstotek nezgod celotnemu podjetju.

V kolikor tu motijo pomanjkljiva zaščitna sredstva, ne more biti izgovora, kajti ta se danes dobijo in je treba samo utemeljiti naročilo in naročiti. Zaščitna sredstva pa je treba tudi uporabljati, ne pa, da se ponekod ne uporabljajo, češ saj tako tudi gre. Izgovori sodelavcev, da je tudi prej šlo brez teh usnjenih repkov itd., niso za potrebno varno delo nikaki izgovori. Inšpekcija dela je ugotovila, da naši sodelavci premalo uporabljajo zaščitna očala. Medtem, ko jih varilci in brusilci še nekam redno nosijo, jih pri pečeh najraje odložijo, ali pa sploh ne nabavijo. To je zelo zelo nevarno. Res, da po dveh pogledih v ogenj, res, da morda celo po enem letu tega dela nič ne občutiš, toda gotovo žar in sij poškodujeta z leti oči, ako prizadeti ne bo hotel uporabljati očal. Tak postopek je preveč

Vidite, sodelavci, tako ni prav. Čim breme dvignemo, odstopi. Nikoli ne veš, kaj je z verigo. Vsaka veriga vzdrži namreč le toliko, kot njen najslabši člen.



lahkomiselno. Obratovodstva morajo uporabo zaščitnih očal zahtevati, morajo prizadete poučiti.

Kjer je slučajev obratnih nezgod preveč, je treba študija, so potrebni ukrepi. Obratno vodstvo ne sme kar ležerno mimo tega, češ, to bo že uredil neki referent. Časi referentov so mimo. Skrb za ljudi je za vsako obratovodstvo prav tako važna, kakor skrb za tone. Sodelavci pa morajo pomagati tudi sami, tako z ukrepi, kakor predvsem s povečano lastno previdnostjo. Tovarna se mehanizira, tok dela postaja hitrejši kot je bil.

Higienske razmere so pri nas v starih obratih prav nemarne. Saj še pitne vode ni povsod, kaj šele preoblačilnice, umivalnice; stranišča so ponekod še ista kot pred 200 leti na Meži. Tam pa, kjer prostor še nekako odgovarja (mehanična), pa je vzdrževanje tako, da bi človek dvomil, da prostore uporabljajo ljudje. Inšpekcija dela in sploh pošten človek ne more verjeti, da je v železarni na Ravnah tako stanje mogoče. Od desetih pip je osem pokvarjenih, tuši sploh niso uporabni, nesnage pa je toliko, kakor kje v Maroku. Ali je res treba, da se za vzdrževanje higienskih prostorov upostavi orožniški sistem, ali ne gre po človeško?

Izgovarjamo se, da smo tako nasledili in da vsega ni mogoče takoj popraviti. To nazadnje drži. Drži tudi, da se na hi-

gienskih napravah dela in da bo nova jeklarna v tem oziru prednjačila s pravičnimi in sploh prvimi v koroški delavnosti. Stvar pa počasi napreduje. Medtem ko peč že dela, higienske obratovalnice še niso dogotovljene, četudi se zahteva pri strokovnih izpitih odgovor, da je pri vsakem obratu potrebno najprej ali vsaj istočasno upostaviti tudi higienske naprave in stranišča. No, enkrat bo urejeno tudi to. Toda v starih obratih? Ali se bomo izgovarjali, da bodo čez toliko in toliko let itak preurejeni. Ali bomo pozabili na žensko delovno silo. Ko smo nekoč menda eno uro debatirali o higieni naprave v starih obratih, je nekdo prav rekel, da bi lahko v tem času 70 ljudi, ki so bili pri debati navzoči, to napravo že zgradilo.

V pogledu higienske pijače bo stvar rešena z obratovalnico gazirane vode. Upostavlja se, čeprav počasi. Sodelavci bodo imeli zdravo pijačo in ne bo treba škiliti na alkohol, ki prinese na delovnem mestu samo škodo. Upostavljeno bo tudi kuhinje kave in okrepčevalnica, kjer se bo razdeljevalo tudi mleko za upravičence na posebnih delovnih mestih. To bo v traktih nove jeklarne. Tudi postaja za prvo pomoč bo higiensko urejena v novih prostorih in upostavljena rešilna postaja.

Vse te obljube in navedbe pa ne razbremenijo skrbstva za upostavitev vsaj začasnih higienskih ureditev v starih

Alkohol

Te stvari na Koroškem ne sovražimo; verjetno jo posamezniki celo preveč ljubimo. Ta ljubezen nas zavaja, da jemljemo včasih alkohol s seboj tudi na delovna mesta, v naši železarni bolj kakor kjer koli drugod na svetu.

Sodelavci, to je zelo slabo in nevarno. Po uredbi so alkoholne pijače v industriji najstrožje prepovedane. Zakonodajalec je vedel, zakaj je to vnesel. Za kršitelje tega predpisa so določene stroge kazni — kazni tudi za upravo podjetja, ki to dovoljuje. Izgovori posameznikov, ki še grešimo v tem smislu, so različni, vendar nobeden ne drži — alkohol na delovna mesta ne sme, pa če je to sam ljubi mošt. Prav tako ne sme nihče v tovarno, ki je že nekoliko v »roč'cah«. Verjemite, da so ti strogi predpisi v interesu delavstva samega.

Pri nas je nekoliko težje, ker ponekod v obratih ni niti pitne vode in dobavljamo po vodovodu vedno tudi nekoliko tera; to najbrž zato, da se naša voda nekoliko razloži od druge. Toda po vročih obratih se deli kava, oskrbeli pa bomo v najkrajšem času še higiensko pijačo, slično sodavici.

Po drugi strani pa smo si nekako vtepli v glavo, da mora biti pri delih na plinskih elementih takoj na razpolago alkohol. Vsi vedo, da je to delo brez strokovnega nadzorstva in mask res otežkočeno in nevarno, vendar jih je najbrž malo, ki vedo, da je nevarnost zastrupljenja s plini desetkrat večja za tistega, ki je zaužil le najmanjšo količino alkohola. Bili so že smrtni primeri, ki so to dokazali. Ne iščimo takega dokaza tudi pri nas in zahtevamo raje pri takih nevarnih delih strokovno vodstvo in zaščito, za pijačo pa mleko, četudi po grlu bolj mirno teče.

obratih in za ženske. Nihče ne bo tega od nekomu prinesel, temveč mora obrat zahtevati in mora podjetje napraviti.

Ne, pri nas stvari niso neizgledne, popravljajo se, vendar je ponekod treba lastne obratne spodbude tako v varnostnem, kakor v higienskem smislu, oddelek pa, ki dobi stvar v izvršitev, ne sme takih nakaznic, ki gredo v direktno korist človeku na delovnem mestu, gledati kot drugovrstne naloge.

Lepa je ravenska železarna in vidno se popravlja, zato nas tiste malenkosti manjkujoče varnostne tehnike in higijene ne smejo prestrašiti. Prav z malo dobre volje jih bomo uredili. Skrb za delovnega človeka na delovnem mestu je dokazana korist za vsak sistem proizvodnje, za socialistično družbo in državo pa princip in dolžnost nas vseh.

Referent za delovno varnost in higieno.

Pri izvrševanju svojega poklica se je dne 17. junija 1952 ponesrečil

Florjan Čevnik
livar

Pridnega sodelavca bo naša delovna skupnost ohranila v trajnem spominu.

Nova kulturna ustanova na Koroškem

DELOVNI NAČRT ZBIRNEGA URADA ZA TEHNIČNI MUZEJ NA RAVNAH

Zbirni urad za tehnični muzej na Ravnah je napravil letos lep načrt. 12 naših visokošolcev bo v počitnicah prepotovalo našo deželo, da zbere tehniške in narodopisne zanimivosti za snujajočo se kulturno ustanovo okraja. Naši visokošolci bodo obiskali industrije in obrti, naselja, kmetije in bajte po vseh robovih in kotih naše pokrajine. Zbrali bodo odnosno opozorili na predmete, ki so dragoceni v muzejskem smislu, čeprav morda že med staro šaro.

Pravzaprav so študentje, ko to pišemo, že na terenu in bo njihovo delo ob izidu lista domala zaključeno. Ker nismo mogli najaviti tega pomembnega podviga prej, obveščamo o tem naše ljudstvo vsaj ob zaključku akcije. Delovni načrt je bil naslednji:

Razdelitev področja:

1. Črna—Javorje—Bistra—Topla—Žerjav—Jazbina
2. Mežica—Podpeca—Lokovica—Šentanel
3. Prevalje—Leše—Jankovec—Uršlja gora
4. Ravne—Kotlje—Tolsti vrh
5. Muta—Ojstrica—Pernice—Jernej
6. Vuzenica—Vuhred

Panoge:

1. RUDARSTVO: Inventarizacija zgodovinskega materiala, določitev in oris starih jam
2. ŽELEZARSTVO: inventarizacija zgodovinskega materiala, določitev nekdanjih fužin in žebeljarn, oris ostankov starih fužin, tloris Prevalje 1890, tloris Guštanj 1910
3. LES: tehnika eksploatacije, način spravila, orodje: podrobno poimenovanje, žaga, splavarstvo
4. DOMAČA OBRT: coklarji, orodje, tkalstvo, valharstvo, usnjarstvo (domače), stavbarstvo, razporedba v hiši in sklopa poslopij, material.

BLIŽNJI NAČRT ZA FOND ZBIRNEGA URADA

- a) zbirka slik iz zgodovine industrije v Mežiški dolini,
- b) reliefni zemljevid Mežiške doline 1:10.000 z vnesenimi podatki rudarske in železno-industrijske zgodovine,
- c) makete starih Prevalj, starih in novih Ravne,

č) miniatura kmečkega mlina (s stopami),
d) miniatura stare fužine v Mežici (Pungartnik),

e) miniatura žage,

f) popolna zbirka drvarskega orodja.

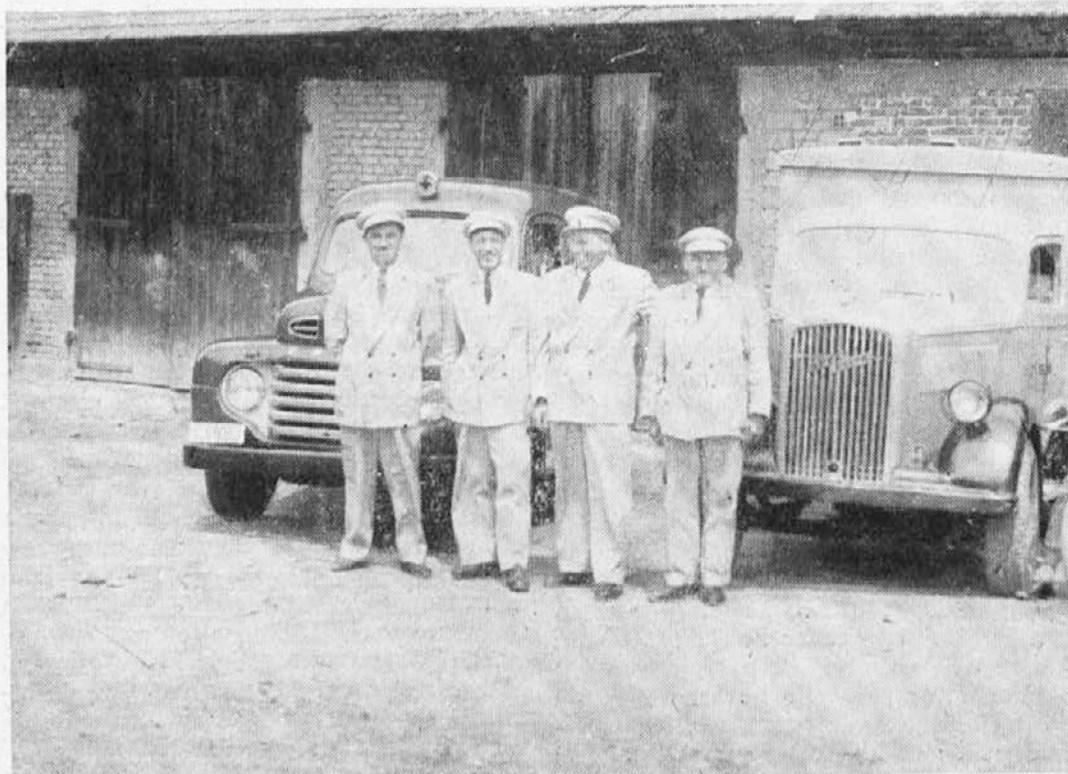
Iz načrta vidimo, da bo odn. je bilo zajeto prav vse. Poleg delovnih tradicij rudarstva, železarstva, lesne industrije itd. bo zbran in zabeležen tudi drug zanimiv material. Popisane bodo znamenite vodne naprave po kmetijah, zbrano tesarsko orodje, kjer je na »cimrovkah« včasih upodobljen cel vrt plinskih rož. Študentje bodo pogledali tudi po končnicah, kjer so domači slikarji upodobili, kako se da iz starih ženic v mlino izdelati mlada dekleta. Ogledali si bodo naše znamenite skrinje, jarme, posebne pohištvene dele in orodje ter zabeležili domače nazive za posamezne komade. Seveda bodo zbrana tudi imena naselij, naših sončnih robov in kotanj ter imena kmetij, ki večkrat tako krasno ponazorujejo koroško deželo. Mnogo je med našim ljudstvom starih slik, ki ležijo po prašnih kotih, v muzeju pa bodo nekoč govorile o naši dejavnosti ter o naših šegah in navadah.

To bo krasno delo za krasno stvar. Študentje so se že sedaj pohvalili, kako jim je šlo ljudstvo pri tem na roko brez izjeme od stare ženice do kovača in rudarja po naših dejavnostih.

Zahvaljujemo se vsem, ki so pomagali in bodo pomagali pri tem delu, da bomo lahko storili kulturno dolžnost in nalogo, za katero je dal spodbudo in jo je z vsem razumevanjem podprl Svet za prosveto in kulturo LRS odnosno Tehniški muzej Slovenije.

Zakaj more v naši tovarni izostajati dnevno toliko ljudi — je bilo vprašanje na delovnem svetu. Neupoštevajoč redne dopuste, jih izostane dnevno še vedno do 150. Neopravičeno izostalih je malenkosten odstotek, toda bolovanja so tista reč, ki dvigajo število na nesimpatično višino. V »Biltenu« GDM bremo, da ima železarna Ravne med vsemi železarnami najvišji izostanek. Tudi do 120 ljudi na dan je na bolovanju. To je velik zbor ljudi, ki so sicer v staležu, vendar jih pri delu ni.

Bolezenske izostanke bo moral zasledovati vsak obrat, da se odkrijejo in odpravijo vzroki nezgod in prečestih obolenj. Najslabše naše podjetje v tem pogledu ne sme biti!



Rešilna postaja v Ravnah na Koroškem je znana že kot stara in dobra organizacija plemenite službe. Daleč smo od sveta, zato sta njena oprema in strumnost še bolj dobrodošli.

Ing. Avgust Turnšek:

O laboratorijski kontroli v metalurškem obratu

Šele z uporabo kemije so mogle nekatere industrije hitreje napredovati. Tako tudi metalurgija jekla.

Metalurški procesi so v glavnem fiziko-kemijski procesi. Toda ni lahko opazovati dogajanj, ki se vršijo pri proizvodnji jekla, n. pr. v Siemens-Martinovi peči ali v elektropeči pri zelo visokih temperaturah (1400—1500° C), zato še danes niso vsi ti procesi razjasnjeni.

Jekla raznih kvalitiet, ki jih izdelujemo, so v glavnem iz železa (Fe), ki mu namenoma dodamo razne elemente, kakor ogljik (C), silicij (Si), mangan (Mn), krom (Cr), volfram (W), vanadij (V), molibden (Mo) itd.

Nezaželene so v jeklu razne nečistoče, kakor elementi žveplo, fosfor in včasih tudi baker.

Vsaka kvaliteta jekla mora imeti predpisane elemente v določenih odstotkih.

Surovine, ki jih uporabljamo za jekla, so: surovo železo (grodelj) in staro, odpadno železo. To je vložek za SM in električno peč.

V peč dodajajo tudi snovi za žlindraje (pri bazičnih predvsem apno in apnec), ki reagirajo z različnimi elementi in raztaljene plavajo na vrhu kovinske raztaljene kopeli, jo čuvajo pred oksidacijo in omogočajo določene kemijske reakcije.

Od ostalih elementov, ki naj jih ima jeklo, dodajajo čist ogljik, n. pr. v obliki grafita, ostale elemente pa kot legure, večinoma ferolegure.

Vse snovi, ki jih damo v peč, imajo več ali manj fosforja in žvepla, ki smeta biti v jeklu le v minimalnih količinah, sicer povzročata lomljivost v hladnem stanju oz. rdečem žaru.

Tudi generatorski plin, s katerim kurimo SM peč, ima navadno toliko žvepla, da to prehaja v jeklo.

V peč dane snovi se tam raztale. Nekateri elementi se tam med seboj kemijsko vežejo, drugi pa se med seboj zlijejo, legirajo. Iz kovinske kopeli prehajajo v žlindro in včasih tudi obratno, ali odhaja v obliki plina iz peči, n. pr. ogljik (C, CO₂). Prav ogljik je eden najvažnejših elementov v jeklu.

Ni lahko iz te »zmešnjave« dobiti metalurgu jekla z določeno sestavino.

V peči se vse vrši po kemijskih zakonih (zakon o vplivu mas, koncentracij). Dovolj spreten mojster v mnogih primerih lahko pravo sestavino »zadene«. Pri ogljičnih jeklih si glede odstotka ogljika pomaga s tako zvano »kovaško probo«. Toda, če so dodani v večji meri nekateri elementi, to ni več zanesljivo. Potrebna je kemijska kontrola.

Kemijska kontrola poteka šarže jekla v pečeh je posebno še potrebna pri elementih, ki se hitro izpreminjajo v kovinski kopeli, to je pri ogljiku, manganu in žveplu.

Čudo kemije je analitična kemija, ki more s svojimi metodami ugotoviti tudi tisočinke procenta nekega elementa v jeklu. Toda to precizno delo traja več ur ali dni. Metalurgu, ki vodi šaržo jekla, pa so minute odločilne.

Stotine analitikov je desetletja iskalo in »našlo« vsaj za nekatere elemente hitre metode. Ogljik, mangan in žveplo je lahko v laboratoriju ugotoviti v desetih minutah, sicer z manjšo, a zadostno točnostjo. (C ± 0,01%, S ± 0,005% napake). Včasih je hitra analiza netočna ali nepravilna, namreč takrat, če niso izpolnjeni vsi potrebni pogoji. Aparat za določevanje ogljika in žvepla (Kolthaus-Seute, glej sliko) je sicer kompliciran, vendar se laborantka v nekaj tednih dela z njim priuči, oziroma, kar je zelo važno, pridobi si potrebno rutino.

Hitro določanje ogljika in žvepla je natančno, nekako nervozno delo. Razumljivo, da vodstvo laboratorija ne dopušča, da se za to delo osebno »zanimajo« in ga »kontrolirajo« razni ljudje iz obrata. Seveda to nervozo z vsemi slabimi posledicami za analitični rezultat še poveča mojster pri peči z različnimi, morda tudi neumestnimi pripombami po telefonu.

Tudi tehnični pogoji v hitrem laboratoriju morajo biti zadovoljivi. Električni tok oziroma napetost ne sme preveč nihati, električni kuhalnik mora biti vedno dovolj vroč (za določevanje mangana), reducirni ventili za kisik v redu in montirani v rezervi, vrtni stroj brezhiben, analitiška tehtnica nekorožirana (dobra ventilacija). Če ti pogoji niso zadovoljivi,

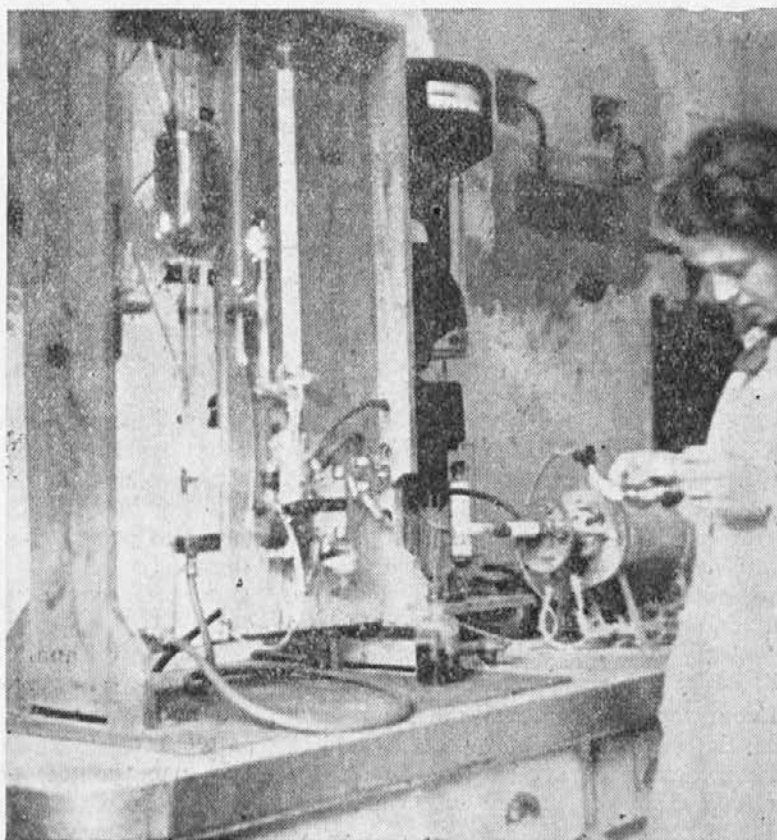
so hitre analize nemogoče ali vsaj netočne oz. nepravilne.

Odgovornost laboratorija samega je, če teh nedostatkov pravočasno ne uvidi in ne predlaga tozadavnih ukrepov, krivda drugih obratov pa je, če vsega predlaganega pravočasno ali pa sploh ne izvrše (kar je, žal, slučaj pri nas).

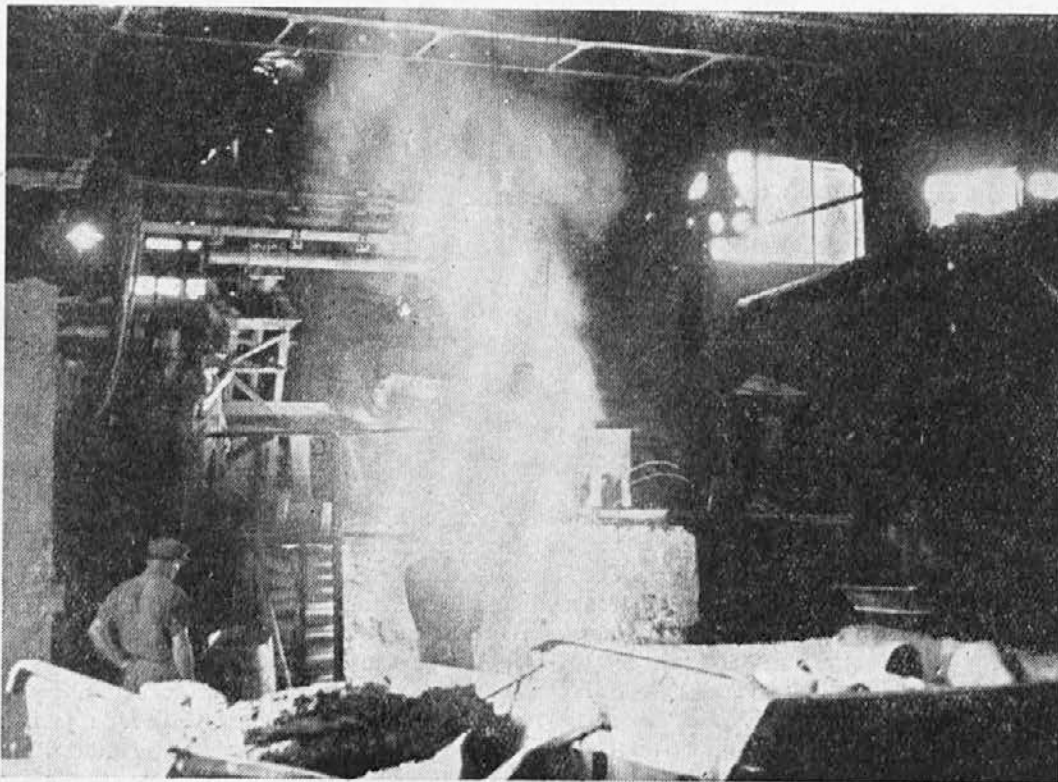
Toda absolutne sigurnosti za 100% delovanje hitrega laboratorija ni. Saj, če med hitrimi analizami pregori silit, počni porcelanasta cev (ki jo je sicer treba menjati dnevno), je zamuda že tu. Dalje ima aparat za določevanje ogljika in žvepla občutljive točke: absorpcija CO₂ v zaporni tekočini je neenaka, mešalna cevka s plavčem ne zapira vedno. Ta cevka je bila že originalna, nato poslana še ena neodgovarjajoča (iz Nemčije), šele tretja je odgovarjala. Poskušajo nam jih napraviti v Zagrebu in v Ljubljani. Steklopihaška šola v Ljubljani nam je napravila nekaj teh cevk kar zadovoljivo, čeprav ne brezhibno.

Da bi bilo manj tehničnih motenj, iščemo drugih metod za hitro določevanje ogljika in žvepla. Naročili smo visokofrekvenčno sežigalno peč, ki dela brez prekinitev, porabi mnogo manj toka, le elektronko je treba menjati, C in S pa določimo nato potenciometrično, oz. kulometrično.

Naposled je treba priznati, da odpove tudi človeški element, laborantka sama. To pa bi smelo biti le redkokdaj, če so razen tehničnih pogojev tudi splošni pogoji zadovoljivi: čist, snažen, estetski laboratorij, zadostna ventilacija, primerna



Aparat za določanje ogljika in žvepla.



Šarža v stari jeklarni.

toplota. In pri nas? Več tednov brez ventilacije (ker ni bilo rezervnega eks-haustorja), večmesečno zimsko zmrzovanje (ker smo od tedna do tedna odlagali s centralno kurjavo), neprebeljene stene, omet pada s stropa (ker je bilo treba čakati na izvršitev centralne kurjave). To vse je zelo vplivalo na točnost in vestnost laboratorijskega osebja, torej končno na analitične rezultate, zlasti še pri mladem (15 let) učnem kadru.

Že res, da so obrati, ki so tega krivi, prezaposleni z velikimi nalogami, vendar se je treba odločiti, da ima laboratorij kot precizni obrat prednost.

V poslednjem času so te SOS-klice laboratorija na merodajnih mestih sprejeli in na nje reagirali.

Nikdo se pa ne pogloblja, če svojih napak ne priznava.

Med obrati in njihovimi kontrolnimi laboratoriji je v vseh podjetjih nekako nesoglasje. Psihološko je to razumljivo: uspehi so skupni, neuspehe pa naprtijo drug drugemu.

Da bi tako stanje razčistili, je vodstvo laboratorija predlagalo vodstvu jeklarne, naj vsak očitek laboratorija glede hitrih analiz javlja pismeno. V laboratoriju bi vzorce spornih analiz ponovno preiskali in z zapisnikom navedli rezultate. Priložili bi tudi odgovarjajoče vzorce za kontrolno analizo, ki bi jo izvršili v drugem podjetju. Do sedaj je prejel laboratorij samo eno tako pismeno pritožbo, toda neodgovornih pritožb »naokrog« kar mrgoli. Ne samo, da je tako početje krivično proti laboratoriju, zlo je neprimerno večje v tem, da se dotični obrati zasanjajo v svojo nepogrešljivost in ne bodo ničesar ukrenili, da bi svoje napake zmanjšali.

Laboratorij se trudi korakati z duhom časa. Saj smo bili toliko let brez pravega stika z zunanjim svetom tudi na polju analitske kemije. Nimamo niti primerne, kaj šele novejša literature.

Preskrba s kemikalijami in laboratorijskimi potrebščinami je bila do poslednjih časov izredno slaba. Sedaj se je to stanje zadovoljivo zboljšalo.

Metalurgija zahteva hitrih analiz tudi za krom, nikelj, železov oksid in baker. Z modernejšo opremo, ki smo jo naročili v Ameriki in Nemčiji, bomo zahtevano dosegli, seveda ne brez lastnega truda, priučiti se novim metodam.

V glavnem bomo uvedli potenciometrične in fotokolometrične metode. Pozneje bi prišle v poštev spektroskopske, oz. spektrografske metode.

Nekateri so se v nemali poslednje čase za polarografske metode za analizo jekel. Te so primerne le za določitev izredno majhnih količin elementov v jeklu. Za naše razmere pa ne pridejo v poštev, ker so bolj zamudne in manj točne. V tem smislu se je izrazil tudi dr. ing. Filipovič, kapaciteta na polju tehnološke analitike, s pristavkom za izjemo določevanja volframa.

Hitri laboratorij mora biti v obratu samem, zato ga bomo prestavili v novo jeklarno.

Prav tako nameravamo urediti v kotlarni majhen laboratorij za kontrolo kotelne vode, generatorskega plina in premoga.

V glavnem laboratoriju bomo, kakor do sedaj, izvrševali končne analize jekel, analize ferolegur in razne druge priložnostne analize (diverzne). Na ta način bo tudi problem prostorske tesnosti sedanjega laboratorija rešen, posebno še, če bo izvršena predlagana notranja ureditev prostorov.

Dosedanje analitične metode so take, da dajo dobre rezultate. Pri razmotrivanju napačnih analiz se vedno izkaže, da ni temu krivo neznanje, temveč vedno je nek drug faktor, nepreciznost dela, nevestnost, malomarnost in slično. Zato so bili napori vodstva laboratorija v glav-

nem usmerjeni za odpravo teh. Sedaj pa, ko bo treba uvesti nove oz. vsaj modificirane analitske metode, bo v laboratoriju več poudarka na strokovnosti. Tako bo laboratorij z zboljšano in hitrejšo kontrolo pridobil mesto, ki mu gre, in kolektivu pripomogel k boljši kakovosti kvalitetnih jekel.

Opozorilo v zadevi delovnih oblek

V pogledu dodeljevanja delovnih oblek obstaja nejasnost. Predvsem se delovne obleke ne smatrajo kot zaščitno sredstvo. Delovna obleka ne ščiti nazadnje pred ničemer in je potrebna na delovnih mestih pač kot obleka. Kot zaščitno sredstvo delovna obleka ni bila dodeljena nikdar. V tem smislu moti, ker so nekatera podjetja, in tudi naše, dodeljevala delovno obleko kot zaščitno sredstvo v času, ko je predpisana juta-obleka (ali žaklovinska zaščitna obleka) bila dražja od navadne, ali pa je sploh ni bilo dobiti.

Ker pa se obleka na gotovih delovnih mestih bolj poškoduje in bi jo morali gotovi sodelavci večkrat obnavljati kakor drugi, je v tarifnem pravilniku določeno, da dobijo posamezni sodelavci za nakup delovne obleke dodatek v denarju. Tako so določene doklade za delovno obleko od 1.40 do 3.40 din na uro — odvisno je od tega, ali je delo bolj ali manj umazano. Sodelavci torej prejmejo dodatek za delovno obleko že v svoji tarifni postavki oz. plači in se delovne obleke ne dodeljujejo.

Poskrbeti pa moramo za to, da bo v trgovinah na razpolago dovolj ustreznih oblek za nakup.

Seveda s tem ni rečeno, da je ta način nadoknade za delovne obleke najboljši. Kajti, ko dobiš denar, navadno pozabiš, da je vmes tudi vsota za delovno obleko, in če se le ne spomniš na to, nazadnje nimaš ne denarja in ne obleke. Boljši način je ta, da se delovna obleka razdeljuje, potem jo potrebni vsaj imajo. Vendar je sedaj tako določeno in nazadnje je dana tudi individualna možnost lastnega gospodarjenja s prejemki.

Obleke se torej ne bodo več dodeljevale, temveč si jo mora vsak sam kupiti.

Katalog izdelkov

Pri našem podjetju smo izdali katalog proizvodov. Katalog je predvsem strokovni priročnik z materialnimi in tehničnimi podatki, da zainteresirani vedo, kaj v podrobnosti izdelujemo in kakšen naj bo postopek pri naročilih, da bo poslovanje odnosno potreba obojestransko najbolj zadovoljiva. Sestava in oprema kataloga sta lepo uspeli. Izdelek dela čast tudi Mariborski tiskarni, ki je s tem uvedla tudi novo tehniko opreme knjig pri nas. Knjiga je bila razposlana v nad 800 izvodih po vsej domovini in bo v tej skrbni sestavi ter lepi opremi po svoje utrdila prizadevanja naše delovne skupnosti v cilju krepitve domače proizvodne moči in tehnike.

Pri nas moramo delovno disciplino upoštevati iz naprednega odnosa do dela, iz čuta resnosti in poštenja — ne le zaradi kazni.

VII. koroški festival od 29. junija do 6. julija 1952

pod pokroviteljstvom predsednika Sveta za industrijo VLRS, tov. ministra Franca Leskoška

KULTURNI TEDEN KOROŠKE DEŽELE

V osmih dneh 14 programskih in zaključna družabna prireditve. Nad 600 nastopajočih iz krajev Črna, Mežica, Prevalje, Kotlje, Dravograd, Slovenj Gradec, Podjuna in Ravne na Koroškem

Ravne na Koroškem postajajo zanimive in znane.

Po proizvodnji kvalitetnega jekla so bile Ravne znane seveda že davno, v drugih stvareh pa smo bili v javnosti bolj skopi. Seveda ne mislimo tega tako, da bi morali podvzemati nekaj zgolj zato, da bomo zanimivi na ven. Gre za našo lastno rast. V tem smislu so zunaj morda od nas razen jekla malo pričakovali, sedaj pa se spreminja tudi to in Ravne že na marsikaj opozorijo. Zgodilo se je tudi že, da smo napravili na Ravnah več, kakor pa so od nas pričakovali.

RAVNE SO POKAZALE NEKAJ NOVEGA

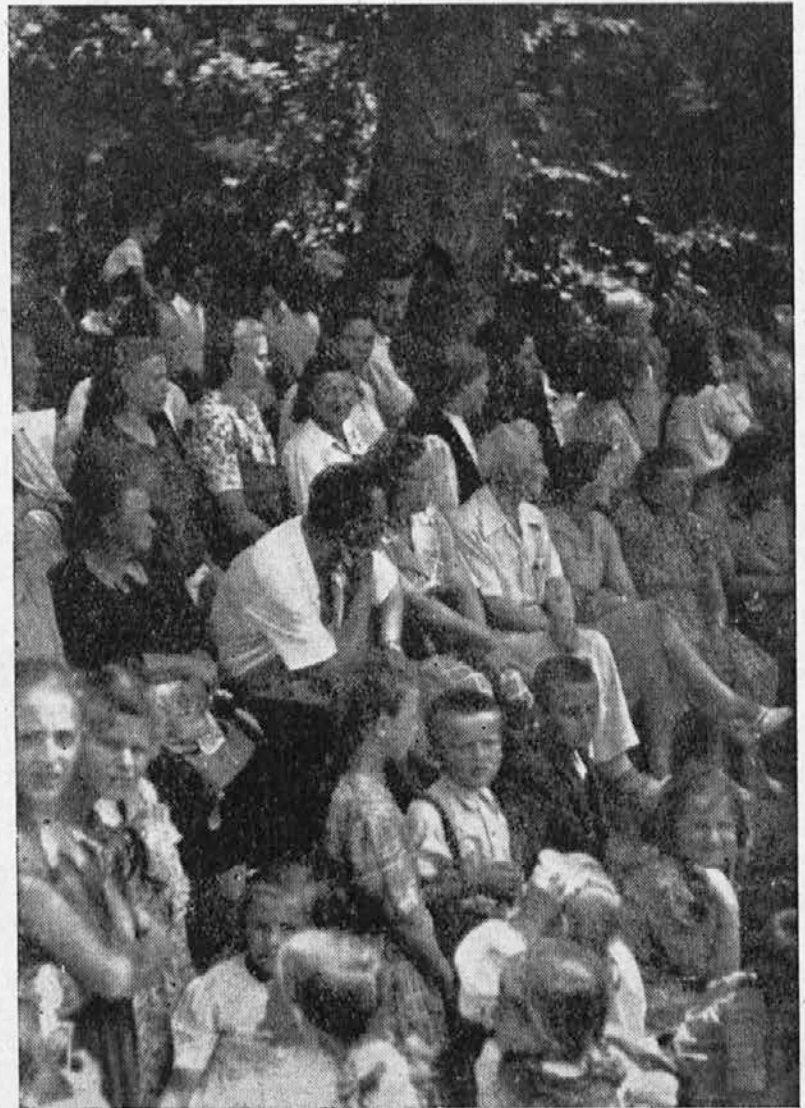
To bi lahko rekli tudi o letošnji prireditvi festivala. Te prireditve namreč nismo samo izvedli, temveč smo najbrž še pokazali sploh novo vsebino za take prireditve po slovenski deželi. VII. koroški festival, menda prvi med številnimi takimi prireditvami, ni bil več samo velik dopoldanski zbor ljudi z nekaj programa ter s popoldansko veselico, temveč je bil pravi kulturni teden ljudstva in kraja. Razgibana je bila vsa kulturno-prosvetna spodbuda v deželi Uršlje gore in Pece. Na festivalu je na posameznih prireditvah, ki so bile skozi ves teden, sodelovalo v nastopih nad šest sto oseb.

Pokazali smo torej nekaj novega. Še več — brez kakih posebnih vlakov itd. iz drugih krajev, smo tekom kulturnega tedna doma napolnili po dve, enkrat pa celo tri dvorane na en večer. To je za Ravne in naše kraje novo in za kulturne prireditve zelo pomembno in lepo.

In če povemo že kar od začetka, da za kritje stroškov velike in časovno dolge prireditve pripravljali odbor ne bo pošiljal nobenih prošenj nikamor, potem je s tem povedano, da je bila stvar tudi v tem smislu prav in uspešno organizirana in izvedena.

ORGANIZACIJA FESTIVALA

Takole je prišlo do tega. Zbralo se je nekaj ljudi, ki so dobre volje, po svoje prepričevalni in odločni. Med nje spada na prvem mestu kar naš Okrajni svet za prosveto — tov. Simončič Vojko. Pravzaprav smo bili sprva nanj kar hudi. Kdo bo na Ravnah prirejal sredi gradnje take stvari. Ni časa, priredite jih kje drugod. Tudi časovno se nam je zdela stvar bolj nerodno izbrana. Pa so rekli, da je kar dobro tudi nekaj kulturnega vmes. Pri tem je ostalo. Tudi IO Ljudske prosvete Ljubljana, tov. Horvat, ni bil nič boljši. Rade volje so prišli pomagat, posebno v zadevah igre in odra. To so bile prve spodbude, toda to so bile potem tudi stalne pozornosti, za katere smo sedaj res hvaležni.



Pokrovitelj festivala, minister tov. Franc Leskošek, in pisatelj Etbin Kristan, s soprograma, sta našla najbolj ustrezno tribuno kar med množico.

Potem so se zbrali Ravenčani in odločili: če že festival na Ravnah, potem res tako, da bo prav. Pregled prireditev bo pokazal, koliko zlate volje in truda je bilo vložena za uspeh lepega in velikega načrta. Prireditveni odbor, kateremu je predsedoval že po več uspešnih kulturno-prosvetnega področja znani in dosledni organizator tov. Miloš Štor, je bil zbor samih požrtvovalnih ljudi. Cela vrsta je teh idealnih delavcev tudi že na Ravnah in po okoliških krajih. Mogočen načrt so napravili in prizadevanje prav organizirali, zato je delo uspelo.

Pregled posameznih prireditev bo pokazal, koliko prave požrtvovalnosti in truda je bilo vložena za res lepe in velike nastope VII. koroškega festivala.

REVIJA BOGATIH PRVIN IN VSESTRANSKEGA NAPREDKA KRAJA

V soboto, dne 28. junija, je dobilo mesto praznično lice. Na vseh oknih venčki, po mestu in okolici pa mlajji — na Koroškem je praznik.

Začetek festivala je bil v nedeljo, dne 29. junija, zjutraj pred osnovno šolo in v prisotnosti zastopstev oblasti, delovnih skupnosti, ustanov in organizacij našega mesta in okoliških krajev. Predsednik prireditvenega odbora tov. Miloš Štor je najavil začetek VII. koroškega festivala, ki je po programu pravi kulturni teden koroške dežele.

Kot prva prireditev festivala je bila šahovska simultanka mednarodnega mojstra tov. Vasje Pirca na 50 deskah v domu telovadnega društva. Nekateri so rekli, da zato prva, ker je tov. Miloš Štor tudi predsednik šahovskega kluba na Ravnah. Mednarodni mojster je prišel na Koroško prav dobre volje. Pohvalil je tudi igro naših šahistov. Boj je končal z rezultatom: 5 zmag in 12 remijev za koroške šahiste, ostalo pa je pobral mojster. Po tem rezultatu smo na podobnih šestih prireditvah v mariborskem okrožju drugi. Šahisti so priredili v okviru festivala še okrajno brzopotežno množtevno prvenstvo, tako da so dovolj razgibali to plemenito



Predsednik prireditvenega odbora tovariš M. Štor med igralci.

igro in doprinesli k obogatitvi festivalskega programa.

Kar vmes je bila v prostorih osnovne šole na Ravnah odprta razstava likovne umetnosti, s katero so slovenski umetniki odprli lepi svet tudi prebivalstvu našega kraja. Razstavljeni dela je tolmačil prof. Ivan Šibila.

Takoj po otvoritvi in prvem skupnem ogledu razstave je nastopila že *gasilska povorka*. Gasilci so pokazali strumnost in opremo v meri, ki kaže, da se pri njih dela in kar ustvarja zaupanje. Žal le, da pri tem nastopu niso bili zbrani vsi gasilci. Število v povorki so menda narekovali uniforme, ki jih manjka.

Ob 11. uri je sledila otvoritev razstave *Metalurške industrijske šole* Železarne Ravne. Razstava je bila lično opremljena in se je marsikdo čudil mojstrovinam naših mladih kovačev, livarjev, ključavničarjev itd., ki se vadijo za svoje poklice.

* * *

Tako gost je bil program že prvi dopoldne festivalskega dne. Popoldne so zopet prvi nastopili gasilci. *Proste vaje gasilcev*—članov, članic in pionirjev v parku na Ravnah so pokazale gasilsko spodbudo in pravo šolo. Vsi prisotni so priznali, da je bil nastop gasilcev lep v vseh treh vajah. Škoda, da nismo dobili slik. Po nastopu gasilcev je bila *nogometna tekma*, v odmoru pa *lahka atletika*. Sledil je *koncert kovinarske godbe*. Ta godbeni zbor je že znan in ga pozna kot prvaka tudi Slovenija. Tokrat je z naštudiranimi komadi vodil stotine prisotnih krajanov v lepi glasbeni svet.

Kot zaključna prireditev prvega dne so bili nastopi *plesnih skupin z ritmičnimi vajami in baletom*. To je bila točka zase in novost. Tovarišici Hedvika Jamškova in Marija Stresova s Prevalj sta s svojimi dekletji dali lep umetniški večer. Svoječas so gledali take stvari samo po mestnih središčih, sedaj pa gre tudi že tu. Neka ženica iz kota je rekla, da bo kar šlo tudi to, samo da bi vojske ne bilo. Omenjeni nastop velja za eno najbolj dovršenih prireditev festivalskega programa. Izredno veliko truda je bilo vložnega.

Tako smo zaključili prvi dan VII. koroškega festivala še s *plesom in godbo*. Po skromni cenitvi je bilo na popoldanski in večerni prireditvi do 3000 udeležencev —

vkljub temu, da noben posebni vlak ni pripeljal od nikoder.

Naslednji dan je imela Ljudska univerza. Naš dr. Franc Sušnik je govoril o *zgodovini koroških krajev*. Predavanje so prenašali po ozvočenju. Povest o naši domovini iz davnih dni do današnjega praznika so poslušali po vsem selišču. Doktor Sušnik govori..., so rekli — in to je bilo že dovolj.

Samo en dan je izpolnila *kino-predstava na prostem*. To je bil nekak odmor v tednu prireditev, pa tudi to je bila posebnost za kraj, vsaj za tiste, ki neradi plačujejo vstopnine.

V sredo so prišli rudarji iz Črne in Mežice — SKUD »Henrik Zagernik« — z lepim programom *literarno-glasbene revije*. Večer je bil zelo lep v vseh točkah in bi lahko služil kot vzor, kako je treba program pripraviti, da so tudi manj vrhunske točke zadovoljive. To velja za pevski zbor, za citre in kitaro sester Štruclovih, za folklorno skupino in za vaški kvartet. Rudarji izpod Pece so prinesli svežega duha in smo jim iz srca zaploskali po vsakem nastopu.

Naslednji dan je bil *koncert salonskih orkestrrov* iz Slovenjega Gradca, Dravo-

grada, Mežice in Raven ter *šramel-kvartet* iz Raven z ločenim in skupnim programom. Tu so predvsem vodili Slovenjegradčani z dirigentom Bibijankom. Njihov nastop je bil tak, kakršnega na Ravnah še nismo doživeli. Gostje so nam pokazali nekaj novega, nekaj več, vsi pa so zadovoljili.

Končno je nastopil od vseh pričakovani dan *nastopa telovadnega društva* v parku na Ravnah. Telovadci in telovadke industrijskega mesta, mladinci, mladinke, pionirji in pionirke so prišli na telovadni prostor v lepi vrsti — 80 nastopajočih, kakršne tu še nismo videli. Vse skupine so navdušile. Tudi bolj opazovani nastopi na orodju so zadovoljili vkljub temu, da je bilo z nastopov razvidno, da ne gre toliko za vrhunske uspehe, kakor za množičnost telesne vzgoje. Vkljub temu pa je zaploskal cel vrt, ko je naš Fišer zavrtel med zelenjem veletoč na obe strani. Z njim bi se zasukal tudi tov. Ivartnik, pa mu je prejšnji dan povzelo kožo na obeh dlaneh. Ko je prišla točka talne gimnastike, smo imeli vtis, da bomo v tej panogi kmalu brez konkurence. Naša ravenska mladina se je raztegovala in potakala po tleh, kakor da bi bila brez kosti. Posebej je navdušil ta nastop mladino in so nazadnje kar vdrli na telovadni prostor; še dolgo po festivalu pa se po ravnenskih tratah prekucujejo kar vse vprek. Telovadcem in telovadkam čestitamo z željo, da bi ta zbor napredoval in pritegnil vso našo mladino. Telesna vzgoja ni samo krepitev mišic, temveč predvsem tudi krepitev duha in karakterja.

OTVORITEV GLEDALIŠČA NA RAVNAH

Predzadnji dan koroškega festivala pa je imel program, ki bo trajal desetletja. *Odprli smo prenovljeni ravenski teater z novim odrom*, ki ima take dimenzije, da ustreza za vsakršne prireditev. Naš oder spada odslej med največje v Sloveniji. Tu moramo posebej omeniti predsednika prireditvenega odbora tov. Miloša Štora, ker je največ njegova zasluga, da smo to-



Koroški pevci iz zamejstva prihajajo. Spredaj ravenski župan tov. Ivan Kokal (na desni) in zastopnik Zveze borcev tov. Franc Černivec, ki sta jih šla pozdravit na mejo.

pridobitev sploh dobili, čeprav zadaj straši tovarna. Kulturni teden je bil tako kronan z največjim kulturnim dogodkom nekega kraja — z otvoritvijo gledališča. Prenovljeno gledališče smo odprli s *premiero ljudske igre »Rokovnjači«*. Sami vidite, da ocene igre ne moremo napisati — vzelo bi pol strani. Storili bomo to drugič. Da je igra ugajala, dokazuje predvsem to, ker smo napolnili gledališče kar petkrat samo domačini, in to vkljub temu, da se igra neha šele enkrat po polnoči. Koliko truda, koliko ljubezni! Čestitamo igralcem in toplo čestitamo tudi režiserki tovarišici Leji Ferkovi. Res uspeh, res dognanost, ki vzgaja.

GLAVNI PRIREDITVENI DAN

Začeli smo z budnico, kakor začnejo take stvari po vsej slovenski zemlji, potem pa smo šli svojo pot. Pokrovitelj festivala, minister tov. Franc Leskošek, je bil že tu. Nekaj udeležencev smo sprejeli na kolodvoru (oprostite, da tako nazivamo to uto), potem pa je zaživel naš krasni park, kjer je bil glavni prireditveni prostor. Zbrali smo se okrog ravske gimnazije. Predsednik prireditvenega odbora tov. Miloš Štor je pozdravil pokrovitelja festivala, graditelja in prijatelja ravnstevnih fužin tov. ministra Leskoška ter vse, ki so kot gostje počastili praznik koroške dežele. Koroški raj se je začel.

Programski govor na VII. koroškem festivalu je imel okrajni sekretar tov. Ivan Janžekovič. V svojem govoru je zajel prvine naše kulture in pot novega človeka ter povabil ljudstvo in deželo v napredni korak, katerega odsev je tudi širok kulturni razmah nekaj zapostavljene dežele. Sledil je nagovor predsednika SKUD »Prežihov Voranc«, graditelja in ravnatelja naše koroške gimnazije, tovariša Franca Sušnika. Korošce je prišla pozdravit tudi zastopnica progresivnih ameriških Slovenk, tov. Zakrajškova. Medtem pa so prišli naši koroški pevci. Kakor pesem in občutje domovine je bila beseda tov. Ogrisa, ljudstvo pa je pozdravilo pevce iz Podjune.

Kar naenkrat Kotuljci. Uprizorili so »Hotuljsko ovset« s polno svežino, kakor se to dogaja zares. Nobenih kolobocij: ali daš, ali ne daš, »šranganje« je tu. Vseeno, kdo gleda, to je naš običaj, taki smo. »Hotuljska ovset« je lepa reč: manj nekih voženj, manj skrinj, pa več pesmi in rajanja. Hotuljski program je bila lepa vsebina in slika. Ko so opravili, so kar šli. Peljal sem se z njimi pod goro, pa so rekli, da je kar šlo, vendar nekoliko prepočasno. »Fužinarjev je bilo precej zraven, ti pa le ne vedo vsi, da je treba to stvar hitreje pognati...«

Sledilo je toliko lepega, da ne moreš popisati: nastop pevskih zborov domala iz vseh krajev doline, mežiška godba, ravska godba, mladi harmonikarji, folklor — in koroški pevci. Kdor še ni slišal teh grl iz Podjune pod taktirko Hartmana, ne ve, kaj so tenorji, kaj so basi. Dežela prekrasna, govornica, srce na dlani in — oprostite — od odličnih moštov prečiščena grla — kdo ne bi pel. Da, koroški pevci pojo, to je že cel program. Vsi imamo



Simultanka mednarodnega šahovskega mojstra Vasje Pirea je bila začetna prireditev VII. koroškega festivala.

vtis, da bi koroški pevci zmagali povsod na svetu, a peti morajo domače, narodne — s svojih gred.

Na festival je prišel pisatelj Etbin Kristan. Korošci so zaploskali. Hvala vsem, ki ste obiskali naš dan, ki ste prišli v ta naš čudoviti kot. Ne bomo naštevati vseh, hvaležni smo vsem in upamo, da ste odšli od nas z vtisom, da je pri nas lepo, da imamo nekaj svojega in da rastemo z rastom domovine.

Popoldne je bila v našem krasnem parku družabna prireditev. Udeležba nad 3000 ljudi. Ali naj tudi o tem pišemo. Ni treba: kulturni teden je končan, pa smo se po zaključku še nekoliko zavrtili. —

Poglejte, kar je morda marsikje vsebina take prireditve, je pri nas le komaj omenjen zaključek.

Tak je bil v velikih obrisih naš praznik. Kdo je največ pomagal k uspehu prireditve? Težko je o tem pisati, ker jih je veliko, veliko, ki so delali in žrtvovali. Naj nam bo oproščeno, če se ne bomo spuščali v navedbo imen. Predvsem so izbrali in delali na lepem programu, lepem in novem. Pri vsej tej gostoti niso pozabili tudi na novo točko in vsebino: na slovensko knjigo. Na Koroškem festivalu je bil vse dni tudi knjižni sejem, kar so posebej pozdravili Korošci iz zamejstva.

Hvala vsem in iskrene čestitke k uspehu.



Kotuljci pristno »šrangajo«. Prizor »Hotuljske ovseti« na festivalu.

Ko je bila na Šratneci še huda „jungfrava“

V Študijski knjižnici na Ravnah so štiri velike in tolste knjige, vsaka ima doma-lega tisoč strani, čez 500 je v njih slik in zemljevidov, naslov teh knjig je:

Die Ehre dess Hertzogthums Crain

(Slava vojvodine Kranjske)

napisal jih je pa baron Janez Vajkard Valvasor in na svetlo dal leta 1689.

V teh knjigah popisuje svojo ljubljeno kranjsko deželo: kraje in gore, rastline, živali in rude, jezik in noše, šege in vero, upravo in gradove.

V posvetilu na začetku piše:

»Ako je pošten rodoljub dolžan časti svoje domovine v vseh potrebnih primerih kri in življenje, ji je dolžan v prav nič manjši meri služiti s peresom, da v svetu pri vsaki priložnosti zaslovi. Ta čast, pravim, zavezuje ne le orožje, ki ga nosimo ob strani, ampak tudi tisto, ki ga nosimo za ušesom, namreč pero, če smo oboje vajeni sukati. Zakaj prav ista narava, ki nam je vsadila ljubezen do domovine, nam je naklonila tudi najrazličnejše možnosti za pospeševanje njene slave ter nam naložila dolžnost, da ji z vsemi močmi služimo. Zategadelj moramo domovino ljubiti in spoštovati tako kakor starše. Da, če postava preučena Platona¹⁾ v tem kaj velja, bi morala domovina glede ljubezni imeti prednost pred očetom in materjo.«²⁾

Valvasor je bil nemški baron. Štel se je za Kranjca, za deželjana Kranjske v rimsko-nemškem cesarstvu. Ta njegov kranjski patriotizem ga je navdahnjal za pisateljsko delo in, ker je hotel po svoje vse pošteno in po resnici popisati, nam je v »Slavi vojvodine Kranjske« ohranil bogato in pisano kulturno podobo naše dežele pred 300 leti.

S tem delom je žel obilo časti in slave, spravilo ga je pa tudi na kant, da mu je skopnela vsa bogatija.

Rodil se je baron Valvasor v Ljubljani leta 1641, tisti čas, ko je šla Tridesetletna vojna h koncu. Oče mu je bil bogat z denarjem in otroki: s prvo ženo jih je imel sedmero, z drugo sedemnajstero: 24! Po plemiški navadi se je Janez Vajkard šolal in izobraževal doma in po svetu —

»Priznam brez ničemrnega slavohlepja in brez precenjevanja samega sebe, da me je kot ljubitelja vseh svobodnih in naravnih umetnosti moj živi dan radovednost ali vedoželjnost izpodbadala k raziskovanju naravnih redkosti ali skrivnosti. Kjerkoli sem mogel izvedeti za vedoželjnega moža, tja sem se napotil in nobena pot mi ni bila predolga, nobena nevarnost prevelika, noben trud prenaporen, upanje, da se utegnem česa menavadnega naučiti..., mi je slajšalo vse bridkosti. Gola vedečnost me je vodila ne le po Evropi, ampak nekaj let celo po Afriki daleč naokoli...«³⁾

— vmes pa se je uril v orožju in tolkel s Turki. S 30 leti se je oženil in ustalil na gradu Bogenšperku pri Litiji. Tu je zbral risarje in bakroreze, uredil je bakroreznico in tiskarno za bakroreze ter se lotil krajepisnega dela. S takim namenom je

prepotoval domače in sosednje dežele, risal in meril in zapisoval.

Tudi Koroško je prehodil, prejahal in se prevozil po njej. Sad teh popotovanj je knjiga:

Topographia Archiducatus Carinthiae

(Popis krajev nadvojvodine Koroške)

leta 1688.

Najprej popisuje koroško deželo in pravi med drugim:

»Dežela se deli v štiri dele, in sicer v Spodnjo, Gornjo, Laško in Krško četrt... V prastarih svoboščinah ali privilegijih najdemo, da so koroškega vojvodo umeščali in ustoličevali v slovenskem jeziku. Tako navaja potem tudi Aeneas Silvius⁴⁾ v svoji 'Evropi' tam, kjer o Koroški piše, kot verjetno, da je imel koroški knez to svobščino: če bi bil zatožen pri rimskem cesarju ali pred vsem svetim cesarstvom, da se mu pred njimi ni bilo treba drugače zagovarjati kakor v slovenskem jeziku.«

Na drugem kraju piše:

»Nad deželo prihajajo rade tudi nevihte; zato razdelijo slavni koroški stanovni vsako leto določeno količino smodnika po nekkih krajih; s tem ljudje močno nabijejo velike možnarje in dvojne puške in si jih pripravijo: če pride kak črn oblak ali huda ura, tedaj krepko ustrelijo proti oblaku, zdaj na tem, zdaj na drugem vrhu — in tako jih preženejo...«

Po tem uvodu si pa sledijo podobe in popisi 227 koroških graščin, mest, trgov in samostanov. Tukaj sem smo posneli tiste, ki so iz naših krajev, pod nje smo pa iz



Dobje (Aych). Stari grad Dobje je ves razdejan in zaraščen, tako da ga ni kaj videti, potem pa so zgradili ta dvor spodaj v ravnini, toda na hribcu; tu zdaj stanujejo. Je v Spodnji četrti dežele, pol ure od Guštanja. Poprej kdaj je bil lastnik gospod Johner, zdaj je pa gospod Jurij Kristof gospod Javorniški.



Ravne (Streiteben). Grad leži v Spodnji četrti koroške dežele, kar ob trgu Guštanju na prijetnem hribcu, ima zgoraj ravne, dobre njive. Poprej je bil lastnik gospod Matija Süchten, zdaj pa je gospod Andrej Süchten.

nemškega prestavili, kar Valvasor o njih pove. Tod okoli je hodil in risal; v guštanjskem trgu se mu je najmogočnejša videla sodnija (pri Zmavcarju); na Šratneci je gotovo dober mošt pil, ker je pohvalil sadovnost in je Uršljo goro videl strašansko pečevnato; tudi pri Lobasu pravi, da je »lušten« kraj; na Brezje⁵⁾ pa menda ni šel gledat, kje so »gavge« in železna »jungfrava« za uporne kmete, da jim je kri skozi nohte pritiskala.

Res, da je nemški baron videl samo tedanjo koroško gospodo, ljudstva pa ne. Vendar gledamo z zanimanjem podobe gradov, ki so čepeli nekdanj kakor pajki po deželi in sesali sadove zemlje in dela: čas jih je pometel, ljudstvo pa je ostalo.⁶⁾ drfs.

¹⁾ Starogrški modrijan.

²⁾ Po Ruplu. (Mirko Rupel: Valvasorjevo berilo. — Mladinska knjiga. 1951.)

³⁾ Po Ruplu.

⁴⁾ Pisatelj v 15. stoletju, potem papež z imenom Pij II.

⁵⁾ Zdaj so začeli po nemarnem »Pirkof« govoriti.

⁶⁾ Valvasorjevo knjigo o Koroški je Zelezarna kupila Študijski knjižnici; tu si jo lahko pogledate.



Šratnek (Schrottenegg). Grad leži v Spodnji četrti koroške dežele nedaleč od Guštanja, na štajerski meji, pod visokim gorovjem, na čedni višini, ima velik vrt in dobra polja, tudi mnogo sadja. Poprej je bil lastnik neki gospod Saurer, zdaj ga imajo Frauendorffovi dediči.



Zelena peč (Grünfels, po drugih virih tudi Untergradisch = Spodnje gradišče, t. j. pri Jagru). Grad leži v Spodnji četrti koroške dežele, tik ob trgu Guštanju, na višini ali griču iz samih skal in Meža teče mimo. Lastnik je gospod Maksimilijan baron Gayssruck (Kozjek).

Podgora (Unterbergen, zdaj pri Lobasu). Grad leži v Spodnji četrti Koroške, nedaleč od Guštanja pod visokim gorovjem ob štajerski meji. Ima malo ravnih, toda lepe njive in travnike. Je prijeten kraj. Lastnik je gospod plemeniti Russdorff.

Reprodukcija te slike ni uspela. Priobčimo jo prihodnjič.

Prof. Josip Mravljak:

Kovnica v Slovenjem Gradcu

Današnja Mislinjska dolina, imenovana pred nekako 800 leti »Provincia (Wind.) Grêze« ali pa »Grêztal«, je spadala skupaj z vitanjskim okolišem, bivšim marenberškim in prevajškim sodnim okrajem v XI. stoletju k Junski grofiji (»comitium Junotal«), ki je obsegala takrat ves jugovzhodni del Koroške, ves predvojni politični okraj Velikovec in

Wolfsberg, torej ozemlje vzhodno od črte: potok Frajbah, Apače, Tinje, Važenberg, Djekše, Svinška planina, Hohenwart pri Sv. Lenartu. Ta enota se je začela v XII. stoletju cepiti v manjše provincije, kakor junško, vovbrsko, laboško, slovenjegraško, vuzeniško in marenberško. Slednji dve sta pripadli po smrti Španhajmovca grofa Bernarda (1147) štajerskemu mejnemu grofu Otokarju in sta bili pripojeni k Štajerski, slovenjegraška pokrajina pa je bila tedaj v lasti koroških vojvodov; kajti po tej poti je možen dednim potom prehod naše pokrajine na grofe Andechs-Meranske. Španhajmavec grof Engelbert I. je imel hčerko Rikardo, ki je bila omožena s Poponom, mejnim grofom istrskim; njuna hči Sofija je bila omožena z grofom Bertoldom I. Andechs-Meranskim. V rokah sina Bertolda II. pa nahajamo 1174 slovenjegraško provincijo, ne da bi kdaj kaj zvedeli o kakšni prodaji ali prepustitvi, ima torej podedovanje — oziroma priženitev — največ verjetnosti.

Velike važnosti za Slovenj Gradec je listina vojvode Bertolda IV. Meranskega iz leta ca 1190, ki potrdi žičkemu samostanu to, kar mu je bil podelil njegov oče, mejni grof Bertold III., namreč, da naj dobivajo menihi vsako leto v Slovenjem Gradcu po dva modija (mernika) žita in po deset mer sladja; potem jih osvobodijo mitnine od vseh stvari, katere bi tu prodali ali kupili, dalje jih oprosti vsakega davka od stvari, katere bi vozili tja ali nazaj. Dasi je poročilo skopo, se vendar da iz njega ugotoviti to-le: 1. da je bila slovenjegraška pokrajina že prej, neznano od kdaj, v posesti grofov Meranskih; 2. da se je tukaj trgovalo, kupovalo in prodajalo, pravica, ki je bila izrecen privilegij mest in trgov, — je bila torej naselbina dovolj razvita znatna in je tudi že imela tržne privilegije, dasi se izrečno ne imenuje »forum«. Ali je pa pod Grêz menjen še Stari trg ali že Slovenj Gradec, ni jasno. Prof. M. Kos je mnenja, da so grofje Meranski ob prejemu te pokrajine (pred 1174) ustanovili današnji Slovenj Gradec in mu brž tudi podelili tržne pravice; 3. da je bila že takrat v ali pri Slovenjem Gradcu mitnica grofov Meranskih, je bil torej brez dvoma tudi glavni zemljiški gospod grof sam; 4. da je moral biti promet precejšen, da se je mitnica izplačala, in ker je oprostil menihe od vsakega davka na stvari, ki bi jih vozili sem in tja. Če bi imeli žički kartuzijani tu samo ona dva škafa žita in deset meric sladja, bi bil ta dostavek nepotreben, — bil pa je potreben, — bil so ravno vozili več sem in tja in zlasti še z ozirom na številne druge tovornike in trgovce, ki te dobrote niso bili deležni.

V posesti vojvodov Meranskih je ostalo slovenjegraško okrožje do leta 1251. Zadnji lastnik, Bertold V., oglejski patriarh, je prihajal večkrat tako v vizitacijskih kakor v zasebnolastniških zadevah semkaj in ga nahajamo tu zadnjikrat meseca aprila 1251. Zadnjega dne tega meseca je izstavil tukaj v cerkvi sv. Elizabete, ki jo je on sam dal sezidati, listino, ki si jo bomo podrobneje ogledali.

Patriarh je bil tukaj v velikem spremstvu (vrsta prič v uvodu), kar kaže na to, da ni prišel le zaradi redne vizitacije, temveč še zaradi nečesa izrednega. In ta izredna prilika je bilo posvečenje od njega zgrajene cerkve sv. Elizabete, in da to svečanost še bolj povzdigne, je istega dne podaril vso slovenjegraško pokrajino z vsemi pritliklinami in pravicami oglejski cerkvi, patriarhatu. Kako le to, da ga je vprav akt posvečenja cerkve sv. Elizabete pripravil do take darežljivosti? Sv. Elizabeta je bila hči ogrskega kralja Andreja in Gertrude, ki je bila hči vojvode Bertolda IV., patriarh Bertold torej Elizabetin stric, ker je bil Gertrudin brat. Bila je od 1221 soproga türinškega deželnega grofa Ludovika in je posvetila po njegovi smrti (1227) vso svojo delavnost skrbi za uboge in negi bolnikov, zlasti gobavih. V Marburgu ob Lani je zgradila velik frančiškanski hospital, kjer

je kot žrtev svojega prostovoljnega poklica umrla dne 17. novembra 1231, stara komaj 24 let. Kmalu po smrti se je uvedel kanonizacijski proces in je bila 27. maja 1235 od papeža Gregorija IX. proglašena za svetnico, dan njenega čaščenja pa določen na 19. november.

Svoji nečakinji na čast je torej dal sezidati patriarh v trgu cerkev, ki jo je dne 30. aprila 1251 ob bližnji 20-letnici smrti svetnice sam posvetil. Brez dvoma ga je nesebična požrtvovalnost nečakinje — in pa morda občutek svoje bližnje smrti — napotil k temu, da je pri tej priliki obdaroval oglejsko cerkev s slovenjegraško pokrajino in vsem, kar je tu imel. Listina pravi, da prepusti patriarh »vso lastnino, ki jo je imel v slovenjegraški provinciji, tako glede gradu (v Starem trgu) kakor glede trga in drugih krajev, ki spadajo k temu dominiju, nadalje vse pravice glede sodstva, mitnice in kovnice (monete) in vse ministeriale in podložnike«. Da je bila v Slovenjem Gradcu mitnica, to smo zvedeli že pri l. ca 1190; tukaj vzemo še o deželnem sodstvu, ki je obsegalo gotovo že takrat (kakor vselej) vse ozemlje od Drave do Doliča, in sicer je imel patriarh brez dvoma nižje in višje sodne pravice.

Tretje, o čemer v aktu slišimo in kar nas tu najbolj zanima, pa je kovnica, monetarna. Kdo je kovnico tukaj ustvaril in kdaj? Na prvo vprašanje moremo odgovoriti s precejšnjo gotovostjo, da je to bil patriarh Bertold. Pri njem so bili združeni v eni osebi osebni in cerkveni interesi, da vleče iz pokrajine, ki je bila njegova zasebna last, obnemem na on tudi v cerkvenih zadevah njen ordinarij, čim več haska. Kovnica pa je brez dvoma donasala tudi lep dobiček. Za njegove prednike kovnica morda ni imela tolikega pomena, ker je bil okoliš premali, za Oglej pa je bila odprta novcu vsa dežela proti jugu. Težje je odgovoriti na drugo vprašanje, kdaj bi bil patriarh Bertold začel kovati denar. Zgodovinar Pirchegger meni, da so bili tako imenovani savinjski novci, ki so krožili od začetka XIII. stoletja, iz slovenjegraške kovnice (»Windisch Grazer oder Seuhner«); z ozirom ravno na neposredne interese Ogleja pa bi prej smatrali, da so bili oglejski novci, ki se omenjajo v naših listinah, kovani — vsaj v začetku — tudi v Slovenjem Gradcu, torej denar istega kova, iste zmesi in iste vrednosti kakor oglejski. To sklepamo analogno po poznejšem poročilu: ko je bil Slovenj Gradec pod Koroško, se je ravnala tudi slovenjegraška kovnica po koroških. S tem pa odgovoru na vprašanje »kdaj« še nismo prav nič bliže, — nasprotno je rešitev uganke še težja, če je bil prvotno tu kovani novci isti kakor oglejski. Zalibog tudi ni med znanimi listinami patriarha Bertolda take, ki bi se tikala naših krajev in bi govorila o plačilu v oglejskih penezih, tako da je na podlagi listinskega gradiva možno reči le toliko, da je kovnica iz dobe patriarha Bertolda (med 1218 in 1251), najbrž pa bolj iz začetka njegovega vladanja.

E. Baumgartner je pokazal in dokazal na podlagi najdb v Detti (v Banatu), Aba Pusti (na Ogrskem), Gochiessu pri Spitalu (na Koroškem), Ditmansdorfu pri Lipnici in v Celju, med katerimi novci je bilo precej tudi takih iz kovnice v Slovenjem Gradcu, da so začeli Andechs-Meranski svoje novce tu kovati — (to je dobesedno pravi izraz, kajti delali so jih kovači na nakovalu) — že okoli leta 1220, gotovo pa še pred letom 1228. Novci, zlasti prvi kovanci, so bili zelo nespretno izdelani, čistina srebra pa daleč izpod predpisane težine; šlo je tu očitno za dobičkaželjnost. Kovali so samo srebrenne fenige. Najdeni novci kažejo mnogo različnih kovov, znak, da so bržkone delali vsako drugo leto druge. Nekateri imajo spakredan napis »Gracenses«, nekateri »Perchtoldus«, nekateri so brez napisa; slike na novcih pa so tudi prav raznolike, lik patriarha, vojščaka z mečem, stolpa, lilije, krilatega leva in drugo. Prvotna kovnica je bila, kakor je ugotovil notar Winkler, na hribu ob cerkvi sv. Pankracija. V naših krajih so bile v tem času kovnice še v Ljubljani, Kamniku, Kostanjevici, Slavonškem Brodu, na Koroškem pa v Velikovcu in Brežah.



1, 2, 3 = novci, kovani med 1219 in 1227.

4—9 = novci, kovani med 1230—1240.

2, 6, 8 = polovičarji.

S tem, da je bila v kraju kovnica, je Slovenj Gradec mnogo pridobil. Postavili so potrebna poslopja, tako za kovnico kakor za kovače in uradnike. Naselilo se je precej družin, katerih poglavarji so bili zaposleni pri kovnici, tako upravitelj kovnice, preizkuševalc novcev, kovači-mojstri in več pomočnikov. Tudi bogati menjalci (Židje!) so se kmalu priselili na takih krajih in so zamenjavali proti gotovim odstotkom star denar za novega oziroma domačega za tujega.

S kovanjem novega denarja se je začelo vedno ob Svečnici. Čim je bila gotova množina novcev kovanih, so začeli z izdajanjem. Prihajali so ljudje iz vseh krajev in zamenjali star denar za novega, deloma v kovnici, deloma pa pri menjalcih; to je trajalo do Sent Jakobovega (25. julija). Ker pa je imel denar veljavo le dve leti, torej recimo od 25. julija 1251 do 25. julija 1253, potem pa je moral biti zamenjan za novega, že iz tega dejstva samega vidimo, kako velik hasek je imel kraj od periodično se ponavljajoče zamenjave. Vsak, kdor je imel denar slovenjegraške kovnice, je gledal, da je prišel vsako drugo leto pred Jakobovim sem in ga zamenjal, kajti nezamenjan denar je bil po 25. juliju brez veljave. Da so pri tako velikem dotoku ljudi ob času zamenjave obrtniki in gostilničarji (tabernarji) imeli dobre kupčije, je jasno; trg je floriral in je gotovo tudi kovnica med glavnimi vzroki, da je Slovenj Gradec postal tako kmalu mesto (1316 ali že 1267?).

Kakšni so bili novci, ki so jih tukaj kovali, kaže dodana slika; ravno zaradi vedne zamenjave denarja so ti novci bolj redki in se pri najdbah težko ugotovi, iz katerega leta so. Da pa se je tu gotovo koval denar, to nam potrjuje listina, izdana v Čedadu 10. marca 1255, glasom katere je investiral patriarh Gregor kastelana v Slovenjem Gradcu Krafona na dohodke 4 mark od kmetij »in Linthe et Glanze«; Linthe je tako imenovani Lipov dvor pri St. Janžu južno od Dravograda, Glanz pa je Podklanc severno od St. Janža pod Sv. Križem. Pri Krafonu se je bil prej zadolžil Oton Dravograjski, oglejski kapitan (gradnik in patriarhov namestnik) slovenjegraške pokrajine (»capitaneus contrate de Grez«) za 20 mark (slovenj)graškega denarja (»pro XX marcis denarium monete Grencensis«). Kadar bi patriarh Krafonu plačal teh 20 mark, se mu morajo kmetije brez ugovora prosto zopet vrniti. Da v listini omenjeni denar ne more biti graški (ob Muri), izhaja iz vsebine listine (čisto oglejska zadeva) samo po sebi.

Do leta 1261 je ostal Oglej pravni gospodar slovenjegraške pokrajine, za katero se je že več let potegoval — in tudi zasedel grad in trg — koroški vojvoda Ulrik III. Tega leta je sprejel rečeni vojvoda v čedadskem miru od patriarha Gregorja med drugim kot domsmrtni fevd tudi slovenjegraški dominij, ki ga je pripojil vojvodini Koroški. Najbrž se glede kovanja denarja zaradi tega ni nič izpremenilo, le da so se smatrali pač poleg slovenjegraških tudi koroški novci za domače.

Dobro leto pred svojo smrtjo, 14. julija 1268, je sklenil vojvoda Ulrik s solnograškim nadškofom Vladislavom pogodbo glede kovanja novcev, ki naj bi bili za vse tri vojvodove kovnice, v St. Vidu (ob Glini), Velikovcu in Slovenjem Gradcu ter za solnograško v Brežah, jednaki. Pogodba določa, da je na njunem ozemlju tuj novec prepovedan in se smejo uporabljati samo brežke votle in dolžinske mere kakor tudi uteži. Glede kovanja novcev pa se še določijo stroge kazni za morebitno poslabšanje denarja. Če bi se v kateri kovnici vrednost novca zmanjšala ali poslabšala, se imajo kaznovati sodnik in prebivalci tistega kraja s 100 markami kazni, ki jih ima dobiti druga pogodbeni stranka. Če se n. pr. zgodi tako poslabšanje v Brežah, bo raziskalo zadevo šest zaupanja vrednih mož iz St. Vida, Velikovca in Slovenjega Gradca, in če ugotovijo, da se je takšna malopridnost ali prikrajšanje res zgodilo, plačajo brežki meščani 100 mark, katere dobi vojvoda Ulrik, in obratno velja isti postopek za ostale tri vojvodove kovnice. (Iz tega sledi samo po sebi, da so imeli besedo in neke vrste nadzor tudi meščani mest, v katerih so bile kovnice.) O novcu samem, kakšnega so ko-

vali, o notranji vrednosti, teži, velikosti itd., ne zveemo nič. Vemo le, da so kovali samo peneze (ali denarije ali fenige = δ), čeravno se je računalo tudi v večjih enotah, solidih ali šilingih ($\beta = 30 \delta$), potem markah (1 M = 160 δ) in librah ali funtih (1 funt = $\text{fr} = 8 \beta = 240 \delta$). — Gotovo pa je, da se je zaradi gornje pogodbe razvil med slovenjegraško pokrajino in Koroško živahen promet, ker je ravno prepoved tujega denarja ovirala kupčevanje z vzhodom.

Glede kovnice se tukaj tudi za vlade kralja Otokarja (1270—1276) ni nič izpremenilo in prav tako tudi ne, ko je bil zopet Oglej popolni gospodar naše pokrajine. Da bi bila kovnica prenehala, ko je naša provinca prišla zopet pod Oglej, za to ni nikakega pravega vzroka. Ako je kovnica lahko obstajala, ko je bila velikovška v neposredni bližini in je bil njej odkazan okoliš razmeroma majhen, je imela več eksistenčne pravice pod Oglejem, ko se je odprla pot proti jugu, v Savinjsko dolino, proti Gornjemu gradu in na Kranjsko.

Medtem sta bila sklenila 1286 koroški vojvoda Majnhard in solnograški nadškof Rudolf nov kovni red. V njem sicer o naši kovnici ni govora, seveda, ker takrat ni imel ne eden ne drugi kake pravice do nje; ni pa dvomiti, da je vojvoda Majnhard, čim je prejel slovenjegraško pokrajino kot fevd (1304? ali šele 1313?), raztegnil določbe kovnega reda tudi na našo kovnico, ako se ista ni že prej sama prilagodila novemu kovnemu redu. — Po tem kovnem redu so kovali iz ene utežne marke 15-lotnega srebra (1 utežna marka = 16 lotov = 280 g, je imela torej 15 lotov srebra in 1 lot bakra), dve števniki marki penezov in še 20 penezov, potemtakem, ker je imela števna marka 160 penezov, torej 340 δ . — Na en lot srebra je prišlo torej 340 : 16 = 21 $\frac{1}{4}$ penezov, dobiček kovnice pa je znašal pri 1 števniki marki 4 peneze.

Te določbe so veljale 48 let. Dne 24. avg. 1334 pa sta sklenila koroški vojvoda Henrik in solnograški nadškof Friderik nov kovni red, v katerem je bila že v listini vključena tudi slovenjegraška kovnica. Določbe te pogodbe (»münsslagordnung«) so sledeče:

1. k dunajski marki srebra je dodati dva lota bakra in iz tega je izkovati 2 marki in 24 penezov;
2. fenigi morajo imeti dve podobi (sprednjo in zadnjo stran) in 8 oglov;
3. iz 15 mark srebra je kovati za eno marko polovičarjev (= helblingov = $h = \frac{1}{2} \delta$), in sicer z eno podobo, za 14 mark se je kovalo penezov;
4. novci naj pridejo v promet: v Brežah v soboto pred sv. Marjeta (torej pred 20. julijem), tork nato v St. Vidu, potem v sredo v Velikovcu in nedeljo v Slovenjem Gradcu (torej zopet okoli sv. Jakoba), — toda ne več vsako drugo leto, temveč vsako leto; zamude pri izdajanju sme biti največ 8 dni;
5. preprečuje se kupčevanje z drugim novcem ali z oglejskimi penezi ali s čistim srebrom; kazen je odvzetje vsega tujega denarja;
6. za en lot srebra se sme dati 17 fenigov in nič več.



Javorje (Gamsbenedegg). Ta grad leži v Spodnji četrti, čisto blizu Guštanja, na prijaznem hribrcu, zgoraj ima lepa polja pa prijetno sosesčino: okoli je več graščin in trg Guštanj blizu. Sedanji lastnik je gospod Johan Andrej plemeniti Jabornigk.

Pogodba vsebuje tudi nekoliko kazenskih določb glede prestopkov novčnega prometa in slabšega denarja.

Novi kovanci so bili torej po notranji vrednosti slabši, samo 14-lotni, in vendar dražji; na eno marko je prišlo 344 penezov, torej na en lot srebra 21 $\frac{1}{4}$ peneza, kljub temu so zamenjali stare, boljše peneze proti novim le tako, da so dali za 1 lot srebra samo 17 novih penezov. Dobiček je znašal torej samo pri zamenjavi srebra $16 \times 4 \frac{1}{4} = 72$ penezov na utežno marko, redni dobiček pri kovanju pa še pri plačilni marki 8 penezov.

Da je kovnica delovala in dobro prosperirala, o tem nam pričajo posredno tudi imena tukajšnjih znanih židov: Muš (1334, 1338), Nachim (1368, 1388); saj so se pečali samo z denarnimi posli.

Ko je pridobil vojvoda Rudolf IV. leta 1362 z Vipavo, Ložem in Turjakom od Ogleja tudi vso slovenjegraško pokrajino, jo je popolnoma priključil k Štajerski, njegov naslednik, vojvoda Albreht pa je najbrž zaprl v Slovenjem Gradcu tudi kovnico (kot nepotrebno). Vendar se je spomin na njo ohranil še nad 500 let, še skoraj do današnjih dni. Domač zgodovinar starotrški župnik D. Trstenjak pravi, da so meščani še takrat (l. 1881) poznali kraj, kjer je stala v XIV. stoletju kovnica, namreč tam, kjer je bila Kordikova lekarna, in sicer na dvorišču, kjer je bil potem (in je menda še zdaj) hlev, takrat hišni štev. 8, danes Glavni trg 9, prej last lekarnarice Marije Rebul.

Viri:

- Kres I./1881 (Trstenjakovi članki).
 ČZN 1933 (Baumgartnerjev članek).
 Pischegger, Geschichte der Stmk. I.
 Jaksch, Geschichte v. Kärnten II.
 Mitteilungen d. h. V. Stmk. XIII. (Tanglov članek).
 Zahn, Urkundenbuch Stmk. III.
 Listine dej. arh. v Gradcu.

Za našim pozoriščem

Na pesmico, objavljeno na 24. strani prejšnje številke, sta se oglasila že dva podobna zlagatelja: eden je kmet, drugi pa delavka v livarni. Kljub temu, da spodbudnik ni povedal imena, je že odkrit, kar pove naslednja kitica:

Ne morem Tebi konkurirat,
 čeprav si Jernej in ne grof.
 Vem, da znaš Ti lepše svirat,
 mnogo lepše, dragi Krof.

Dekle pa je našega spodbudnika prijela še bolj trdo:

Kdo nek' je tisti pesnik,
 ki konkurenta išče.
 V rokah ima peresnik,
 a več nas ne obiše.

Zakaj si se ponujal,
 da bodeš še pisaril.
 Le druge bi spodbujal,
 Ti sam bi pa lenaril.

Tako, Jernej, sedaj pa imaš. Ko bo delo na polju končano, bo treba zložiti pošteno reč, ali pa se vdati.

Uredniški odbor vabi vse tri in razpisuje nekako tekmovanje za najbolj rimano in vsebinsko lepo pesem, odnosno misel. Psemica sme imeti samo 5 kitic ali pa manj. Avtor pesmice, katero bodo ocenjevalci izbrali za najboljšo, dobi zvezek Prešernovih poezij.

Jernej Krof:

Lepotičje

Kaj pomaga lepotičje,
 kaj so kože ti lisičje?
 Kaj pomaga ti preproga,
 če je srce ko maroga...

Kokal Ivan-Imre:

Spomin na težke dni KPJ in SKOJ-a

(Konferenca v Kefrovem mlinu)

V predaprilski Jugoslaviji sem v Železarni na Ravnah delal kot ključavničar skupaj z Gradišnikom Matijo, ki smo mu rekli Tiče. Živel je Tiče s svojo družino v Kefrovih mlinih na Brdinjah, ki stoje še danes v skriti dolini ob Kotuljščici tik za Javornikom. Krog in krog je dolina, obdana s smrekovimi gozdovi, vendar pa od kotuljske in ravenske strani dostopna lahko tudi po skritih potih. Poleg dela v tovarni je tiče s svojo ženo v mlinu, ki ga je imel s stanovanjem vred v najemu, še počasi mlet žito okoliškimi kmetom.

Kot član SKOJ sem takrat ilegalno delal po direktivah Kuharja Lovra. Poleti leta 1927, v mesecu juniju, mi je Voranc povedal, da bo prišlo v Kefrove mline več gostov, katerim bomo morali skrbeti za hrano in varnost. Naročil mi je, naj se povežem s Tičem in izvršim vse, kar mi bo naročil.

Tako sem prevzel tiste dni zadolžitev posebne vrste. V Ravnah, na Prevaljah in v Dravogradu sem kupoval za kuho meso in druge kuhinjske potrebščine, pa tudi salame, klobase, sir in ne vem, kaj še vse. Donašal sem to na prostor, ki mi ga je Tiče odkazal v gozdu nad mlinom. Iste naloge je imel tudi Ditinger Ivan. Razen tega sva morala takrat z Ditingerjem dosti postopati po trgu, da so naju — sumljiva človeka — imeli orožniki pred očmi in jim ni bilo treba stikati za nama. Pa tudi midva sva pazila, kod se krečejo orožniki in bi bila signalizirala, če bi se bili podali proti Tičetovi domačiji.

Kaj se dogaja v Kefrovih mlinih, sva z Ditingerjem samo slutila. Delali smo tako konspirativno, da niti vprašati nismo smeli, za kaj gre. Tako je za konferenco vedel le Kuhar Lovro, trije ali štirje njegovih sodelavcev pa smo o njej samo domnevali.

Da bi še kaj zvedel, sem se napotil k Tičevi vdovi, stari bolehnici ženic, ki še živi tam blizu v prijazni hišici, ki jo je kratko pred smrtjo postavil odločni Tiče.

Starka ve, da je bil njen pokojni mož komunist in da je delal s Kuharjem in Ditingerjem, kar pa je verjetno zvedela pozneje. Povedala je tudi, da ji je mož pripovedoval, da ga opazuje in zasleduje orožništvo. Spominja se še, da je bil zaprt, vendar pa mu niso mogli prav do živega, ker sta ga Kuhar in Ditinger nekako prikrivala. Pripovedovala je, da so se pri njih večkrat shajali razni ljudje in da so večkrat koga prenočevali in spravili dalje.

Tako se je neko poletje, čigar letnice se ne more točno spomniti, v času, ko so kosili seno, zbralo v njihovem mlinu izredno veliko ljudi. Bil je deževen dan in so bili prišleci vsi premočeni, da jih je komaj posušila na krušni peči. Bilo jih je okoli 35. To so bili možje v najlepši moški dobi. Poznala ni nikogar. Po imenu se spominja le Klopčiča, ki je izgledal najmlajši. Bil jim je nekak vratar in je tudi držal zvezo med njimi in kuhinjo. Od ča-

sa do časa je prihajal tudi Kuhar Lovro, ki pa se ni nikoli zadržal dolgo.

Stisnili so se vsi ti ljudje v zgornji prostor nad mlinom in kuhinjo. Prava sreča je bila, da je odšla takrat lastnica mlina na obisk k sorodnikom v Avstrijo. Ker je stanovala poleg tistega prostora, kjer so bili zbrani skrivnostni gostje, bi jih ne bili mogli sprejeti, če bi bila hišna gospodinja doma. Kaj nerodno je bilo še to, da so prav takrat imeli »v šteri« čevljarja, ki ga niso mogli odpraviti, dokler ni končal dela. Ostal je pri hiši in delal Gradišnikoma velike skrbi. Včasih je šel tudi okoli hiše, da se je od sedenja sprehodil, česar nista mogla preprečiti. Toda opazil ni ničesar. Pa še nekaj je Gradišnikovi materi povzročalo strah! Gostje so kadili močne cigarete, da se je dim kar vlekel izpod s škodljami pokrite strehe in je sumljivo dišalo daleč naokoli. Ker je ravenski komandir orožniške postaje večkrat prišel v mlin po mleko, se je bala, da ne bi kaj zavohal, če bi prišel k hiši. Zato je prosila Klopčiča, naj jih posvari, da ne bi toliko kadili. Ne spominja se več, kako so upoštevali njeno svarilo. Prepričana pa je, da se ni v njeni dolini nikoli prej pa tudi ne pozneje pokadilo toliko finega tobaka, kot tiste tri dni, kakor je šaljivo pristavila.

Poverili so ji nalogo, da jim je kuhala. Kar je potrebovala za kuho, ji je prinesel v kuhinjo od kdo ve kod mož Tiče.

S hrano so bili dobro založeni. Le enkrat za kosilo ni bilo mesa. Takrat pa je pripravila pristno koroško »južino«: krompirjevo juho, štruklje, ki jih je delala vso noč in solato. Takrat so bili njeni gostje, dobesedno je povedala tako: same velike glave — s kosilom najbolj zadovoljni. Ve-

liko so pojedli kruha. Pekla ga je ponoči, ker si podnevi ni upala.

Zbranih ljudi ni dobro videla. Mimo grede si jih je bežno lahko ogledala takrat, ko so prihajali in odhajali, dvakrat pa je bila med njimi v sobi, ko je pobirala krožnike in jedilni pribor. Ve le to, da jih je kar mrgolelo v tesnem prostoru. Ni se pa upala dosti razgledovati, ker se je bala. Strah pa jo je še danes, ko se spominja tistih dni, in se ne more načuditi, da si je njen mož Tiče upal to izvesti.

Pohvalila se je še, da je za delo in prestani strah prejela lepo napitnino. Orožništvo pa tudi ni nikoli zvedelo, kaj se je pri njih dogajalo.

To sem zvedel od Gradišnikove matere. Pokojni tovariš Tiče pa mi je nekoč pripovedoval o konferenci še tole: da so na konferenci veliko pisali in da je ves ta napisani material pozneje odnesel tov. Žorža Jakob.

Dolga in krvava je bila borba Partije in SKOJ, težke so bile žrtve, toda tem lepše in bogatejše je obrodil sad. — Partija se je borila proti srbskemu imperializmu na eni strani, po drugi strani pa očistila svoje vrste frakcionaštva in oportunističnih elementov ter pod vodstvom Tita izšla iz borbe zmagovita, trdna in prekajljena. S svojim delom je dokazala vsemu ljudstvu, da je edino ona tisto, ki nosi svojim narodom odrešenje in jim kaže pot k popolni ljudski osvoboditvi, kar je praktično tudi resnično izvedla. Danes gradimo pod njenim vodstvom socializem in smo tudi že dokazali, da smo sposobni izvršiti tudi to veliko zgodovinsko nalogo.

Tovariše, ki so se udeležili konference v Kefrovih mlinih na Brdinjah, prosim, naj sporočijo o njej kaj več, da ta zgodovinski dogodek, ki se je dogodil na svobodnih koroških tleh, s skupnim prizadevanjem otmemo pozabi!

Ob Dnevu ostaje

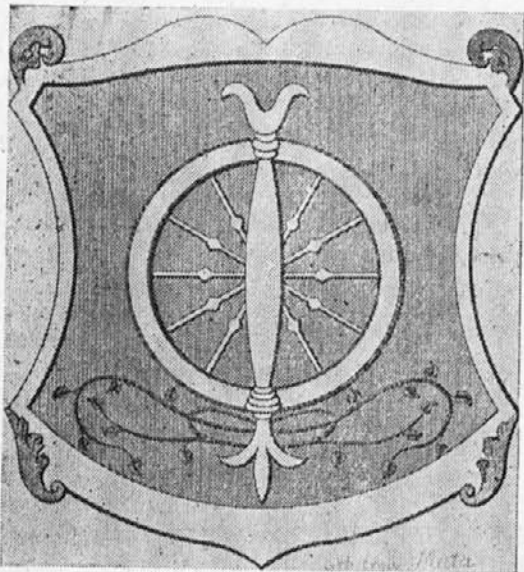


Udeleženci partizanskih patrol so obiskali Prežihovo. V sredi pisateljova vdova.

Prof. Josip Mravljak:

MUTA

(Konec)



Grb trga Muta ob Dravi.

Leta 1419 vemo, da je bil gradnik Krištof Falbenhaupt, o katerem pa sicer ni znano nič.

Ko je Bamberg uredil gornje neprilike, v katere je prišel zaradi svojih oholih gradnikov, se kmalu tudi sam zapletel s celjskim grofom Hermanom v spor, čigar izid je bil v bodoče za Muto velikega pomena. Zaradi sodnih pravic in mej med bamberskima graščinama Volšperk in Grebinj na eni in celjskima vlastelinstvima Vivšnik in Hartnidštajn je nastal spor, ki so ga končno uredili z menjalnim dogovorom 13. februarja 1425 takole: bamberski škof prepusti Celjanu Muto in dobi zato graščini Vivšnik in Hartnidštajn. Vse rente in dohodke gradov naj bi ocenili in če bi se izkazalo, da donša Muta več kakor ona dva grada, bi se razlika izravnala na drugih posestvih. Skodo, povzročeno po dosedanem sporu, naj poravnava vsak sam, vse ujetnike je izpustiti brez odškodnine. Dne 26. aprila so se sestali svetovalci trgov Mute in Vuzenice, da ocenijo davščine, in 29. aprila se je menjava izvršila. Bamberski škof Friderik je tega dne izročil celjskemu grofu Hermanu grad in trg Muto z uradom, mitnico in enim letnim sejmom za gradova Hartnidštajn in Vivšnik z vsemi pritliklinami.

Zdi se, da je bil celjski grof Herman zelo naklonjen samostanu v St. Pavlu; saj mu je (7. VI. 1427) podelil prostost mitnine za lastne izdelke pri mitnicah na Muti in v Dravogradu. Za grofa Friderika pa je bil gradnik na Muti Sigmund Weisspriacher, ki je napravil l. 1439 istemu samostanu zopet veliko škodo. Gradnikov pomagač Wolfgang Schrampf je odzvel pri Muti z dvema pomočnikoma samostanskim dva voza s 16 konji in vso opremo na javni cesti brez vsake pravice in pravega povoda. Opat Janez se je zaradi tega pritožil pri vojvodi Frideriku in ta je opatu sporočil, da se bo moral Schrampf 7. aprila zaradi tega čina zagovarjati. Zaradi drugih poslov pa so morali razpravo preložiti in se kaže, da je stvar potem zaspala. Kajti leta 1442, ko je upravnik na Muti zajel župnika Jakoba in nekega tržana iz St. Lovrenca, se pritožuje isti opat pri cesarju Frideriku, da mora utrpeti od celjskih grofov toliko škode, ker so mu že tudi nedavno odzveli 2 voza in 16 konj z vso opremo. Povod, da sta bila župnik Jakob in oni tržan zajeta, je bil nek prepir med šentpavelskim opatom in gradnikom na Muti Sigmundom Weisspriacherjem zaradi obmirja, ki je segal nazaj v leto 1440. Mučki grad je namreč imel v marenberški deželni sodnji svoje obmirje, to se pravi določeno ozemlje, na katerem je imel gradnik pravico nižjega sodstva nad podložniki, in sicer v teh-le mejah: ob potoku, ki še danes

tvori mejo na vzhodu med k. o. Spodnjo Muto in Sv. Primožem (»Kaiserbach«), od Drave gor po jarku do vrha Bricnika, odtod po potu in rebru do Boronika in Hadernika, potem skozi Hadernikov gozd na neko veliko bukev v Mlakah in od tam naravnost do K Bistrice in ob njej do izliva. O lažjih prestopkih, kakor pretepih, sramotivah, motenju posesti i. sl. je v teh mejah sodil gradnik. Deželska sodnija v Marenbergu, ki je bila v oblasti šentpavelskega samostana, je imela pravico krvnega sodstva. Torej se je sodilo v deželni sodnji v Marenbergu, kamor je spadala tudi Sobota, o tatvinah, cestnem ropu, posilstvu, umorih in pobjih, pri katerih je tekla kri itd. — Takratni upravnik v Marenbergu, Prašnik, je gnal nekega ujetnika iz Sobote po poti z nabito puško in samostrelom skozi distrikt muškega obmirja, ne da bi bil preje obvestil muškega gradnika. To je smatral Weisspriacher za hudo kršitev pravic vojvode, ki je imel Muto z obmirjem kot fevd od celjskega grofa, in je zahteval od opata in upravnika v Marenbergu zadoščenje za to drznost, ki si je prej nihče ni dovolil. Opat Janez, ki se je oni čas mudil v Mariboru, je pozval na zagovor Prašnika, ki je bil slučajno tudi tam in je izjavil, da ni storil nič drugega kakor to, do česar ima deželna sodnija v Marenbergu že od nekdaj pravico. Vse pisarjenje med opatom in Weisspriacherjem ni prineslo nobenega rezultata in je slednji s 34 tovariši, katerih imena so navedena, napovedal opatu 14. oktobra boj; — o izidu zadeve pa ni znano nič.

Iz fevdnih zapisov celjskih grofov vemo, da je grof Friderik podelil Juriju Leisserju, morda gradniku, hišo v trgu na Muti z dvorcem in pritliklinami in desetino v Ribičju in pri cerkvi sv. Janeza, kar je do tedaj imel rajniki Ulrik, ki je bil upravnik muškega grada in tudi mitničar (7. IV. 1441).

Kakor je obče znano, je z Ulrikom III. leta 1456 izumrl mogočni rod grofov Celjskih. Pa čeprav sta volila grofa Friderik in Ulrik (l. 1451) grad in trg Muto (in Vuzenico) grofoma Volkangu in Rajnprehtu Walsee, je vendar na podlagi starejše pogodbe dobil cesar Friderik večino celjskih posesti, vmes tudi Muto (in Vuzenico). Vemo namreč, da je cesar postavil za Muto oskrbnike, zastavljal grad in ga slednjič podaril. V letih 1460 do 1472 nahajamo na Muti za cesarskega oskrbnika Antona Holeneka, temu je sledil sin Hartnid Holenek (1472—1478), dne 21. aprila 1478 pa je dal cesar grad in mitnico na Muti v najem za 120 funtov letno Hansu Gallu s Puhenštajna. Potem vemo, da je dobil grad in mitnico v zajem l. 1483 Angrej Spangstainer, leta 1490. pa Friderik Holenek. Ze takrat je grad vidno propadel. Zaradi tega ne nahajamo več nobenega oskrbnika, pač pa je imenoval cesar Maksimilijan za Friderikom Holenekom za upravitelja dohodkov in rent muškega grada marenberškega oskrbnika Jurija Koloniča (Krabat, l. 1494); ta je dobil tudi nalogo, da naj poruši razpadajoči grad.

Leta 1510 se grad že omenja kot razvalina; istega leta podari cesar Maksimilijan te razvaline za nekdanje izkazane usluge svojemu komorniku Sigmundu pl. Dietrichsteinu. Dovolil mu tudi, da se sme grad na novo postaviti in ga imeti potem v popolni lasti. Dietrichstein pa tega ni storil, temveč je prodal razvaline z obmirjem, ribiško pravico in h gradu spadajočo pristavo 21. marca 1532 (istega leta, ko so bili Turki na Muti in razdejali samostan) za 500 goldinarjev Rozini pl. Herberstein, vdovi po Hansu pl. Eibiswaldu. Ker je imela Rozina v zastavi tudi Vuzenico, se je tako to dvoje drugič združilo. Leta 1584 še govori Jurij Žiga pl. Eibiswald o svojem razpadlem gradu Mutenbergu, potem pa izgine to ime brez sledi.

Danes je Grašin-Kogl gosto zarasel s smrekami in hojkami, le na vrhu še moreš najti malce razvalin in zasut vodnjak.

TARIFE

H gradu je vedno spadala tudi mitnica, od katere sta ohranjeni še dve tarifi, prva iz l. 1488 (priobčena v Zahn, Miscellen, 308), druga pa iz l. 1586 (priobčena v ČZN (1927/170)). Iz te dobe je tudi dravograjska mitniška tarifa (l. 1523). Med prvimi mučkim in dravograjskim carinskim cenikom za uvoženo blago skoraj ni razlike in navedemo tu le nekoliko primerov: za posteljni prt ali odejo se je plačalo 1 š (fenig), od sodčka muškateleca 12, od sodčka navadnega vina pa 5, od sodčka meddice 12, od sodčka piva 2, od sodčka medu 32, od konja 4, od kobile 2, od vola ali krave ali svinje 1, od pujska, kostruna ali kože ½, od kose ali sekire ali kotla 2, od srpa, ponve ali plužnice 2, od centa svinca, bakra ali cina 3, od tovara (2 centa) olja 12, od tovara galuna, mila, fig ali lorbeke 4, od 100 slanikov 2, od centa masti ali loja 6, od flosa 12, od velikega škafa 1, od novega soda 1, od preluknjanega mlinskega kamna 12, od nepreluknjanega 6, od okovanega voza 4 š itd. Tržani od tega, kar so zamenjali, niso plačali nič, tuji pa predpisane takse. Zanimiva je pripomba, da se mora plačati od neveste, ki gre iz kraja, za vsakega konja (ki vozi balo), po 8 š in se mora dati še rihtarju 12 fenigov in firkel vina. Sicer pa je moral plačati vsak tovornik od konja po 6 š in ta denar naj bi se porabil za vzdrževanje ceste. — Mitniška tarifa iz l. 1586 je tako glede sestave kakor tudi glede taks precej različna; zlasti so carinske postavke za gotove stvari, katerih domačo proizvodnjo so hoteli zaščititi, do štirikrat višje (vino, železo), medtem ko so druge ostale večinoma neizpremenjene in veljale tudi za izvoz.

OD 1000 LASTNIKOV DO SLOVENSKE SOLE

V času, ko je razpadal mučki grad v razvaline, je ob trgu Muti nastajal plemiški dvorec, ki naj bi nekoč prevzel vlogo starega grada. Ta dvorec je bil v prvi polovici XVI. stoletja v posesti rodbine Lillienberger. Imel je le nekaj njiv in travnikov in bil brez vsakršne zveze z gradom. Nato ga je kupil Nikolaj Sulzbacher, pa dasi ni imel podložnikov, so ga l. 1547 vendarle obdavčili. Od njega je prevzel posest sin Sebastian Sulzbacher, ki je 1561 napravil na stanove vlogu in bil oproščen davka. V vlogi pravi, da je bil v mladih letih vojak in se je udeležil bitke pri Mohaču in pomagal pri obrambi Dunaja (1529), pri Mohaču (1526) pa da je izgubil konja in vso vojaško opremo, zdaj pa, na stare dni, pravi, da je revež in da davka ne zmore. Oprostili so njega in dediče vseh davkov. — Nadaljni posestniki so bili Urban Gartner, nek Sebastianov sorodnik, nato Andrej Sulzbacher, od katerega je kupil posestvo Tomaž Radelsdorfer, pa ga kmalu prodal Tomažu Kienpergerju. Ta je napravil septembra 1597 vlogo na deželnega kneza, da bi smel svoj svobodni plemiški dvorec na Muti, h kateremu je takrat spadal tudi že neki mlin ob Bistrici, imenoval K i e n h o f e n. Deželni knez nadvojvoda Ferdinand je to odobril in tako se odslej ta dvorec imenuje Kienhofen. Takrat je bil Mathes Amman graščak v Vuzenici in tudi lastnik urada na Muti. Protestiral je proti osvoboditvi tega dvorca, češ da je spadal vedno k uradu in graščini na Muti — kar pa ni bilo res in je s protestom tudi propadel. — Kienperger je prodal dvorec l. 1609 mariborskemu meščanu Nikolaju Zepizu. Že naslednje leto pa je posestvo kupila Konkordia Amman roj. Gaisruk; od nje ga je dobil deset let vslej Krištof Maksimilijan Regal, vuzeniški graščak. Ta si je bil pridobil tudi vse posesti in pravice, ki so še spadale k staremu mučkemu gradu in je te združil z dvorcem Kienhofen, tako da je iz neznanega dvorca s tem nastala lepa graščina Kienhofen. Dne 9. julija 1637 je to graščino kupil Volf Sigismund baron Herberstein-Neuberg, ki je za svojo posest počel uporabljati naziv grad na Muti ali pa »Gut Hohen Maut«. Nato so kupili graščini baroni Kulmer in je bil 1680 posestnik Hans Karl in nato do 1728 Franc baron Kulmer. Med slednjim in njegovo ženo Marijo Francisko roj. baronico Bote je nastal spor zavoljo ženitnega pisma in je prišlo do ločitve zakona, pri

čemer je Franc v pravdi propadel in moral ženi izročiti vso muško posest: gradič, pristan, mlin, desetino, trg Muto in mitnico ter vse pritlikline in pravice. Franciska je v testamentu iz l. 1749 sicer postavila za univerzalne dediče svoje vnuke Jožefa in Franca ter Ano in Klemencijo grofe Berlo, vendar je ta graščina prišla brž po Frančiškini smrti (1750) zopet v last grofom Herberstein, in sicer Karlu Jožefu, ki jo je pa že naslednjega leta prepustil svoji sestri Katarini pl. Leobeneg. Ta je umrla 22. maja 1769 in je pokopana v grobnici v tukajšnji farni cerkvi. Po njej je posest podedoval mož Krištof Valentin pl. Leobeneg in za njim 1776 Jožef grof Berlo, vnuk Franciske Kulmer. Pod tem posestnikom je začel gradič vidno propadati in so ga morali l. 1807 porušiti. Sezidali so nato novega, ki je pa, še niti dovršen, 20. julija 1811 pogorel in ostal brez strehe do l. 1819; zgorelo je takrat tudi več hiš v trgu. Tedaj je kupil graščino Johan Schöck (ali Schaeuyg), ki je grad sezidal v današnji obliki. Pod njim je spadalo h graščini Kienhofen 95 podložnikov, ki so imeli predpisano skupaj letno 5830 dni tlake ter so dajali 391 fl nesprenemljivih dohodkov. Graščina je dobivala 3/10 mrtvaščine, 396 fl sodnih pristojbin, 279 kop žitne desetine in 235 meclov žita, cestnina je nesla 400 fl. Razen lastne imovine: 41 oralov njiv, 31 oralov travnikov in 196 oralov gozda je spadalo h graščini še lov na Muti, v Pernicah, Soboti in delno na Ojstrici, ter ribiška pravica v Dravi in Bistrici. Z raznimi pravicami pa je vse propadlo, tudi podložniki so prešli v druge roke, ostala je pri hiši samo še ribiška pravica v Bistrici in zemlje to, kar je okoli hiše. Nato so se posestniki hitro menjavali (Roman Schmidt, Matej Feldbacher, Josef Sons, baron Josef Eichhof, Stefan Santa de Kozmas, Edmund Heidler), dokler ni l. 1899 od slednjega kupila poslopje in okoli ležeče zemljišče za 9000 fl Ciril-Methodova družba v Ljubljani, ki je tu odprla slovensko šolo.

★

Še dve, tri iz trške zgodovine. Medtem ko v XIII. stoletju ne slišimo o kraju in prebivalcev nič, zvemo v naslednjem stoletju vsaj malo nekaj o njih. V neki listini iz leta 1360 se imenuje »Henslein, purger an der Maut«, z listino od 12. marca 1391 pa izjavlja Nikel Oheym, »dy zeit richter zu der Maut«, da so Mučani vedno brez motnje vozili vino iz Ljutomera in Radgone čez Radelj. Ti dve listini jasno poveta, da je bila Muta že v XIV. stoletju trg, četudi izkazuje še 100 let vslej le 12 hiš (z nekako 70 prebivalci); leta 1606 je bilo tu 22 trških hiš s ca. 130 prebivalci, 100 let vslej 26 hiš in 150 prebivalcev, leta 1760 pa že 44 hiš in 245 prebivalcev.

Leta 1624 je razsajala tu kuga. V poročilu trškega rihtarja dne 20. novembra beremo, da razsaja bolezen na četrto milje okoli trga in da umira mnogo ljudi, trg pa da še ni okužen. Prosi, da bi se za čas bolezni določilo pokopališče nekje zunaj trga. Vlada je poslala zdravnika doktorja Hanibala Botticonija, ki se je pa kaj slabo obnesel. Ne le, da kot Italijan, ni znal niti nemški, je torej moral z bolniki občevati preko tolmača, je še ordiniral kar s konja, da ja ne bi prišel v stik z okužencem, zato je pa računat tem več. Iz te dobe je verjetno cerkvice sv. Petra (v Ribičju) in kužno znamenje poleg nekdanje smodnišnice.

Pustno veseljačenje je bilo na Muti že v starih časih v navadi. Tako so imeli purgarji tudi na pustni torek l. 1680 svojo veselico. V hiši trškega rihtarja so imeli muziko in se veselili, ko pridejo plemiči Janez Karl baron Kulmer, A. pl. Gleiniz in Mihael Fliegel in zahtevajo godbo zase. Ker je purgarji niso dali, so plemiči s sabljami odprli okna in hoteli tudi ustreliti noter s pištolo, pa je odpovedala. Tedaj so pridrveli purgarji na cesto in začel se je pravi tepež, v katerega je posegel tudi prav tedaj došli župnik Zepiz s helebardo in se je pretep obnovil. Tega dne so purgarji svojega graščaka po vseh pravilih premlatili, dasi je bil njihov neposredni gospodar.

Muta je bila od XV. stoletja dalje pa do sredine XIX. stoletja deželno knežji trg, toda samo glede obdavčenja; v vseh drugih zadevah so bili Mučani podložni graščini, prej

muškemu graščaku, potem vuzeniškemu in končno lastniku Kienhofna, — je bil torej municipalni trg. Kot tak je imel — kakor okoliški kmetje — vrsto obveznosti napram graščini. Tržani so volili za dve leti svojega rihtarja in upravo trga na praznik Petrovega stola (22. februarja). Rihtar je imel poleg upravnih poslov in pobiranja davkov tudi nižjo sodno oblast v trgu, moral pa je dobiti odobrenje od graščaka, ali ustmeno takoj po izvolitvi, ali pa pismeno v osmih dneh. Za odobrenje je moral plačati zlatnik, dukat; če pa je ostal za rihtarja več period, potem je plačal za tri leta en dukat. Toda izvoljeni rihtar ni bil vedno tudi potrjen. Leta 1606 je bila zaradi samovoljnosti graščaka Mateja Ammana preiskava po vsej vuzeniški graščini, tudi Muti; komisarja sta ugotovila vrsto nepravilnosti in sta v poročilo zapisala, da postavi Amman Mučanom, ko si izvolijo svojega poglavarja, drugega za sodnika. Nadalje je moral plačati trg graščini takoimenovano remanenco ali zaščitni denar v znesku 10 fl 20 kr ter vinski tac v znesku 28 fl. Razen tega je moral trg dati v XVI. stol. v slučaju potreba deželi 1 vojščaka, pri vuzeniški graščini pa vzdrževati 3 hlapce (vojščake) na svoje stroške in še skrbeti za trško cesto, dasi je bila graščina to dolžna, ker je pobirala pri

mitnici cestnino. Jasno je, da so bili tržani v takih okoliščinah vedno v nasprotjih z graščino.

Velik razmah je dobil trg v zadnjih dveh desetletjih XVIII. in v toku XIX. stoletja, ko so pripojili k trgu Muti »vas Muto«, t. j. Spodnjo Muto, ki je bila do tja vas zase. Tu je nastala okoli l. 1780 železarna (predelovala je železo, ki so ga dobivali v St. Primožu pri Vuzenici), ki se je po malem vse bolj širila in zaposlila vedno več delavcev. Tako vidimo, da je tu 1798 že 70 hiš s 420 prebivalci, 1822 84 hiš z blizu 500 prebivalci, l. 1880 — 90 hiš s 820 prebivalci in 1914 — 95 hiš s skoraj 1100 prebivalci.

V XIX. stoletje pade tudi več važnih dogodkov: 1811 je pogorel gradič Kienhofen in z njim še 7 trških hiš (bajt), 1830 so opustili mitnico (cestnina se je še pobirala), 1845 so preložili državno cesto, da ni peljala več preko hriba in skozi trg, leto 1848 je prineslo tržanom kakor kmetom svobodo, ki je bila zlasti za tržane velikega gospodarskega pomena. Težak udarec pa je prišel l. 1864, ko so na desnem bregu Drave speljali koroško železnico. Z njo se je Muta l. 1892 povezala z dravskim mostom in dobila še pred prvo svetovno vojno tudi električno luč in vodovod.

Slike & festivala



Koroška dekleta rajajo. No, vse gre tudi na deželi — samo, da bi vojske ne bilo.



Še en raj folklorne skupine.

Vreme v našem kotu

Sicer itak vemo krajani, kakšno je pri nas vreme; kadar je dež je dež, kadar je lepo pa je lepo. Ne vemo pa, da so vremenoslovci tudi za naš kraj že ugotovili to stvar bolj točno in da imamo primerjave z drugimi kraji. Taka ugotavljanja okrog vremena niso nevažna, kakor bi morda kdo mislil, temveč pomenijo koristne podlage tako za kmetijstvo kakor tudi za tujski promet.

Iz razprave diplomiranega ekonomista tov. Vojkota Valiča o našem kraju posnemamo naslednje:

Padavine:

Mežiška dolina je zaradi visoke nadmorske lege (od 400—2000 m) in pod vplivom visokogorja nekoliko hladnejša. Z nadmorsko višino narašča relativno množina letnih padavin, seveda najbolj v smeri Pece. V splošnem je najbolj deževna jesen, najbolj suha pa zima.

Za primerjavo navajamo padavine v posameznih opazovalnih postajah:

Začetek opazovanja mesec	V mm				
	Dravograd	Ljubljana	Celje	Strojna	Mežica
januar	41	86	53	41	57
februar	29	63	41	39	46
marec	49	108	65	49	74
april	71	140	98	67	110
marec	49	108	65	49	74
maj	105	131	111	107	154
junij	113	156	123	104	159
julij	116	113	111	88	140
avgust	116	148	109	104	144
september	113	170	121	95	144
oktober	99	165	118	98	117
november	74	153	96	76	102
december	49	113	70	46	71
Skupaj	975	1546	1116	914	1308
Mes. povpreč.	81	129	93	76	109

Iz razpredelnice vidimo torej, da so padavine na področju Dravograda in bližnjih Raven na Koroškem za 25—30% manjše kakor v Ljubljani. Kdo je mogel do danes še kaj takega trdit?

Temperatura:

Severozapadni predel Slovenije se od vseh ostalih razlikuje s hudimi zimami z zelo nizkimi januarskimi temperaturami. Se v Dravski dolini okrog Dravograda in v Mežiški dolini okrog Leše se občuti izredno mrzel januar, ki doseže povprečno minus 4° oz. 3,8° C. Huda zima je v zvezi s tako zvano temperaturno inverzijo, ki se dogaja redno v zaprtih kotlinah, ko pokriva zemljo dovolj debela snežna odeja. Obrat se ne uveljavlja, čim je vetrovno in še posebno, kadar prevladuje južno vreme. Nizka temperatura v tem letnem času sega v široke in stranske doline Koroške, ki se vlečejo v smeri zapad—vzhod in prav zaradi takšne lege onemogočajo vpliv močnejših vetrov (sever—jug).

V prevaljsko-ravenski dolini nastopa precej močna toplotna inverzija, t. j. izdatni temperaturni minimi v zimi, medtem ko je nekoliko višje obrobje toplejše, spomladi pa nekaj prej kopno.

Srednja letna toplota nad 10° C ne presega 5 mesecev v letu, zato pa je redno temperatura 3 mesece pod 0° C. Z Ljubljano so si v razmerju 6:3, z Gorico 7:0 in s Kranjem 5:3.

V tem predelu prevladuje zmerno toplo poletje. Dočim v Ljubljanski kotlini doseže julijska temperatura večinoma 18,5° C do 19,5° C, je v višje ležeči Mežiški dolini za spoznanje nekoliko nižja (Leše 17,8° C).

Dodajamo v naslednjem temperaturo opazovalnih postaj:

Doba opazovanja mesec	Temperatura		
	Dravograd	Kranj	Gorica
januar	— 2,0	— 2,4	3,4
februar	0,9	— 0,4	4,4
marec	4,3	3,3	7,9
april	9,5	9,1	11,9
maj	14,6	13,3	16,4
junij	18,0	17,2	20,5
julij	19,9	19,2	22,8
avgust	18,6	18,3	22,4
september	14,8	14,4	18,3
oktober	10,1	10,0	13,2
november	3,5	3,3	8,7
december	0,2	— 1,7	3,7
Letno povpr.	9,4	8,6	12,8

Vidimo torej, da je letna povprečna toplota v našem kraju višja kakor pa n. pr. v Kranju, in seveda nižja kakor n. pr. v Gorici.

Vsebina in program „Fužinarja“

Z vsebino našega lista nismo docela zadovoljni. Gledati moramo, da jo izboljšamo. Res, noben list nikoli ne more zadovoljiti vseh, toda biti mora tak, da čim bolj zadovolji in služi programu.

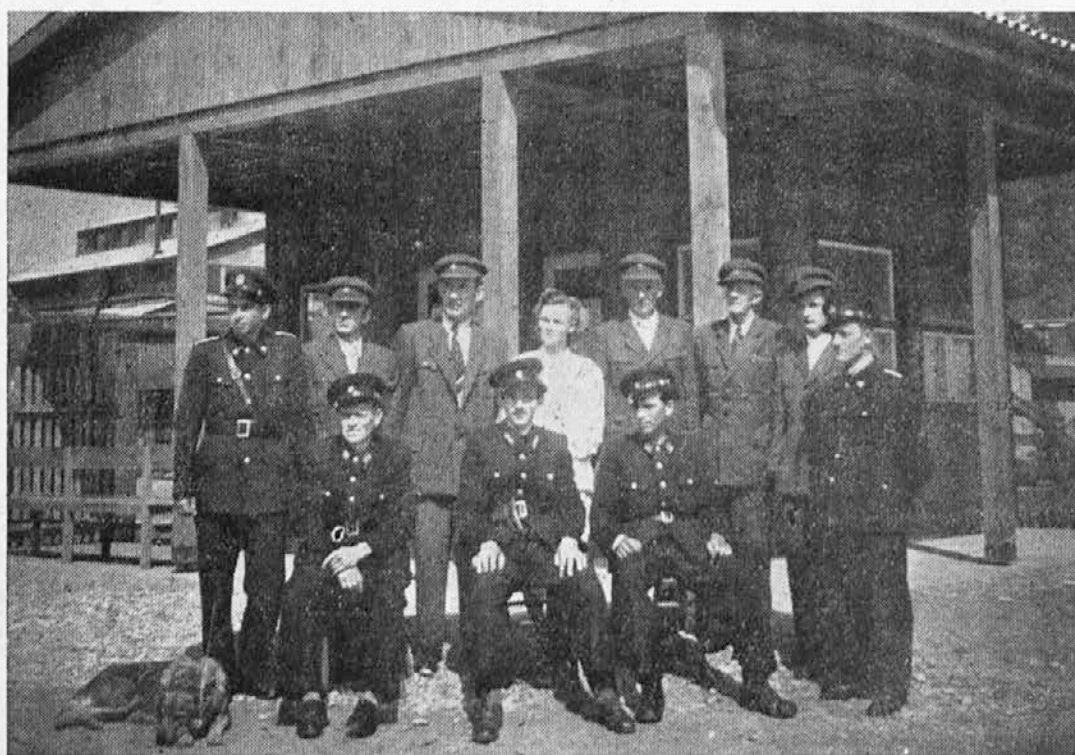
Gotovo »Fužinar«, ki izhaja le vsake tri mesece, ne more posredovati dnevnih zanimivosti ali časovnih dogodkov. To tudi ni njegov namen; za to so tu drugi, bolj čislani in bolj pogosti listi. V našem glasilu niti ne moremo obravnavati uspehov ali ovir odnosno neuspehov obdobjnega značaja, ker je danes tok napredka tako hiter, da predvsem nobena ovira ne sme tako dolgo trajati, da bi bila ob ponovnem izidu našega lista še aktualna. Tudi pri osebni kritiki bi se nerodno odrezali, kajti, če je kdo morda danes nekaj slabega napravil, bo ob ponovnem izidu lista gotovo že desetkrat popravil, ali pa morda celo že umrl.

Vseeno pa je v našem delovnem toku veliko stvari, katere bi mogli obravnavati tudi kritično, vendar pismeno človek teže da, kakor pa se obregne. To včasih ni prav — naši sodelavci v tem smislu premalo sodelujejo.

Odgovorni strokovni vodje našega dela so prav tako prepočasni. Precej je napak pri delu, precej udarcev mimo tudi zaradi nepoučenosti itd. Pogosto kdo godrnja, da se dela tako in tako. Ko pa koga povabiš, da bi pokazal na napake in dal navodila in predloge za odpravo teh napak, pa že ni več sape. Seveda, vsak tudi ne piše rad. Pri odgovornih strokovnih vodjih to ni prav, in ta »skromnost« zavira napredek našega dela in naš uspeh.

Bliže moramo k delu, bliže k ljudstvu, globlje v deželo. V tem smislu bo »Fužinar« že po dosedanji vsebini gotovo dlje živel kot pa tisti, ki v njem pišejo. Nekaj je bilo res že storjenega, toda še bolje mora biti. Žal, pa je za zadovoljivo vsebino premalo sodelavcev. Koliko je problemov pri našem kolektivu, ki bi jih mogli načeti in obravnavati za skupno korist. Pa tudi na ven: kje je sestavek o sadju in moštu naše dežele, da bi pridelovalci ta zlati pridelek znali bolje obrniti. Smo poseben kraj v tem smislu v Evropi, zato bi morali to posebnost točno dognati. Manjka sodelovanje naših profesorjev — vsak na svojem področju. Naš kraj ima veliko svojstvenega. Če bi imeli drugi narodi n. pr. samo zanimivost naših »turških šanc«, bi pobirali vstopnino od tujcev itd. Ali ne bi bilo prav povedati kaj o boleznih? Radi samo jadikujemo, koliko obolenj je v kraju in jih seveda pridno zdravimo; zakaj pa ne bi povedali v našem listu ljudstvu tudi to, kako se je treba paziti, da do teh in teh obolenj ne pride. Beseda o čuvanju zobovja je tudi taka stvar. To je zelo zelo hvaležno polje. Ni dobro take stvari samo zase ugotavljati, bolje je poučiti. Naš list v kraju precej berejo in uspešno posreduje. Res, hvaležen bi bil tak pomenek in dvigal bi celotno kulturo dežele.

Vabljen je vsa društvena spodbuda v kraju, kjer tudi ni povsod še vse v redu, pa se lista tako malo poslužujejo.



Člani nadzorne in vratarske službe ter poklicni gasilci — vmes pa bolničarka. Tudi koroška železarna se je torej že uniformirala. Kuža pa je kar tako prilegel.

Tovarna kos v Trobljah pri Slovenjem Gradcu

V Trobljah pri Slovenjem Gradcu se nahaja stara in daleč naokoli znana tovarna kos. Zanimiva je zgodovina te tovarne. Na mestu, kjer se sedaj nahaja tovarna kos, je pred več stoletji stala kovačnica za žeblice. To kovačnico je imel grof Thurn, graščak na Legnu. (Njegov grad je razpadel, gradivo so kmetje uporabili za svoje hišice.) Leta 1773 je neki tujec kupil to kovačnico in jo preuredil v preprosto kovačnico za kose. Pozneje je na dražbi kupil to kovačnico od slovenjgraškega trgovca Felermayerja Pavel Hauser, ki je bil nadzornik v delavnicah barona Dickmanna v Löllingu in Hüttenbergu na Koroškem. Hauser si je dobil dva družabnika in je z njihovo pomočjo preuredil preprosto kovačnico v pravo izdelovalnico kos. Ohranjeno je samo ime družabnika Hoffmanna.

Leta 1803 je Pavel Hauser izplačal oba solastnika in je postal sam lastnik podjetja. Denar mu je posodil Jožef Weninger iz Eisenersa. Pavel Hauser je bil še vedno v službi pri baronu Dickmannu in je imel v Trobljah le svojega poslovodjo.

Hauser je bil zelo spreten in neustrašen. Z grofom Thurnom je imel dolgotrajno pravdo, ki jo je v zadnji instanci tudi dobil. Grof Thurn je vse kmete, ki so v tej pravdi po pravici in resnici pričali za Hauserja in zoper njega, dal zvezane odpeljati v zapore svojega gradu na Legnu. Bila je to pač usoda ubogih tlačanov, ki so bili na milost in nemilost izročeni svojim tlačiteljem.

Železo so v tistem času vozili z brodom iz St. Vida ob Glini v Mühlgraben pri Velikovcu, kjer so rudo predelovali v jeklo. S konji so vozili jeklo v Troblje.

Po smrti Pavla Hauserja leta 1840 je prevzel tovarno njegov sin Franc, ki jo je vodil do svoje smrti leta 1856. Po njegovi smrti je vodila delavnico njegova žena Marija Hauser, ki se je leta 1858 poročila z Jožefom Zeilingerjem. Ta je vodil delavnico pod imenom »dediči Franca Hauserja«. Zeilinger je bil spreten organizator in je tovarno razširil. Po njegovi smrti 1907 je vodila tovarno Hauserjeva hči Helena, ki jo je leta 1912 prodala Karlu Köllnerju.

Karel Köllner je bil doma v malem kraju Reizenhainu v Sudetih in je prišel po izvršeni obrtni šoli najprej v Judenburg, pozneje pa v Wolfsberg kot vodja tovarne kos. S svojo spretnostjo se je prikupil lastniku tovarne Swateku tako, da

Noben list nikoli ne dela ena oseba, niti uredniški odbor ne more vsega. List, kakor je naš, je beseda ljudstva in kraja ter mu dajejo obliko in vsebino vsi deželani in vsi, ki imajo deželo in ljudstvo radi. Za popoln uspeh je treba čim več tega sodelovanja. Naša delovna skupnost, naš upravni odbor daje priliko in žrtvuje. Če te prilike in te žrtve ne bomo znali uporabiti, potem je bolje, da nehamo.

No, prenehati z izhajanjem ne smemo, pač pa odpraviti slabo in poživiti dobro. Pomagajte, da bo tako!

mu je posodil denar in mu omogočil, da si je kupil tovarno kos v Trobljah. Köllner je marsikaj preuredil in izboljšal.

Ob prevratu leta 1918 je Köllner zbežal na Koroško in se šele čez pol leta vrnil in nadaljeval svoje delo v Jugoslaviji. Leta 1921 (11. nov. ob 6. zvečer) je zgornji del tovarne popolnoma pogorel. Takoj so vse popravili in delo je spet šlo naprej. Köllner si je znal dobiti trg in odjemalce za svoje proizvode in si je pridobil veliko premoženje. Ko je umrl 11. dec. 1933, je prevzel tovarno njegov sin Hans Köllner. Ob izbruhu druge svetovne vojne je šela tovarna 40 delavcev in je izgotovila na dan 400 kos. Izvažali so kose na Hrvaško, v Srbijo, Bolgarijo, na Madžarsko in v Nemčijo. Celo v Turčijo so šle njegove kose.

Po osvoboditvi je tovarna razširila svoj obrat. Tovarno mislijo še preurediti in povečati. F. S.

USTANOVITEV PLANINSKEGA DRUŠTVA

Pred tedni je bila ustanovljena podružnica planinskega društva Ravne na Koroškem. Misel na to je bila med našimi planinci že dolgo živa, odločitev pa je padla na začetni dan koroškega kulturnega tedna (VII. koroški festival) dne 29. junija 1952. Takrat so naši planinci v počastitev kulturnega praznika — zbrani na Raduhi — sklenili ustanovitev planinskega društva na Ravnah in so se z gore vrnili že kar kot iniciativni odbor, ki je izvedel priprave za občni zbor. V odboru so že znani planinci in ljubitelji naših gor: tt. Gorjane, Dretnik, Telcer, Stiplošek, Klančnik, Puh, Cvitanič, Vravnik, Humrova, Fanelid itd. V programu imajo lepe stvari, med temi tudi lastno planinsko postojanko v kraljestvu Uršlje gore — seveda na prostoru, kjer bo voda. Ko smo vprašali našega Telcerja, kaj bo na to rekla podružnica na Prevaljah, ki uspešno dela na tem idealnem področju že desetletja, je odgovoril: kar najbolj bomo sodelovali... Tako je prav, zelo prav!

FOTOATELJE

Fotografa smo dobili na Ravnah na Koroškem. To sicer čudno (pozno) zveni, pa je tako. Znani uslužni fotograf s Prevalj si je uredil nasproti brivnice na trgu prav prijazno atelje. Krajani bodo zadovoljni, on pa gotovo tudi. Vsekakor pridobitev za mesto.



Brez mlajev ni Koroške. Tudi pred novo upravno poslopje so zlezli. Sicer kar lepa stvar, v kolikor višina zadovoljuje.

Ing. Leo Knez:

Plinske jeklenke

Navodilo za pravilno in varno ravnanje z važnim uporabnikom v industriji

Plinske jeklenke so jeklene cilindrične posode za shranjevanje in transport plinov pod pritiskom.

Način polnitve je trovrsten, in sicer:

1. Plini se nahajajo v jeklenkah v plinastem stanju in so samo močno stisnjeni. Sem spadajo: zrak, kisik, dušik, helium, argon, metan in zemeljski plin, vodik, vodni plin in ogljikov monoksid.
2. Plini so utekočeni pod pritiskom in se v jeklenkah nahaja tekočina, nad njo pa plin. Sem spadajo: ogljikova kislina, amoniak, klor, klorovodik, kloretil, klormetil, žveplasta kislina, etan, propan, butan, dušični oksidul, etilen, propilen, vinilklorid in drugi.
3. Plini so pod pritiskom raztopljeni v kakem tekočem topilu, ki se nahaja v jeklenki. Nad topilom je tudi še plin. Sem spadajo: amoniak (30%) — topilo je voda, acetilen (dissous plin) — topilo je acetone.

Pritisk, pod katerim je plin stisnjen, utekočen ali raztopljen, zavisi od vrste plina. Plini pod 1. se lahko stiskajo do 200 atm. Plini pod 2. so pod pritiskom 6—150 atm., kakršen je pač plin. Plini pod 3. (dissous-plin) imajo pritisk 15—24 atmosfer.

Vse plinske jeklenke so pod nadzorstvom državne oblasti, in sicer zaradi tega, ker je delo s plini nevarno. Vzrok za to leži v tem, ker so nekateri od njih strupeni, nekateri gorljivi in morejo — če so pomešani z zrakom — zgoreti z detonacijo, vsi brez razlike pa so eksplozivni, ker so pač stisnjeni pod velikim pritiskom. Če stene posode nenadno popuste, se plini z bliskovito naglico razširjajo po prostoru in povzročajo razdejanje.

Pline, ki so v jeklenkah nevidni, moramo predvsem poznati. Da ločimo jeklenke med seboj, imamo predpise, ki zahtevajo:

- a) da je na vsaki jeklenki napis s sledečimi podatki: ime plina in njegova kemična formula, številka jeklenke, leto izdelave, ime lastnika in njegov naslov, vsebina jeklenke v litrih, največji dovoljeni pritisk polnitve v atmosferah, tara-teža jeklenke incl. ventil, zaščitni poklopec in nožno stojalo, maksimalna dopustna neto teža (samo za utekočene pline), višina preizkusnega pritiska, datum poslednje preiskave s strani nadzorne oblasti, žig državnega organa, ki je preizkušnjo izvršil;
- b) da je jeklenka označena s posebno razpoznavno barvo, ki je po Bernski konvenciji za:
 - kisik — modra,
 - acetilen (dissous plin) — bela,
 - amoniak — rumena,
 - klor — zelena,
 - gorljive pline — rdeča,
 - negorljive pline — temnosiva ali črna.
 Zadostuje, da je jeklenka označena samo s pobarvanim obročkom;
- c) da imajo priključki na ventilih:
 - pri plinih, ki ne gore, desni navoj,
 - pri plinih, ki gore, levi navoj,

da so priključki na ventilih dissous-plina brez navoja in se zategadelj dissous-plinske jeklenke priključuje le s posebno prižemo.

Večina jeklenk je izdelana iz oplemenitenega ogljičnega jekla, ki je pri polnih jeklenkah močno obremenjeno na nateg. Zato se ta obremenitev ne sme še od zunaj povečavati z udarci in padci.

Trdnost in žilavost teh jekel je za normalne temperature zadostna. Nizke temperature zmanjšujejo žilavost, visoke temperature pa zmanjšujejo trdnost. Zato se polne jeklenke ne smejo niti preveč ohladiti niti preveč segreti.

Skladišča

Večje količine polnih jeklenk je treba čuvati v posebnih prostorih oz. zgradbah, ki so ločene od ljudskega prometa. Če jih vskladiščimo na prostem, morajo biti pokrite z deskami oz. ponjavami, ki jih varujejo pred vročino, mrazom in dežjem.

Jeklenke z gorljivimi plini morajo biti ločene od kisikovih. Jeklenke s strupenimi plini morajo biti ločene od ostalih, prostor pa, kjer leže ali stoje, pa mora biti dobro ventiliran.

Zgradbe, v katerih hranimo polne jeklenke, morajo biti zidane in morajo imeti lahke strešne konstrukcije. Vrata in okna se morajo odpirati navzven. Lokalizacijo takih magazinov določajo gradbeni predpisi.

Transport

Jeklenke se smejo transportirati samo, če so njihovi ventili zaščiteni s poklopci. Pri izpraznjenih jeklenkah morajo biti ventili vedno zaprti. Kovinska industrija uporablja za avtogensko varjenje in rezanje predvsem dva stisnjena plina: kisik in acetilen (dissous plin). Zato so v prvi vrsti važna navodila, kako postopamo z njihovimi jeklenkami.

a) NAVODILA ZA KISIKOVE JEKLENKE

1. Polnih in tudi praznih jeklenk ne smemo premetavati in tudi ne udarjati po njih. Med obratovanjem jih je treba zaščititi pred padcem s kakimi sponkami.
2. Transportirati jih smemo samo v ležečem položaju. Dviganje z magnetskimi žerjavi ni dopustno in so za dviganje potrebne dvigalne košare.
3. Polne jeklenke je treba zaščititi pred jakimi sončnimi žarki in tudi pred močnim mrazom. Tudi mokrota jim škoduje, ker prenažno rjave.
4. Pri delu naj bodo jeklenke primerno oddaljene (vsaj 3 m) od toplotnih žarišč, kot so kovaška ognjišča, industrijske in ogrevalne peči, varilna mesta i. sl.
5. Pred priključkom redukcijskega ventila je treba prah in nesnago, ki se je med transportom nabrala v ventilu, izpihati.
6. Ventili se morajo odpirati počasi in brez sile, da se preprečijo prejaki sunki pritiska v priključenih napravah. Odpreti jih moramo vedno do kraja, ker so le takrat ob tesnilu nepropustni. Odpiranje izvršimo z ročnim kolescem, ne pa s kleščami.
7. Kisikovih jeklenk in posebno še njihovih ventilov ne smemo prijemati z mastnimi rokami, da maščoba ne

zaide v notranjost. Maščobe se ob dotiku s stisnjenim kisikom lahko vnamejo same od sebe in utegnejo povzročiti tudi eksplozijo jeklenke. Zato tudi poklopcev ne smemo uporabljati za prenašanje mazalnega olja.

8. Če se ventil in jeklenka med odvzgom kisika močno ohladita, jih smemo umetno segreti samo z vročo vodo ali z vročimi čistimi krpami, nikakor pa ne s plamenom ali kakimi žarečimi predmeti.
9. Po delu je treba ventil na jeklenki takoj zapreti. Ko pa je jeklenka prazna, je treba nanjo takoj povezniti zaščitni poklopec.
10. Mala popravila na ventilih lahko izvršujejo samo osebe, ki poznajo to delo in tudi konstrukcijo ventila. Večje okvare je treba takoj javiti tovarni, ki je jeklenko dobavila, in sicer s pismom ali pa z listkom, ki ga vtaknemo v poklopec prazne ali pa tudi polne jeklenke.
11. Pri požaru je treba polne kisikove jeklenke takoj odnesti na varno ter jih tudi hladiti z vodo. Če prenos ni mogoč, jih moramo odpreti do kraja, da se same čimprej izpraznijo.

b) NAVODILA ZA DISSOUS-PLINSKE JEKLENKE

- 1.—6. kot pri kisikovih jeklenkah.
7. Pred priključkom redukcijskega ventila je treba ugotoviti, če se na ventilu nahaja tesnilni obroček. Zveza mora biti tesna, ker se ob priključku uhajajoči acetilen po neprevidnosti lahko vname ali pa se v neposredni okolici jeklenke napravi eksplozivna mešanica acetilena in zraka.
8. Ventil dissous-plinske jeklenke se odpira samo s ključem, ki se natakne na vreteno. Ključa med obratovanjem ne smemo odstraniti, da je mogoče jeklenko vsak čas po potrebi hitro zapreti.
9. Med obratovanjem naj dissous-plinske jeklenke stoje ali pa naj bodo nagnjene največ pod kotom 45°. Če leže, uhaja iz njih tudi topilo, kar ni niti koristno niti dopustno. Po vsakem transportu je treba dissous-plinsko jeklenko vsaj eno uro pred uporabo postaviti pokoncu, da se topilo (acetone) enakomerno porazdeli po porozni masi, s katero je jeklenka do kraja napolnjena.
10. V času ene ure smemo vzeti iz jeklenke samo 1000 litrov acetilena. Če je poraba večja, moramo več jeklenk paralelno spojiti. Pri prevelikem odjemu plina se jeklenka močno ohladi in ne daje več zadostnih količin. Pozimi jo lahko segrevamo z vročo vodo.
11. Če se acetilen ob tesnilu od zunaj vname po neprevidnosti, se plamen ugasi takoj, čim se ventil na jeklenki zapre.
12. Pri požaru je treba dissous-plinske jeklenke brezpogojno odnesti na varno in jih polivati z mrzlo vodo. Če pa to nikakor ni mogoče, jih je treba odpreti do kraja, uhajajoči acetilen pa takoj zažgati, da sproti izgori. Pri tem mora biti seveda jeklenka postavljena tako, da se je plamen od nobene strani ne dotika.

Marija Hriberšek:

»Rokovnjači« na Ravnah

v režiji Leje Ferkove

Če je naša, že renomirana koroška režiserka tov. Lea Ferk zaradi skromnih dosedanjih kritik njenih del v našem tisku nezadovoljna, ima prav. Kako tudi ne bi bila? Ko bi tako delo postavila nekje v Mariboru ali v Celju ali kjerkoli v velikih središčih republike na oder, bi se že davno na dolgo in široko razpisali in ji s tem pomagali videti tudi tiste nedostatke, katere je morda sama kljub svoji veliki skrbnosti prezrla. In tako bi bili uspešno predstavljeni tudi drugi vredni člani Prežihovega dramskega kolektiva, ki ostajajo tako po danih predstavah le v nepozabnem spominu tisočev, ki so igre videli. Toda tisti le ni tako brezpomemben, trditi si upam celo, da je več vreden kot glas povprečnega, pre nagljenega kritika kdo ve od kod. Njena »Miklova Zala« bo živela tako pri nas kakor v Sv. Jakobu v Rožu; pristni nadah njene režije bo morebiti iskani vzor, kako dobro odigrati to Žižkovo delo. In prav tako njeni »Rokovnjači«, ki so pokazali toliko razgledanost naše režiserke in njenega soproga, tedanjih šeg, noš in razmer.

Veliko ljudi si je ob VII. koroškem festivalu ogledalo v smotrno preurejenem Titovem domu to klasično odrsko umetnino. Govorila sem z mnogimi — vseh poklicev in starosti. Pa sem videla: naš koroški človek je z igralci zaživel v silnem hotenju, kako z rokovnjači tistih dob streti hudo in priboriti pravico dobremu. Zasovražil je izdajalskega Blaža Mozola, da bi mu bil pripravljen v lice buhniti, vzljubil je Polonco in Ferdinanda pl. Basaja zaradi njune trdne, velike ljubezni — skratka, Jurčič je zaživel v vsej svoji dobi in podobah.

Če je to cilj odrskega dela, je bil isti dosežen.

Zahtevna je Gradišnikova ljudska igra v petih dejanjih. Več ko je v igri množičnih prizorov, več se zahteva od režiserke. In v »Rokovnjačih« jih ni malo. Že prve scene bi zvezale roke samokritičnemu, nerutiniranemu ljudskemu režiserju, Ferkova pa je izdelala ta prizor v krmi od človeka do človeka, vsakemu odredila mesto in ga uvedla v lastnosti, kakršne ima oseba, ki jo ponazoruje. Nič ni tiste moreče neodločnosti statistov, ki tolikokrat na ljudskih odrih ne vedo kam z rokami in pogledi. Vse razgibano, živahno, ubrano. Kmalu se zaveš, da sta tu dva združljiva tabora: rokovnjači in njih pristaši in graščinski z gruntarji in podlasicami, kakršna je Mozol. Pestrost, ravno pravšno pritegovanje pozornosti gledalca zdaj v ta, zdaj v oni važni del prizora.

In že si v teku dogajanja, ki se kaj naglo razvija. Šele ob kratkih dvogovorih se utegneš razgledati po učinkoviti sceneriji, ki se ti je vse doslej zdela organska potreba za boljše razumevanje okoliščin.

Blaža Mozola spremljaš po njegovi strmi poti navzdol z zaničevanjem in rahlim sočutjem, kakršnega imaš še danes do takega slepega človeka. Podvige rokovnja-

čev z njihovim poglavarjem Ferdinandom pl. Basajem pozdravljaš. Ob slovesu zadnjega prizora med Polonco in Ferdinandom sem se ozrla po dvorani. Pridušeni vzdih, solze. Ne bi mogla verjeti, da bi mogel tako težko vlogo tako dobro odigrati mož, ki niti Slovenec ni — tovariš Radojevič Božo se ni privadil le jeziku, vživel se je tudi v lik, kakršnega je predstavljal. In sicer dvojni lik: bil je hkrati resen, strog poglavar tedanjih borcev za pravico, pa je tudi ohranil poteze plemenitnika tistih dob.

Le izredno tenkoslušno uho je moglo tu in tam razločiti malo nenaravni naglas. Radojevič je kvaliteto podajanja stopnjeval vse do snidenja med bratoma, kjer je pa zašel včasih v patino. Vendarle je težko vlogo v glavnem odlično rešil.

Njegova Polonca je bila prav tako jasen, začrtan, odločen lik. Nežna, a vendar dovolj močna, da je prenašala tegobe čvrsto brez tmanja. Tovarišica Marija Osojnikova je s svojim talentom vnovič očarala publiko. Že kot Miklova Zala je nepozabna, zdaj si je še bolj osvojila srca. Težko je preprostemu kritiku, kakršna sem jaz, reči, kaj ne bi bilo v redu z njo. Zdi se mi, da je odlično rešila vlogo ljubekega kmečkoga dekleta, morda je bila kdaj prefina. Včasih sem imela tak vtis.

Če hočemo govoriti o izrazni maski, moramo dati mnogo priznanja Francetu Paradižu, ki je igral vlogo Štefana Poljaka. To karakterno vlogo, ki zahteva nagle

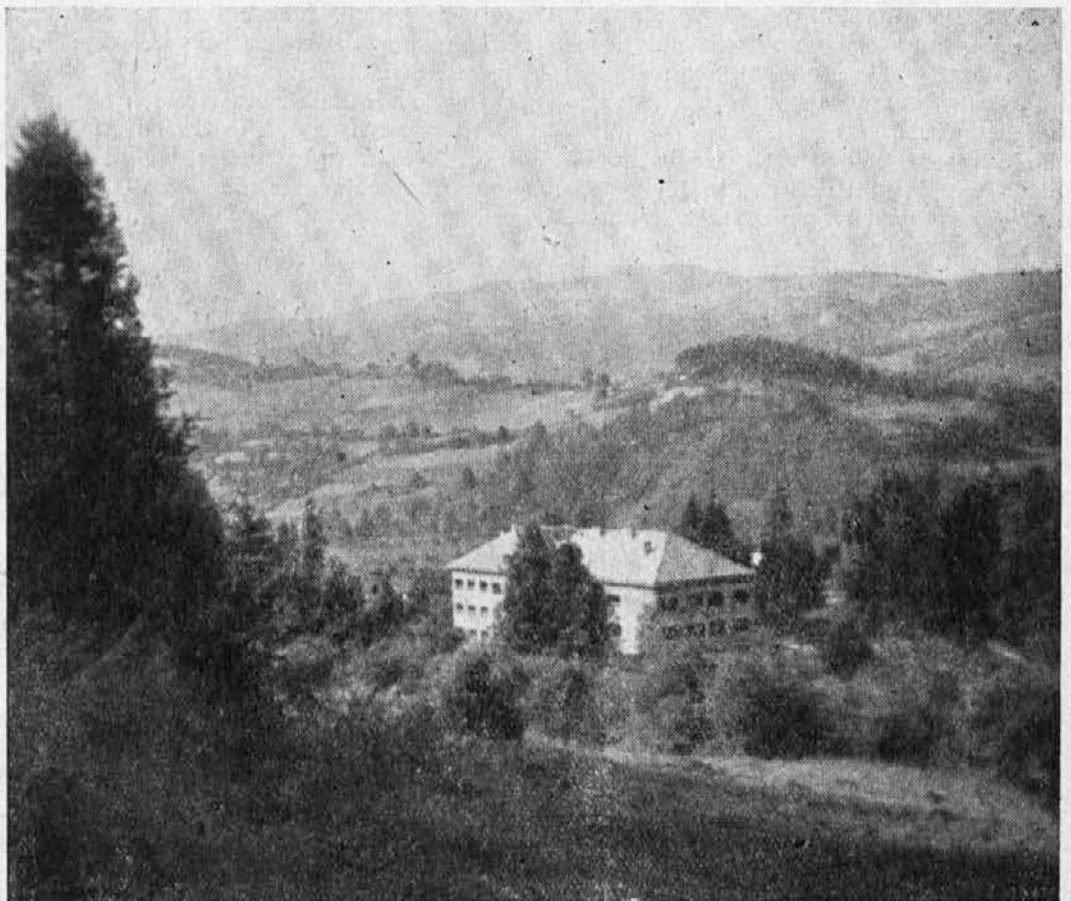
prehode razpoloženj, odraz velike borbe s samim seboj, je uspel ta tovariš krasno podati. Še danes govorijo, kadar le nanese pogovor na »Rokovnjače«, o njegovi mimiki. In bodo še govorili! Paradiž je naša mlada sila.

Čudovit je bil Franc Gradišnik v vlogi dr. Janeza Burgerja. Njegova ponosna, a vendar očetovska pojava polna zanosa, je izstopala. In ta glas! Prav tako je bila z njim harmonična vsa ostala graščinska družba.

Tudi kmetje in kmetice, Kofendež in rokovnjači so bili življenjski, odlikoval se je mož izrednega talenta, čevljar Bojec (ing. Mitja Šipek). O, še veliko bi mogla reči, vsakogar je očitno oblikovala vešča roka režiserke. Trditev, da je bila igra dovršeno dobra, bi bila preveč, saj dovršeno lepo ni nobeno mojstrsko delo. Res pa je, da so bile drobne scene prav tako vigrane kakor široka, zahtevna poglavja. Celó vsak statist je bil na mestu, se gibal skladno z ostalimi in pomagal, da je bila igrana odlična do zadnjega prizora.

Razsvetljevalec tov. Sokolov je k učinku igre mnogo pripomogel. Igra sence in luči je izstopala, blage svetlobe so podčrtavale nežne prizore ljubezni in ob pravem času je zažarelo nebo v soju ognja.

Godalni orkester, ki je tokrat prvič nastopal pod taktirko tov. Jožkota Hermana, je sicer tu in tam malo zdrknil s skale, pa je vendarle mnogo pomagal k boljšemu učinku igre. Brez njega si Gradišnikovih »Rokovnjačev« niti misliti ne moremo na Ravnah. Tudi pevski vložki so bili ubrani, solospevi res ugodni za uho, tako da je bila igra tudi od te strani prav dobra. Bil je lep večer.



Ta slika je zanimiva že zato, ker je priobčena nekako tretjič. Poslopje nove gimnazije v parku na Ravnah. Tu okoli so potek ale prireditve našega festivala.

Prežihov Voranc:

Svinja

Ko sem toliko odrasel, da sem začel spoznavati razliko zemeljske površine in sem ločil goro od doline, sem že začel kazati očetu na orjaško temačno goro na severu in ga spraševati:

»Kaj pa je tam; ta gora...?«

In oče, ki je bil moj prvi učitelj zemljepisa, — poznal je vse hribovje in gorovje, kakor daleč je segalo oko — mi je odgovoril z nekim skrivnostnim poudarkom:

»To je pa Svinja...«

Ime te gore je čudno delovalo name. Najprej sem iskal prisposodbo s tisto živaljo, ki sem jo tudi že poznal in ki je bila zaprta v hlevu, toda nobene podobnosti nisem mogel najti med njo in med to goro. Zato sem vtaknil prst v usta in molče zijal proti široki gori.

Od naše hiše se je videlo pol koroške dežele. Že dolgo sem vedel, kako se imenuje gora, pod katero smo živeli. Vedel sem tudi že za ime gore, ki se je košatila nekoliko zapadno od nas in ki se ji je reklo Peca gora. Znano mi je bilo tudi že ime visoke gore, ki je stala na severu, skoraj vstric Svinje in ki se je imenovala Golica. Na desni strani, kjer je sonce vzhajalo, se je vlekle dolgo, slemenasto gorovje, ki je imelo več vrhov. Tudi za to gorovje sem vedel, da se imenuje Poharca.

Med Peco in med Svinjo je bilo veliko prostora, ki ga je napolnjevala široka planjava s polji in dobravami, po katerih je ob lepem vremenu blestelo veliko belih pik.

»Kako se imenuje ta dolina?« sem vprašal očeta. Moj glas je skoraj drhtel od radovednosti.

»To je Podjuna...«, mi je razložil oče.

Oče pa, ki se je spoznal tudi na gospodarsko zemljepisje, je nadaljeval:

»Podjuna je koroška žitnica, tam je kruh doma...«

Moje mlade oči se niso mogle napiti podobe teh daljnih dobrav, ki jih je oče že ob prvem spoznanju povezal s kruhom,

zame že takrat najsvetejšo stvarjo. Zato se nisem naveličal po cele ure strmeli v široke dobrave na zapadni strani. Včasih, kadar je bilo lepo vreme in so se sončni žarki posebno močno upirali v dobravske nižave, se je nekje na dnu nenadoma tako močno zabliskalo, da so sončni žarki segali do naše gore. Ko je ta blisk skopnel, se razen temačnih dobrav zopet ni videlo ničesar več.

»Kaj pa je to...?« sem skoraj nestrpno vprašal očeta.

»To je Drava, naša koroška voda...«, mi je odgovarjal oče.

Zvok očetovih besedi je bil slovesnejši in globokejši, kakor pri navadnih besedah. Zato se mi je ime vode Drave že od prvega začetka tako globoko vtisnilo v srce in kadar ga slišim, ga vedno vnovič občutim kakor pesem iz moje mladosti, ki ne oglušči, dokler je srce še toplo.

Med Svinjo in med Golico, se je razprostirala še druga taka dobrava, ki je bila podobna Podjuni, samo da je bila ta dobrava še mračnejša in na njej tudi ob lepem vremenu ni bilo razločiti kakih svetlih pik. Bila je od nas mnogo bolj oddaljena kakor podjunske dobrave. Ko sem dolgo časa nem strmeli vanjo, sem naposled le vprašal očeta, kako se ta daljnji kraj imenuje.

»To je pa Laboška dolina,« mi je odgovoril šele čez nekoliko časa. Medtem, ko je bil pri razlagi zemljepisja očetov glas domač in topel, je bil zdaj njegov glas skoraj mrzel. Še bolj tuj pa je ta glas postal, ko je čez nekaj časa nadaljeval:

»V Laboški dolini so Nemci doma...«

Oče se torej ni spoznal le na gospodarsko zemljepisje, ampak tudi na politično zemljepisje, dasiravno ni videl šole od znotraj. Široka dolina med Svinjo in Golico mi je vzbudila nove misli.

»Ali je za Svinjo in Golico tudi še svet...?« sem spraševal očeta in skušal prodreti s svojimi žejnimi očmi za obe gori.

»Tudi tam je še svet...«, je odgovoril oče kratko.

»In kdo živi tam?«

»Tam živijo Nemci...«, me je podučil oče.

Z mojih oči je začela padati mrena. Obrnil sem se proti jugu in proti vzhodu in vprašal:

»Ali je za Peco in za Poharčo tudi še svet...?«

»Tam je tudi še svet.«

»In kdo živi tam...?«

»Tam živijo Slovenci...« Očetov glas je postal spet toplejši.

Zdaj se mi je začelo jasni. Najprej sem mislil, da je samo toliko sveta, kolikor sem ga mogel objeti s svojimi očmi. Bil sem prepričan, da so tiste visoke gore, ki sem jih vsak dan mogel gledati, mejniki našega sveta in da za njimi ni ničesar več. Moja domišljija še ni bila tako razvita, da bi si za temi mejniki, ki so se imenovali Peca, Poharca, Svinja, Golica, Plešivec in Uršlja gora, mogel predstavljati kakko življenje.

Zato sem si pa tembolj živo vtisnil v svojo mlado rast svet, ki se je raztezal med temi visokimi mejniki. Zelo hitro sem se spoznaval s svetom, ki se je nahajal v tem štirikotu. Kmalu sem vedel za vsak vrh in za vsako globačo. Najbolj se mi je vtisnilo v spomin hribovje, ki je ležalo pred Peco in ki se je imenovalo: Macigojev vrh. To pa zategadelj, ker je oče vedno klet, kadar se je tega hribovja prijel megla, ker je vedel, da bo čez pol ure dež. Pri nas pa je na primer bilo seno v travniku. Še trdnjše se mi je vtisnilo v spomin pohlevno gorovje, ki je bilo do vrha obljudeno in ki je ležalo pred Svinjo in Golico. Ti vrhovi so se imenovali Komel in Strojna. Kadar se je po teh vrhovih začela vlačiti megla, je bilo gotovo, da bo čez uro ali dve pri nas padala toča. Med temi hrbitišči so se vlekla tesne globače, ki je tudi vsaka imela svoje ime. Za Macigojevim vrhom je bila zame nevidna globača, ki se je imenovala Jazbina. Njeno ime se je vtisnilo vame ko teman svet. Mnogo svetlejši je bil hrib, ki se je dvigal nad njo in ki ga je oče imenoval Pogorevc.

Medtem ko sem jaz strmeli proti Svinji in Golici, za katerima sem slutil neznan svet, obljuden z Nemci, je oče še naprej razvijal svoj zemljepis. Nekega dne je rekel nenadoma:

»Nemci tepejo...«

To je bilo zame neprijetno odkritje. Dasiravno še nisem nosil hlač, ampak še kijkljico, sem že dobro vedel, kaj pomeni beseda: — tepejo. Že parkrat sem jih dobil od očeta, ker ga nisem ubogal. Zato me je že v rani mladosti popadel strah pred Nemci, ki živijo onkraj Svinje. Še danes mi ni popolnoma jasno, kako je prišel oče do takega sklepa, da Nemci tepejo. Bržkone je ponavljal kako staro, še ne zapisano ustno izročilo, ki je nastalo takrat, ko so bavarski in frankovski kralji začeli po naši deželi naseljevati nemške graščake, valpte in biriče in ko je naše slovensko ljudstvo postalo njihov suženj. Podobno kakor moj oče so mi govorili tudi še nekateri drugi stari ljudje.

Od takrat je minulo skoraj petdeset let. Vso to dolgo dobo sem preživel blizu



Metelkov zbor mladih harmonikarjev je kakor pušlje radosti. Skupno in tudi posamezno so nas že večkrat razveselili.

Nemcev ali tesno skupaj z Nemci in so se mi zdeli kakor drugi ljudje. Zato me očetove besede niso mogle nikoli prepričati. O resničnosti očetove trditve sem se šele prepričal, ko je Hitler okupiral naše kraje in sem z drugimi Slovenci vred čutil težke posledice okupacije. Moram reči, da ne poznam evropskega naroda, ki bi za pretepanje svojih soljudi imel tako proste roke, kakor jih ima nemški narod. Moj oče je imel prav, ko me je tega učil že pred petdesetimi leti.

Ko sem začel hoditi v šolo, nas je tudi učitelj začel učiti zemljepisja. Toda njegov pouk ni bil tako življenjski in tako prepričljiv, kakor je bil pouk mojega očeta. Učili smo se na zemljevidu. Na njem nam je učitelj pokazal grdo, rjavo piko in rekel:

»To je Saualpe.« Govoril je nemško.

Ko smo debelo gledali to razodetje, ki ga nismo razumeli, je učitelj povedal po slovensko:

»To je Svinjska planina.«

Sedaj smo bili že doma. Potem smo zvedeli, da je ta gora visoka nekaj čez dva tisoč metrov in da je dobila ime od svinj, ki so se v davnih časih po njej pasle. Mnogo pozneje sem slišal in bral, da prihaja njeno ime od svinca, ki se skriva v njenih nedrjih, medtem ko so Nemci mislili, da prihaja njeno slovensko ime od svinj in so jo prekrstili v Saualpe. Svinec se imenuje tudi trg, ki leži ob njenem zapadnem vznožju. Ne vem, če je ta slovenska razlaga resnična, toda kadar koli mi je prišlo ime te gore na misel, nikdar nisem imel občutka, da je v zvezi s kakimi svinjami. In tako občuti vsak človek, ki to goro gleda z njenega južnega vznožja.

Temna gora sredi širokih dobrav je na ta način rastle pred menoj kot mejnik rodovitnosti. Pri nas je bila trda za kruh, oče pa je goro in njeno deželo opisoval kot žitnico. Če je kak hlapec zašel v njene kraje, v Laboško dolino, ga ni bilo več nazaj. Če je še prišel kdaj na obisk, je našim ljudem pripovedoval, da tam jedo štruklje trikrat na teden, ki jih zajemajo iz same zabele. Vsakemu tretjemu kmetu se od masti stuli¹⁾ grlo. K vsaki mali južini dajejo toliko slanine, da ne ješ slanine h kruhu, ampak kruh k slanini. Mošta imajo tam toliko, da na njem kuhajo žgance in štruklje.

Moj oče je vse življenje sanjal, da bi si kupil posestvo ob vznožju Svinje. Vedel je, da je v teh krajih mnogo kmetij naprodaj, in iz naših krajev se je takrat mnogo kmetov preselilo na severni breg Drave, kjer je kapitalizem še hitreje rušil kmetije, kakor pri nas. Vsako leto enkrat se je podal na pot in prebrodil ves severni breg Drave od Krke do Rude ter si iskal primerne posestva, kamor bi se preselil. Toda vsakičkrat se je vračal ves upehan in potr in nam tožil:

»Otroci, nič ni. Tam gori je vse predrago za take siromake, kakršni smo mi...«

Na ta način je bila dežela pod Svinjo v našo družino vcepljena kot obljubljena dežela, ki je nedosegljiva. Nekoč je očeta ta hoja zanesla tudi v dolino med Svinjo



Na prejšnjem koroškem festivalu je govoril še Prežihov Voranc.

in Golico, v Laboško dolino, dosiravno se je oče teh krajev bal zaradi nemštva. Ko se je vrnil, nam je pripovedoval:

»V Laboško dolino ne bi šel za noben denar. Kmetije so tam krasne in poceni, toda pri vsaki hiši je najmanj en intabuliran terc,²⁾ pri marsikalki hiši pa tudi po dva ali trije, za katere moraš skrbeti. Zato bomo raje ostali tukaj.«

Konec prejšnjega stoletja so iz naših krajev začeli ljudje v velikem številu hoditi za kruhom v Laboško dolino in pod Svinjo. Hodili so tja žet; služili so za pose, za drvarje in za tesače po obširnih gozdovih kneza Henkel-Donnersmarka in samostana v Šempavlu. Nekaj let so se ti ljudje vračali nazaj z blestečimi srebrnimi verižicami in velikimi tolarji na zelenih labižih.³⁾ Polagoma pa so se nekateri nehali vračati. Zmanjkalo jih je. Fantje so si našli tam neveste in so se poženili. Ženitev v Laboško dolino ali na Svinjo je pri nas pomenila veliko srečo, o kateri je dolgo govorila cela soseska.

Z našega vrha se je videlo najmanj sto kmetij in bajt, ki so bile raztresene po sosednjem hribovju. Oče mi je včasih razkazoval, iz katerih hiš so ljudje odšli v severne kraje. Če sem naglo prisluhnil njegovemu nizkemu glasu, se mi je zdelo, da slišim iz njega neko zavist. Mnogi njegovih sovrstnikov sedaj dobro živijo v sencah teh dveh mogočnih severnih mejnikov, on sam pa se muči tukaj na teh odorih. Toda to je bilo le za hip. Senca, ki je za hip pokrila njegov obraz, je takoj zopet izginila in že je spregovoril z nasmejanim obrazom:

»Poglej, naši kraji so tudi lepi...«

Nekaj desetletij je izgledalo, da cela Laboška dolina išče ženinov na našem, na južnem bregu Drave. Ti srečneži so se skraja še pogosto vračali v naše kraje, potem so začeli zaostajati. Prihajali so vedno bolj poredkoma, dokler niso nazadnje popolnoma izostali. Od kraja so še govorili slovensko, potem so začeli mešati

vmes važne nemške besede in se pri tem niso brigali, ali jih domačini razumejo ali ne, nazadnje pa so govorili že popolnoma nemško. Že prvi rod se nam je odtujil. Ako bi naše ljudstvo bilo zavedno in bi se sproti ne ponemčevali tisti, ki so se iz južnega brega Drave naseljevali na njenem severnem bregu, bi mi Slovenci proti koncu prejšnjega stoletja in začetkom sedanjega lahko poslovenili prelepo Laboško dolino. Tako pa smo bili dobri le za pleme in nič več.

Svinja planina na severu je zato v moji mladi duši rastle, kakor večer mejnik naše dežele, kakor spomenik dobrega, lahkega življenja krajev, kjer siromaštva ne poznajo. Postala mi je nepozabljeno znamenje cele koroške dežele, in koder koli sem v svojem življenju hodil, sem jo vsikdar imel pred očmi, kadar sem se spomnil svoje domovine.

Svinja je stala nad Podjuno vsa temna in nespremenjena in gledala po koroški deželi s svojimi večnimi očmi. Bila je kakor slepa in gluha za spremembe ob njenem vznožju, kjer so izginjala cesarstva in propadale države. Odmevi tega življenja so komaj butali do Djekš, do Kneže in do Kržanj, do naših vasi, ki so skoraj tisoč metrov visoko nanizane po njenih sončnih bregovih. Minula so desetletja in Svinja je ostala tiha in temačna, kakor takrat, ko jo je moje oko šele začelo odkrivati. Ko bi me moj oče šele tega dne začel učiti zemljepisja, bi moral učiti:

»Tam je tista gora, Svinja, toda stoji že v drugi državi, v Avstriji...«

Isto tako bi mi moral razlagati, da tisti mali, štirikotni svet, ki sem ga začel spoznavati in ljubiti, ni moja domovina, da velik del tega sveta ne spada k moji rodni deželi, ampak spada v drugo državo, v Avstrijo. Tam bi ležale rodovitne podjunske dobrave, tam bi se ob lepih sončnih dnevih bliskala voda Drava. Zaokroženi svet hribov in dolin, iz katerega sem nekoč rastle, bi se razdvojil in čisto gotovo

¹⁾ posuši.

²⁾ bolj zmešan človek,

³⁾ telovnik.

bi se razdvojila tudi moja mlada duša. V mojem srcu bi ne pognala tista enotnost, tista združenost, ki mi je pozneje dala potrebno ravnotežje za borbo z življenjem. Ko bi strmela v Svinjo goro, bi strmela v tujo deželo, kakor sem strmela v Laboško dolino. Zakaj zgodilo se je, da so med tem po skupnem svetu potegnili mejo. Globače na južnovzhodnem delu in njene gore so prišle v eno državo. Svinja in podjunske dobrave pa so prišle v drugo državo. Peca, ki je bila eden izmed večnih varuhov te dežele, se je precepila na dva dela.

Toda ta delitev gora in dobrav se je zgodila le na zemljevidu, v srcih velike večine ljudi, ki so ta svet vsak dan gledali in srkali vase, ta delitev ni bila nikoli priznana. Kakor nekdanj, ko je pri nas nastalo ustno izročilo, da Nemci tepejo,

in potem, ko me je oče učil zemljepisja, so stale visoke gore tiho in nepremično in strmele v dobrave pod seboj. Najbolj veličastna med njimi pa je ostala podobna Svinje, ki je kakor nekdanj zapirala proti severu pol našega sveta. In tisočere oči iz sosesk na jugovzhodu tega sveta, ki so strmele vanjo noč in dan, niso na njej zapazile nobene spremembe, dasiravno so gledale vanjo iz druge države.

Nekega dne pa je izginila tista meja, ki je bila storjena pred dvajsetimi leti. Bilo je lepo jutro in ne na Peci ne na Svinji ni bilo megle. Po dolinah so pletli vence in postavljali slavoloke, na katerih so bili velikanski napis: »Prišla je svoboda, heil Hitler!« Bilo je, kakor da bi se ženili dve dolini, zakaj navdušenje je pljusvalo skoraj ves teden iz ene dobrave v drugo. Le štiri gore so stale nemo v tem

navdušenju, ko da bi se jih ne tikalo, kar se godi ob njihovih vznožjih. Zdelo se je, da stiskajo k sebi široka nedrja in da kljub jasnemu nebu medlijo njihova siva temena. Nihče takrat ni vedel, zakaj se njihova podoba tako spreminja.

V sosesko pod Peco pa je takrat prišel štiridesetleten, visok in širok mož, ki je imel za klobukom gamsovo brado in je bil oblečen v gornještajersko obleko. Na prsih se mu je izzivalno svetil kljukasti križ. Z njim je prišla tudi žena, ki je bila mlajša od njega in je imela na sebi nošo s kratkimi rokavci. Vsedla sta se oblastno za mizo prve gostilne, ki sta jo našla, naročila liter vina in žena je takoj začela jodlati. Ko je odjodlala, je novi gost rekel:

»Prišel sem domov!« Po teh besedah je oblastno lopnil z dlanjo po mokri mizi.

Domačine je bilo še strah ob dogodkih, ki so tako hitro drveli mimo njih, in dasiravno je iz gornjih oken molela velika zastava s kljukastim križem, so vendar nezaupno in srepo gledali v tujca in njegovo ženo, ki je zopet jodlala. Ko so gosta nekoliko natančneje premotrili, se jim je zdelo, da so ta obraz in tudi njegove poteze že nekje videli. Tudi njegova postava se jim je zdela znana, vendar niso vedeli, kam bi ga dali. Mogoče bi ga celo spoznali, če bi govorili po domače, toda gost je govoril nemški v laboškem narečju s krofastim⁴⁾ naglasom.

Eno stvar je bilo treba takoj priznati, gost je imel smejoč, domač obraz in je nekako poredno gledal okrog sebe. Tedaj je tujec dejal:

»Jaz se pišem Prattenecker in sem od tukaj doma...«

Domačini so zazijali. V soseski je bilo res nekaj ljudi, ki so imeli tako ime in tudi nek kmet se je imenoval Pratekar. Toda nihče se ni mogel spomniti, da bi že kdaj videl tega človeka. Zato so bili vsi v zadregi in so delali nasmejane obraze, medtem ko je tujec naročil novega vina in je njegova žena spet zajodlala neko pesem.

Tedaj je razvozljajal zagonetko domačin, ki je že ves teden popival in je vsakikrat, kadar so mu postavili na mizo novo mero pijače, zavpil: »Heil Hitler! Le pijmo ga, dokler ga imamo.« Ta pijanec se je zdaj nenadoma dvignil, zabodel svoje oči v tujca in ga vprašal:

»Od kod pa ste, heil Hitler!«

Tujca sta ga debelo pogledala in nista bila nič kaj pri volji, da bi mu odgovarjala. Potem je tujec le rekel s prevzetnim glasom:

»Iz tretjega rajha.«

Pijanec še ni vedel, kaj je tretji rajh, zato je še enkrat vprašal:

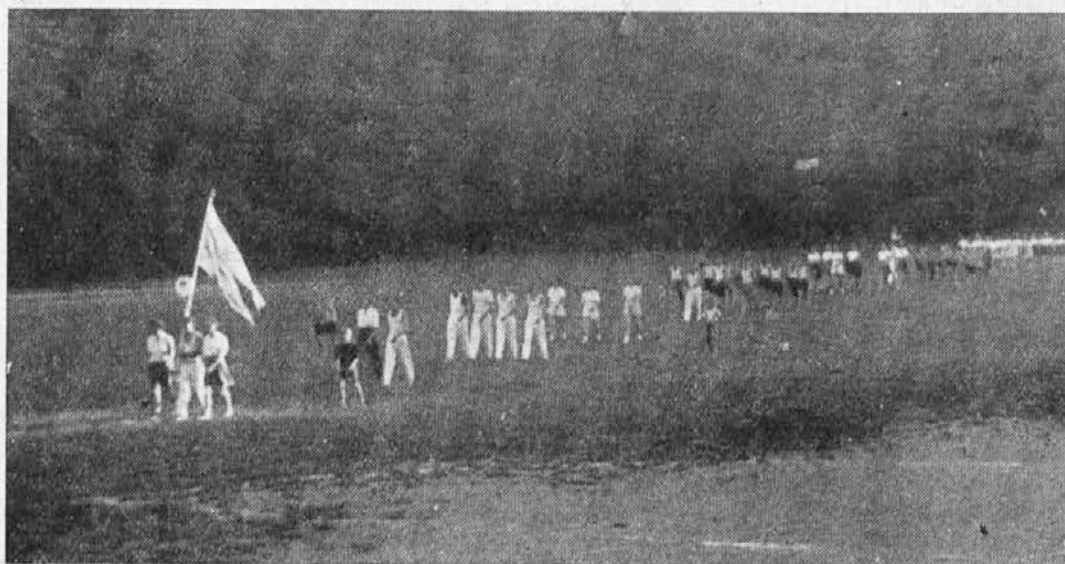
»Heil Hitler, jaz bi pa rad vedel, od kod ste, če smem vprašati?«

Kar je bilo ljudi v gostilni, so vlekli sapo k sebi, ker so se bali škandala. Toda tujec je čisto mirno in nekoliko sramežljivo odgovoril:

»Iz Laboške doline...«

Tedaj so se pijančeva usta raztegnila od ušes do ušes, da so se pokazale orjaške dlesni, v katerih je še tičalo nekaj porumenelih zob. Nato je pijanec veselo zaskoval:

Še nekaj festivalskih



Škoda, da je slika tako zanič. Telovadci so to, ki so veliko lepega pokazali — prihod na telovadni prostor.



»Pušlec dol rajajo...«

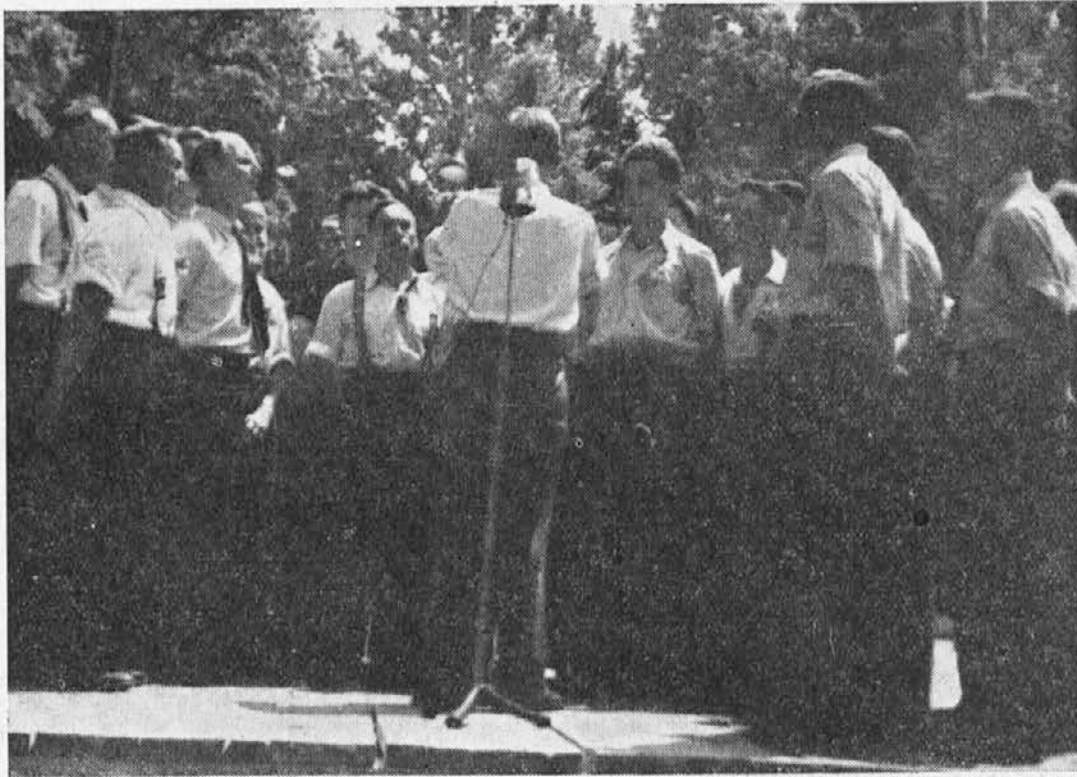
⁴⁾ golšastim.

Tega kraja jaz pozabim ne ...!

»...UREDNIŠTVO VABI, DA SE OGLASITE, PA ČE SO ZAPISKI ŠE TAKO SKROMNI.«

To prijazno vabilo uredništva je natisnjeno v spodnjem desnem kotu na 26. strani, št. 1—3 »Koroškega fužinarja«, glasila ravnanskih železarjev. »Imamo svoje ‚cajtenge‘,« mi je pred nedavnim omenil neki livar z izrazom veselja in ponosa, da bi na ta način lahko ves pošten svet zvedel vse kaj več o življenju in ustvarjanju koroškega življa na skrajnem

delu naše severne meje, da bi vedeli o delu »samorastnikov« prav vsi ljudje tu in v zamejstvu. Ob zelo bogati in pestri vsebini vseh do sedaj izišlih številčk pa vendarle pogrešamo nekaj — nobenega podpisanega članka delavca iz obrata, od peči, od strojev itd. Upajmo, da jih bo gornje prijazno vabilo malo razgibalo in jim vtilo več poguma. Saj ni važno, da-li je pravilno postavljena vejica ali pika, glavne so misli, ki se pač v vsaki glavi ne porode enako, to je zakon narave, vsled



Pevci iz Podjunc.



Hotuljci pa kar naprej, kar naprej...

česar je skupno delo temelj družbenega razvoja. Torej glavne so misli, pa četudi napisane na »škrcniclju«, uredniški odbor jih bo rade volje izpilil za tiskarno.

Ob priliki preimenovanja kraja Guštanj v Ravne na Koroškem se spominjam tistih prvih sej akcijskega odbora za zgraditev gimnazije na Ravnah, prav tistih prvih iz let 1945/46, ko se še ni prav vedelo, kje bo stalo današnje poslopje gimnazije, niti se še zanj niso rodili potrebni načrti, ampak so se reševali drugi problemi v zvezi z gradnjo, kreditom itd. Takrat je na neki seji ob priliki določanja pravnega naslova akcijskemu odboru ravnatelj dr. Sušnik na kratko razložil zgodovino imena Guštanj in kako upravičeno bi se lahko pošta preimenovala v Ravne, ter že takrat na seji predlagal, da se tozadevno ukrene potrebno pri pristojni instanci. Ta želja odnosno zahteva se je sedaj uresničila!

Veliko se piše danes v dnevnem časopisu, a v »Fužinarju« sploh, o tovarni sami na Ravnah, kakor tudi o ljudeh — »samorastnikih« — njih življenju, borbi, naravi, vendar se vse z besedo ne more zajeti; le kdor spremlja njih delo in življenje, more to občutiti.

Res, prav velika bo tovarna po izvedbi kapitalne izgradnje, vendar to ne bo motilo prekrasne okolice, ki nudi delovnemu človeku prav lepe trenutke počitka.

Mnogo se zadnji čas piše in govori o obnovitvi »Rimskega vrelca« — Hotulske Slatine, ob vznožju Uršlje gore, gore, ki se ti zdi kot čuvar te industrijske doline, s čredo ovčic, ki izpopolnijo prijazno gorsko sliko. Ponoči in še v zgodnjih jutranjih urah, ko rdeča krogla sonca le s težavo rine iz rdečega morja oblakov, se stiskajo v gruče, a kasneje, ko sonce zemljo ogreje, se pasejo in poležavajo, dokler ne mine čas paše in jih pastir ne odžene v dolino. Z vrha Uršlje gore opazuješ pisano sliko venca planin, savinjske ravní, a na drugi strani koroško ravan s Klopinskim jezerom. Težko se ločiš od teh lepot in kreneš izpod Urške na Jankovec, kjer v vonju njegovih ženitkov — auriklov — v tišini narave, katero moti le rahlo šelestenje dreves in žuborenje potočka v globeli, pozabiš na dnevne skrbi in se z novimi močmi ob sončnem zahodu vračaš v dolino.

Mimo smučarske kočice te vodi pot v dolino. V koči s prijazno postrežbo oskrbnika Luke, njegove žene ter Kančevih dečev, posebno sedaj, ob novi pridobitvi — elektriki — nikdar ne manjka obiska, posebno nedeljskih izletnikov, ki se radi razvesele ob zvočniku poskočnih melodij, od najstarejših do najmodernejših. Za spremembo pa nastopi še harmonikar s čisto »hotulsko«.

Skoraj je že mrak, ko smo v dolini, vendar nismo zadnji. Po odmevu pesmi sodimo, da je za nami še družba oboževalcev narave, in lahek večerni vetrič ti prinese na uho: »...tega kraja jaz pozabim ne!«

Mi

• DRNOVJE

X: Ti, jaz sem čisto v vodi, ali bi mi mogel...

Y: Zastonj, jaz sem namreč popolnoma suh.

Dan ostaje



Koroške patrole korakajo na trg. Libeliče so to in pa Mežica.

Kotnik Beno, podpredsednik OZZ Dravograd:

Nekaj izkušenj iz združništva stare Jugoslavije

Praden preidem na pravo snov, naj omenim, zakaj sem se kot večji kmet uvrstil v napredni pokret. Temu so težko verjeli oni, ki so poznali Lubasovo hišo in grunt.

V stari Jugoslaviji sem se takoj prepračil, da ni kmetova in tudi ne delavčeva krivda vzrok mizernega stanja, ampak, da je bila krivda drugod in to na vrhu, na državnem vodstvu in v slabi gospodarski politiki vladnih režimov. Vlade so se menjale in vsak nov vladni režim mi je postajal ostudnejši, kajti razne malverzacije na najvišjih mestih so spravile gospodarstvo na rob propada. Državo so še izkoriščali tuji in domači kapitalisti. Banke, lesni trgovci in advokati so jemali kmetom grunte. Na kako modernizacijo kmetijstva na račun investicijskih kreditov ni bilo misliti, kajti kdor se je poslužil tega sredstva, se je zadolžil in plačeval do 14% obresti — žal tudi nekaterim hranilnicam. Cene kmetijskim pridelkom so bile tako nizke, da kmet ni mogel kupiti najpotrebnejšega zase in za svojo družino. Tudi davkov ni več zmogel, kljub temu, da mu je bilo najbolj nerodno tedaj, ko je prišel izterjevalec. Kmet se je v svoji stiski zatekel k lesnemu trgovcu, ki mu je dajal akontacijo na les, včasih pa tudi na grunt.

Nič boljše se ni godilo našemu delavcu. Srečen je bil le tisti delavec, ki je imel stalno zaposlitev, seveda je moral pihati v politiko, kakor je želel delodajalec. Vendar tudi njemu ni šlo ravno dobro, ker je delal le štiri do pet dni v tednu. Če je tovarna modernizirala svoj obrat s kakim novim strojem, se je znašlo več delavcev med brezposelnimi. Njih število je stalno

naraščalo. Žalosten je bil pogled na te mlade ljudi, ki so bili skraja še delavljni, pozneje so se pa navadili pohajkovanja in so bili naposled ljudem že v pravo nadlego. Oni, ki so imeli že družine, so šli iskat delo v tuje dežele. Nikdar ne bom pozabil prizora na prevaljskem kolodvoru, ko so se leški rudarji poslavljali od doma in od svojih družin. Ko sem hodil po samotni poti proti domu, mi je šinilo nehoti v glavo: »Tako lepa in bogata je naša država, ni pa zmožna dati kruha svojim državljanom.« Tedaj sem postal revolucionar.

Bil sem organizator kmečkega združništva v Mežiški dolini in prav pri združništvu sem doživel veliko razočaranje. Bilo je menda leta 1922, ko sva z rajnim Prežihovim Vorancem iz Guštanja domov gredoč debatirala o združništvu. Dejal mi je, da v kapitalističnem družbenem redu ne more biti pravega združništva. Takrat mu tega še nisem verjel, pozneje pa sem se na lastni koži prepračil, da so bile njegove besede resnične. Prvo razočaranje sem doživel pri Nabavno-prodajni zadrugi na Prevaljah. Kmetje smo jo ustanovili z namenom, da bi združnim potom prodajali svoje pridelke in seveda tudi les. Zanesli smo se na idejnega vodjo zadruga, dekana Riepla. Ta človek pa je nas kmete potegnil. Z znanimi lesnimi trgovci na Prevaljah je imel dogovor, da se ustanovi za trgovino lesa delniška družba »Korotan«. Dekan Riepl je postal njen tajni akcionar. Ta delniška družba si je postavila veliko, moderno žago blizu kolodvora in s tem spravila kmeta v odvisnost.

»Korotan« je nekaj let zelo dobro uspeval, dokler je bila pač konjunktura. Ko pa je nastala kriza v lesu, je prišel v velike težave in slednjič v konkurz.

Delničarji so v času večjih kupcij dobili lepe denarje. Ob konkurzu pa je marsikateri kmet prišel ob svoj dobavljeni les. Naj še omenim to, da je ta družba iznašla za tesan les svojo posebno reducirano mero tako, da je dobil kmet les plačan namesto 1 m³ 0,8 m³. Proti temu sem se kot zastopnik kmetov pritožil na sreskem načelstvu. Vendar sreski načelnik tega računa ni hotel razumeti. Nabavno-prodajna zadruga se je še nekaj časa pečala z drobnarijo, nato pa prešla v likvidacijo.

Drugo razočaranje v združništvu je bilo pri živinorejski in pašniški zadrugi »Uršuljska planina« s sedežem v Kotljah. Kotuljski kmetje so že takoj ob začetku stare Jugoslavije spoznali, da je živinoreja pri nas ena glavnih panog kmetijstva. Za uspešno živinorejo pa so potrebni dobri pašniki, katerih pa v Kotljah ni bilo. O agrarni reformi se je tedaj veliko govorilo. Posebno so to poudarjali razni politični agitatorji, ki so prišli na shode. Predpogoj za dodelitev pašnikov mora biti živinorejska in pašniška zadruga, tako so izjavljali. Zadruga je bila ustanovljena. Kot dvajseti član je v članskem imeniku zabeleženo in podpisano ime Kuhar Lovro. Na prvem občnem zboru se je napravil sklep, da se napravi prošnja na bansko upravo v Ljubljano za dodelitev pašnikov za Uršljo goro, in sicer za Jelenovo, Šisernikovo, Lavterjevo in Narovsko. Prošnja je bila negativno rešena, kajti te zemlje grof Thurn ni odstopil. Tedanja oblast je forsirala živino marijadvorske pašme. Strokovnjaki so trdili, da je ta živina bolj odporna proti tuberkulozi. Kotuljecem to ni šlo v glavo, ampak so se odločili rediti pincgavce, ki so bili od nekaj že udomačeni in so imeli vse dobre lastnosti. Odločili so se, da za osvežitev krvi nabavijo par bikov in nekaj telic na Gorenjskem. Oblast teh bikov ni hotela licencirati in zadruga zanje ni prejela nikakih premij. Kotuljci so vztrajali pri svoji živini ves čas stare Jugoslavije. Imeli so prav, kajti sedanja tuberkulinizacija je pokazala, da je pri tej živini manj okužene živine kot pri marijadvorski.

Tretje in največje razočaranje pa sem doživel pri Štajerski sadjarski zadrugi v Mariboru. Ta zadruga je bila ustanovljena z namenom, da se naše slovensko sadje spravi za primerno ceno na inozemski trg. Člani upravnega odbora so bili pošteni delavni kmetje, ponajveč iz mariborske okolice. Mežiško dolino sem zastopal jaz. Tej zadrugi je predsedoval dekan Sagaj iz Hoč. Njegovemu vodstvu smo odborniki zaupali, zato smo brez vsake skrbi podpisali tudi menice za posojilo. Predložene bilance so skraja vedno kazale uspeh. Na terenu pa smo zvedeli za razne nedostatke. Dekan Sagaj jih je na sejah pobijal. Ko smo pa zvedeli, da je neki potnik vse leto na račun zadruga potoval po Nemčiji in tam z lahkoživimi ženskami zapravljal denar; in ko smo tudi zvedeli, da je poslovodja zadruga neke noči v baru plačal čez 10.000 din cehe, smo postali bolj pozorni in zahtevali revizijo zadruga. Revizija je pokazala preko 1.500.000 din

zgube. Tedaj smo se sicer postavili po robu, vendar dolžniki smo bili mi podpisniki menic. Zamerili smo dekanu Sagaju, ki je bil vsak dan v zadrugi in ni nič videl, mi smo prihajali mesečno le enkrat na sejo. Zadeva je postala za nas zelo resna, zato smo se napotili k škofu dr. Karlinu s prošnjo, da bi on posredoval pri Zadrugi zvezi v Ljubljani, da bi se zadruga sanirala. Zadruga je bila sicer sanirana, a na naših posestvih je bil omenjeni dolg zaznamovan v zemljiški knjigi. Mene ni toliko prizadevalo, ker sem bil lastnik le majhnega domačega mlina, posestvo pa je bilo last moje žene. Smilili so se mi možje, kot Šerbinek Ivan iz Vrtač in Galunder iz Sv. Križa ter nekateri ostali odborniki-kmetje, ki so imeli dolg na vsem svojem posestvu. Verem odbornik sadjarske zadruge se je takrat izrazil: »Ne verjamem več nobenemu hudiču, pa magari če ima tudi črn ovratnik!«

Še nisem obupal. Pokazati sem hotel, da lahko kmet vodi zadrugo sam. Naš kmet je bil v vedno večjih težavah, zato je bil za združništvo bolj dovzeten. Na Prevaljah smo ustanovili gospodarsko zadrugo za Mežiško dolino. V odboru so bili kmetje in delavci. Predsedoval sem ji jaz. Začeli smo brez denarja. Najprej smo naročili nekaj vagonov koruze, ki smo jo članom razdelili iz vagona. Pozneje smo imeli svoje skladišče in pisarno. Z drobnarijo se nismo pečali, pač pa smo začeli prodajati les. V tisti dobi je pri nas najbolj rogovilil lesni trgovec Weržun. Nekoč me je pri Kumaverju v Dravogradu oklofotal zato, ker si je zadruga drznila vnovčevati les svojih članov. Zadruga je dobro napredovala. Tudi za kulturni dvig kmeta je

skrbela s svojim lastnim glasilom »Koroški klic«. Pri vsem tem sem se prepričal, da zadruga potrebno blago ni mogla kupovati direktno od producenta. Tudi les in drugo, kar je kmet oddal zadrugi, ni mogla vnovčiti direktno, vse je moralo iti skozi dvojce ali trojce rok.

Tudi pri kreditnem združništvu v stari Jugoslaviji ni bilo vse v redu. Hranilnice in posojilnice so izkazovale lepe dobičke. Ob letnih zaključkih so se te številke bahavo objavljale v časopisju. Nihče pa ni povedal, da izvira ta dobiček v pretežni večini ravno od takih ljudi, ki so bili v najtežjem položaju, to je od tistih, ki so bili prisiljeni, da si denar izposodijo. Hranilnice tudi z zaupanim jim naloženim denarjem niso ravnale pravilno. Denar se je na deželi največ vlagal od ljudi nižjega sloja. Marsikatera babička je nesla od ust pritrigan prihranek v hranilnico z namenom, da bi imela na stara leta nekaj za priboljšek. Zelo je bila razočarana, ko je prišla denarna zapora. Denar iz podeželja se je odvajal na Zvezo v Ljubljano; zveza pa je posojala ta denar raznim špekulantom, ki pa ob času krize niso bili več v stanju denar vračati. Tako je uboga šara prišla ob svoj denar. Ni čudno, da se čutijo posledice še danes. Še ni pravega zaupanja pri kreditnih odsekih naših kmetijskih združenj, kljub temu, da se danes vložen denar nikamor ne pošilja in ga lahko kmetijska zadruga uporabi v svoje svrhe, vrhu tega pa še država jamči za vloge.

Čim več sem imel izkušenj v združništvu v stari Jugoslaviji, tem bolj sem bil prepričan o resničnosti besed Prežihovega Voranca.

Korošci o festivalu

»Slovenski vestnik« z dne 12. julija poroča:

Pretekli teden je bil na osvobojenem ozemlju Koroške v Guštanju VII. koroški festival, ki se je končal v nedeljo, dne 6. julija. Prireditvam v nedeljo, ki so pokazale razvoj in napredek gospodarskega in kulturnega življenja na svobodnih koroških tleh, je prisostvovalo tudi preko 100 koroških Slovencev iz Avstrije.

Z izjemo večjih mest je Guštanj gotovo eden najpomembnejših krajev v Sloveniji. Jeklarna v Guštanju je znana po vsej Jugoslaviji in preko nje. Podjetje predstavlja veliko gospodarsko središče. Tako središče pa je zahtevalo tudi kulturno ustanovo, gimnazijo in na Ravnah so letos obhajali že četrtilič veliko maturo. V Guštanju-Ravnah slovi tudi študijska knjižnica in čeprav je bila ustanovljena šele pred nekaj leti, ima že lepo zbirko najrazličnejših knjig, revij in časopisov, skoraj 2000 zvezkov. Pred kratkim se je pridružila omenjenim ustanovam še ena zelo pomembna za bodoči gospodarski in kulturni razvoj ne le Guštanj, marveč celotne Mežiške doline in širše okolice, namreč tehniški muzej. V ostalem pa Guštanj raste, številne nove stavbe, že dograjene in v gradnji, pričajo enako o hitrem razvoju in razmahu kraja in kdor je Guštanj videl pred vojno, ga danes skoraj ne bi več prepoznal.

O vsem tem smo se koroški zamejski Slovenci preteklo nedeljo lahko sami prepričali, ko smo preživeli v Guštanju lep dan, kakor svoji med svojimi. Škoda je bilo samo, da nas je večina dospela na prireditve šele v pozni dopoldanski uri, ko je bil velik del sporeda s pomembnimi govori že končan. Le nekateri, med temi podpredsednik SPZ tov. Janko Ogris, so prispeli pravočasno in je tako

imel tovariš Ogris priložnost, da se je na festivalu oglašil k besedi in v imenu zamejskih koroških Slovencev med drugim poudaril potrebo po naši skupni kulturni povezavi, ker mi smo tisti del slovenskega naroda, o katerem je pisatelj zapisal: Umreti nočejo! Zamejski koroški Slovenci nočemo umreti in se zato borimo za svoje pravice. Ničesar ne zahtevamo, kar bi bilo v škodo našim sodeželanom. Zahtevamo samo, da nam priznajo enakopravnost na vseh področjih tako v uradih, šolah itd. Radevolje prožimo roko našim sodeželanom drugega jezika in hočemo z njimi živeti v miru, toda le na podlagi enakopravnosti. Toda te enakopravnosti pa nočemo kupiti s tem, da bi prodali našo narodno zavest in postali odpadniki. Zvesti hočemo ostati našemu narodu, naši materni govoric in vsemu, kar smo podedovali po naših prednikih. Pri tej borbi pa prosimo vas, bratje v svobodni domovini, da nas podprete.

V vrsti nastopov kulturnega in športnega značaja je vsakdo mogel videti in spoznati, kako veliko kulturno delo vrše kulturni delavci v Guštanju in širši okolici. Videli smo, kaj lahko doseže smotrno vodstvo in vztrajno delo tudi med preprostim ljudstvom.

Sprejem zamejskih Slovencev v Guštanju je bil od ljudstva, predstavnikov javnega kulturnega in gospodarskega življenja nadvse prisrčen in topel. Številni znanci iz prejšnjih dni in tudi mnogi sorodniki so takoj navezali stike z nami in hitro so se izmenjavale misli o našem žitju in bitju tu in tam.

Koroški Slovenci smo prinesli številnim množicam na festivalu v Guštanju v dar našo vedno lepo, iz domačih tal vzraslo, konošo vedno lepo, iz domačih tal vzraslo ko-

prihu so naši pevci, živahno pozdravljeni, nastopili. Moški zbor, sestojč iz 27 pevcev iz Pliberka, Št. Vida v Podjuni in Radiš, je pod vodstvom Zdravka Hartmana ob najboljšem razpoloženju množic in pevcev samih prav dobro predvajal šest pesmi. Iz srca in z občutkom zapeta pesem je našla globok odmev v množici in dolgotrajen ter živahen aplavz je bil za naše pevce najlepša nagrada.

Festival, ki je bil zamišljen kot delavsko-kmečki praznik, je počastil s svojo navzočnostjo tudi minister tov. Franc Leskošek, predsednik Sveta za industrijo.

Popoldne se je razvilo prisrčno in neprisljano ljudsko veselje z godbo in ljudskim rajanjem. Vmes pa so naši fantje vztrajno in nenehno prepevali in so bili čisto središče velike družabne prireditve. V napitnicah so se izmenjavale misli, ki so izražale neločljivo našo narodno, kulturno in krvno povezanost z vsem slovenskim narodom.

Koroški festival v Guštanju je bil za vse zamejske koroške Slovence doživetje, ki bo ostalo vsem v lepem in trajnem spominu.

Kitajska pisara

Kitajska pisava je menda nekaj strašnega. V našem svetu imamo 25 črk odnosno pisemenih znakov, tam pa baje kar nad 3000. Še pri nas je muja, preden se pošteno naučimo pisanja; zato si lahko predstavljamo, kako izgleda ta uk tam. Pomagajo si iz težave tako, da čim manj ljudi piše in bere. Da, že najosnovnejša izobrazba je zaradi te ovire dostopna le »višjim« krogom, ali pa posebno marljivim posameznikom. Kakor smo brali, so Kitajci nedavno uvedli reformo in prešli na 25 črk, kakor ima to urejeno ostali svet. To bo sedaj branja in pisanja ter napredka na pretek. Kako ga jim želimo.

Je pa v stari kitajski pisavi, ki so jo nastavili že pred več tisoč leti, čudovit miselni svet s čudovitimi originali. Materi in ženi na primer so dali v pisavi poveljujočo spomenik. Za znak dobro so uporabili znaka za ženo in otroka (žena + otrok = dobro). Mir so napisali tako, da so uporabili znaka žena in streha (žena + streha = mir). Tudi lep simbol.

Seveda pa so znali biti Kitajci do žena tudi manj ljubeznivi. To kaže n. pr. beseda prepir, ki so jo napisali tako, da so uporabili kar dva znaka za žensko (ženska + ženska = prepir). Tudi za besedo »kvačanje« niso iskali posebnega znaka, temveč so postavili kar tri ženske skupaj in je to pomenilo že klepetanje. Ta stara prisposoba, oprostite, menda še ni izgubila docela na veljavi...

Da ne bi kdo rekel, da smo si stvar izmislili, si oglejte tu spodaj originalno kitajsko pisavo.

女 + 子 = 好

女 + 一 = 安

žena + otrok = dobro
žena + streha = mir

女 + 女 = 女

女 + 女 + 女 = 女

ženska + ženska = prepir
ženska + ženska + ženska = klepetanje

Sodelavci, mehanizacija ima neizprosni tok. Če prideš z njo navzkriž, je močnejša od tebe. Povsod se vsega ne da varovati, zato je potrebna predvsem tudi lastna previdnost.

Iz starih časov

1. O našem jezeru.

Zadnja leta je večkrat kdo rekel, da so bile včasih hujše zime v naših krajih in da se sonce prestavlja. No, kdor je moral letos po celem gaziti, ta tega ne bo kmalu spet rekel.

V tisočkrat tisoč letih pa je bilo že vse mogoče. Bil je čas, ko je po vsem Koroškem ležala ogromna odeja ledu. Potem se je led otajal in umaknil, voda je odtekala, valila prod in zasipala doline in kotline, ali pa se zataknila v odpornih skalah (kakor n. pr. pri nas pri Votli peči), zastajala je in tako so nastala jezera. Na oni strani gori jih še imajo: Klopinsko, Vrbsko, Osojsko in Baško jezero; dve jim že usihata: Goseljno in Zomanjsko pri Dobrli vesi, pri nas pa so že prej usahnile.

Bila pa so tri v naši dolini: poljansko, dolgo 2 km; prevaljsko-guštanjnsko, dolgo 5 in pol kilometra ter dobrijsko, dolgo 1200 m. Kako visoko je segala vodna gladina, to nam lepo kažejo terase na robu teh nekdanjih jezer. Take terase ali prodne pragove je nasula voda, ki je lila v jezero, ali pa so jih izgledali valovi v obrežni hribini.

Pet izrazitih teras imamo pri nas: prva je planota pri Barbari, 436 m nad morjem; druga na Dobjem, tretja na Ravnah, četrta na Čečovju in peta na Javorniku; te zadnje štiri so 420 m nad morjem. Naše jezero je segalo torej do višine 436 m (pri Sv. Barbari), v dobi upadanja pa je bilo dolgo na višini 420 m (to je višina gradu na Ravnah), dokler se ni odteklo čez kamniti prag pri Votli peči.

Ljudska pripovedka hrani spomin na to jezero: Kako je bil na Temeljnovem vrhu grad, grajska hči se je vozila po jezeru, v viharu je utonila. Dva na smrt obsojena ujetnika sta si odkupila življenje s tem, da sta razbila Votlo peč. In ko se

je jezero odteklo, je graščak dal postaviti cerkev tam, kjer so hčerko našli. To je cerkev »pri Devici Mariji na jezeru« na Prevaljah.

2. Spomin na Rimljane.

Blizu 2000 let je, ko so vladali v naši deželi Rimljani. Tam, kjer je prevaljska papirnica, je bil baje »ajdovski tempelj«. Stal je najbrž tam, kjer se na jezu začno rače. Leta 1860 so v strugi pod papirnico našli okoli 50 velikih marmornih plošč, na katerih so bile podobe ali latinski napis, nekatere so bile prazne. Večji del plošč so ljudje razvlekli; nekaj za hišne pragove, nekaj jih je pozneje stari Lahovnik, ko je papirnico gradil, vanjo vzdal. Baron Rosthorn, lastnik tedanje prevaljske železarne, si je dal velik relief prepeljati v Celovec v svojo hišo. Celovski muzej pa ima odtod kip rimskega oficirja v naravni velikosti. Okoli l. 1870 so potegnili iz Meže »Brančurnikovo klop«, kamnito krsto (sarkofag), povodenj 26. junija 1900 pa je naplavila pod most pri papirnici kamnito podobo boginje Venera, ki stoji zdaj v parku na Ravnah. Brančurnikov dedek je vedel povedati, da je bila v Meži še ena kamnita klop.

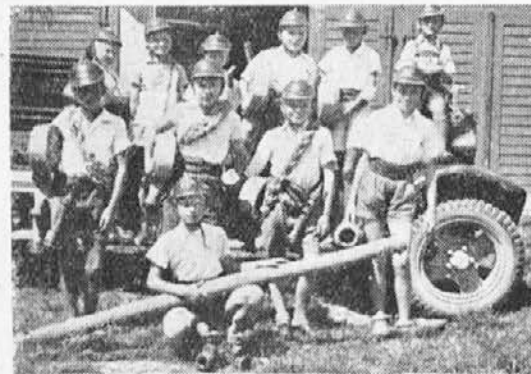
Zgodovinarji menijo, da je bila pod hribom na kraju današnjega jezera bogata rimska grobnica.

Iz tistih davnih časov je tudi bronasta sponka, ki jo je pred tremi leti našel delavec, ko so kopal temelje za Šmarčarovo hišo v Suhu.

3. Prepír za ribe v Meži.

Meža je zdaj res kakor »Maža«. Včasih pa, ko je še vsa samotna tekla po deviški dolini, in je od Poljane do Guštanjna v košatih zalivih mimogrede počivala, je morala biti bistra in polna rib. Na to nas spominja listina iz leta 1685.

V tej se je župnik »Device Marije nad Guštanjem«, Gašpar Pillath, razhudil in razvnel zoper pliberško grajsko gospodo.



MLADI ROD 75 let stare gasilske čete na Ravnah. Agilni tov. Šmid jih je pritegnil z godaj, da bodo veliki mojstri človekoljubnega dela.

ki si je svojila pravico nad Mežo in njenimi ribami ter jih je po advokatsko zavrnil in trdil tudi svojo pravico do rib, češ:

primo (1.): v dobroljskem martyrologiju iz leta 1416 je vse popisano, kako so gospodje Auffensteini (1300) obdarili svojo ustanovo pri Fari in dali župniku tudi pravico, da si za svoje potrebe nalovi rib v Meži;

secundo (2.): se ta fara imenuje »Marija na jezeru«, ker je bilo tu nekoč jezero, in zaradi tega Auffensteini, ustanovitelji fare, na ribe gotovo niso pozabili;

tertio (3.): so vsi župniki doslej v Meži ribe lovili: lovil jih je Georgius Kobellius, ki je bil tu od 1599—1618. Ta je imel celo posebnega ribiča v službi. Potem Matthäus Kamnizer, 1618—1626. Njegov hlapec Jury Siuz je dne 26. junija 1621 naletel na ribiča pliberške graščine in mu je pliberški zaplenil vse ribiško orodje in putrih z ribami. Toda gospod grof Johann Ambros Thurn je po svojem oskrbniku vse sam od sebi čel. Koj drugi dan župniku vrnil in mu s tem priznal pravico, da sme ribe loviti; potem Simon Freismietl (1626—1658), Michael Asberus (1658—1662), Matthias Grossel (1662—1665), Jacobus Rormaster (1665—1678), do podpisane Gašparja Pillatha, ki je prišel 25. aprila 1678 k Fari — vsi so lovili ribe v Meži z mrežami in trnki.

Nasprotno pa se pliberška graščina sklicuje na Metnitza, ki je bil pred Thurnom pliberški gospod, češ, da se je farski župnik pred tem Metnitzom leta 1587 le ponižal. Reformirani urbar iz leta 1571 pa je skrčil pravice do rib tudi graščini »Spodnji Guštanj« (tudi »Grienfels« ali »Untergradisch« imenovani), Jabornigom in drugim gospodom, ki so lovili ribe vse do reke Traa, kakor se je Drava tedaj imenovala.

»Kaj«, pravi farski župnik, »če se tudi nisem držal samo posta in sem dal loviti še druge dni, zato sem se pa omejil na kratek konec Meže, čeprav smatram, da bi lahko lovil na vsem območju guštanjkega rihtarja, od Poljane do Kisle vode (v Dobrijah)!«

Tako nam pripoveduje ta listina. Kdo bi si mislil, da so v Meži kdaj poklicni ribiči z mrežami ribe lovili?

4. Ogenj v Guštanju.

V »Novicah« z dne 22. aprila 1854 bemo sledeče:

»OD GUŠTAJNA NA KOROŠKEM. Komaj so se silne rane lanskega požara nekoliko celiti začele, že spet nov požar na veliki četrtek ponoči vstane in 22 hiš s cerkvijo vred pokonča. Veter je grozovito pihal, tako da se je plamen gorato



S telovadnih nastopov na Ravnah. - Lahko-atlet Ivartnik mnogo vadi, zato tudi mnogo obeta.

ABSOLVENTOM INDUSTRIJSKE ŠOLE

Zopet se je vključilo v naše delo 32 mladih kvalificiranih sodelavcev — absolventov naše industrijske šole. Poklici letošnjih absolventov so izbrani takoie:

- 3 kovači,
- 6 livarjev,
- 8 strugarjev,
- 4 rezkarji,
- 11. ključavničarjev.

Še vedno prevladujejo strojni poklici, upamo, da bo v novih razredih kmalu tudi več metalurgov.

Novim absolventom, ki so prišli v naše delavnice in obrate, želimo, da bi svoje znanje uspešno dopolnjevali in utrjevali kvaliteto našega dela.

HIŠNI RED

Železarna Ravne je predpisala za svoje hiše nov hišni red. Stanovanjski sklad je dragocena investicija in je sedaj že tako obsežen, da zahteva prav posebno pozornost. Določbe hišnega reda bodo onemogočile vsako ev. nerazumevanje in kršenje reda v tovarniških hišah.

Hišni red je nabit v lični obliki po vseh stanovanjskih hišah. V pogledu člena 6. in v pogledu kaznovanja odnosno povračila škode, kadar kdo poškoduje stavbo z vlago in točenjem vode, pojasnjujemo, da so najemniki dolžni povrniti povzročeno škodo po civilnopравnih predpisih in je prejšnjo navedbo v hišnem redu v toliko popraviti.

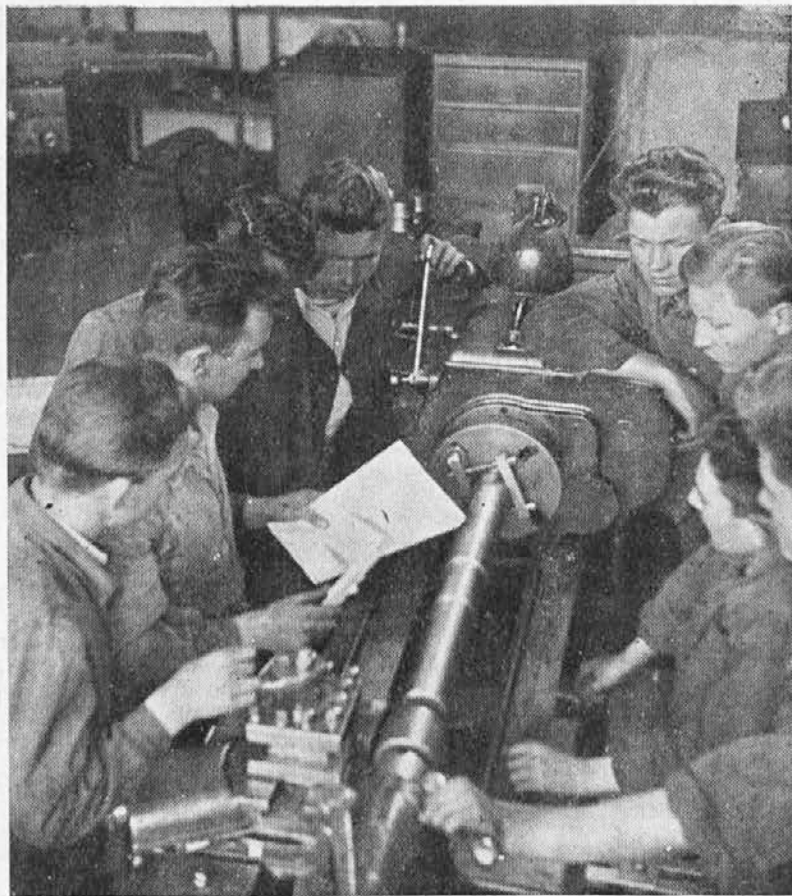
LJUDSKA PRAVDA

Gre za to, ali bo na Ravnah, kjer je že 500 let vrtnarija, ostala vrtnarija, ali pa bo tam zgrajen športni stadion industrijskega mesta. Urbanisti posegajo vmes in obe domači fronti. Pristašev je na obeh straneh dovolj. Tudi druga fronta ni proti stadionu, pravi samo, da bi bila povzročena škoda in da naj se stadion gradi na prostoru ob Meži, kjer ni treba uničiti nobene vrtnarije. Nasprotna fronta pa meri v park, ker so tam krasne stvari. Ob kulturi v lepem parku se lahko sijajno telovadi.

»Fužinar« je zaenkrat še nevtralen in želi obema frontama zmago, da bi dobili stadion in da bi ne bil nihče prizadet.

po zraku naprej valil. Troje možkih, dva vozarja iz Štajarja in en teržan so zgorili, četerti opečn v bolnišnici menda tudi smerti pričakuje. Škoda je polovico večja, kakor v prvem ognju, ki je bila ocenjena na 19.000 fl. Ljudje si ničesar niso zamogli oteti in sila je toliko britkejša, ker je lani toča vse pobila. Preljubi bravci »Novic«! po vaših žilah teka slovenska kerv, in mehkočutno serce v Vaših persih bije, pripravljeno v sili potrebnemu na pomoč hiteti: oh usmilite se — prosim Vas za božjo voljo — nesrečnih nagih in lačnih sirot! Bog Vam bode stoterno povernil. Učitelji pomagajte svojemu sobratu, šolskemu učeniku Janezu Šmid-u; verjemite mi, da ni revnejšega berača od njega in njegove družine, ki si ni nitke oblačila otela ni. Prevalski uradniki, grof Turnski, fužinski oskerbnik in mnogo drugih so se vse hvale vredno obnašali, in še vedno bratovsko ljubezen skazujejo. Bog jim plačaj! — Cvetko.«

fs.



Pri pouku v delavnici.

VODA NOČE VEČ ZMRZNITI

V nobeni gostinski postojanki v našem mestu tudi v času največje vročine nismo imeli pijače na ledu (izjema je menda sladoledar). Ta reč je takale: če je pijača pretopla, je ali ne piješ, ali pa je popiješ trikrat toliko. Iz količinskih podatkov pospravljene pijače vidimo, da smo pri nas izbrali drugo mero. Promet torej ni prikrajšan, čeprav okus ne pride na svoj račun. Res, da je topla pijača v vročih obratih mnogo bolj zdrava, vendar celotne Ravne na Koroškem še ne veljajo za vroči obrat, čeprav so nekateri že rekli, da »v Guštanju vre«. Bajne ni ledu in ni ledenic.

V zgodovinskih zapiskih vasi Kotlje pod Uršljo goro beremo, da je bila tam ob kegljišču pri Križanu postavljena pred 50 leti odlična ledenica. Načrti so se sicer izgubili, vendar bi se stvar dala obnoviti po ustnih izročilih.

NESPREJEMLJIV POGOJ

Pri našem, kakor seveda pri vsakem poslovanju, mora vladati nek red. Tako se dogovorimo z našimi odjemalci za gotove pogoje. n. pr.: robo bomo izdelali v taki in taki kvaliteti in dimenziji, jo dobavili do takrat in takrat itd. Naročnik se mora zopet obvezati, da bo pošiljko plačal v gotovem roku itd. Ker pa je denar na svetu precej važna reč, imamo v pogodbah določeno, da nam mora odjemalec plačati robo vsaj v osmih dneh po prejemu računa.

Rudniku Zletovo pa ta pogoj ni bil sprejemljiv. Energično zavrača to našo zahtevo in vztraja pri tem, da nam robo plača v treh dneh po prejemu računa. Seveda smo takoj ugodili. Takih odjemalcev in reklamacij želimo čim več.



Sanitetna skupina PLZ. Prav rešilna postaja jo jača najbolj.

Visok delovni jubilej v metalurgiji



Naš prijatelj, tov. Franc Torkar, livarski strokovnjak, ki sodeluje sedaj pri naši železarni, je praznoval nedavno 60-letnico dela. To je gotovo izredna delovna doba v metalurgiji in je verjetno jubilar najstarejši veterana dela v jugoslovanski, če ne tudi v evropski industriji.

Tov. Torkar je praznoval ta častni delovni jubilej ob najbolj aktivnem delu ter ob zmagah in osvajanju novih proizvodov jugoslovanskega livarstva, za kar ima prav on mnogo zaslug med našimi livarji.

Jubilantu želimo, da bi dolgo skupno delali in skupno zmagovali v naši koroški železarski postojanki, da nam bi pomagal s svojimi velikimi izkušnjami in da bi veselo praznovali njegov 70-letni delovni jubilej.

PROŠNJA ŠOFERJEM

Ponekod obstajajo predpisi o hitrosti vožnje skozi naselja. Tisti, ki so polagali šoferske izpite, vedo, da so na gotovih mestih ob cestah napisali s številkami. Te številke tam pomenijo, da je dovoljena vožnja na določenem sektorju s hitrostjo, ki je označena na teh tablah — običajno je to skozi naselja 4 do 5 km na uro. Toda počasna vožnja je utrudljiva in tudi zamudna, zato se ti predpisi radi prezrejo, kar je razumljivo in so vožnje skozi naselja različno hitre. Če jo avto po naših ulicah le nekoliko hitreje pobira, brizgata cestni lak in parfem kar po stenah hiš. Ako imaš v takem primeru odprto okno, dobiš svež preplesk celo na mizo. Poglejte novo preplekane hiše na Sejmišču in boste videli, da je tako. Ali ni škoda, ali ni nemarno?

Prosimo voznike, da to upoštevajo in se za obzir v naprej lepo zahvaljujemo.

KAKO JE TO LEPO

Ne, ni samo lepo, temveč tudi drago je, so oporekali. Da, drago je in vendar lepo. Lansko leto smo v Guštanju olepšali kar 5 starih hiš, letos pa v zvezi s preimenovanjem kraja v mesto Ravne na Koroškem ta reč še bolj napreduje. Ze do sedaj so dobile lepše lice 4 stare hiše: Zmavcerjeva, Smidova, Hladejeva in sosednja. Vsi, ki nas obiščejo, vidijo, da napredujemo in da zaslužimo naziv mesta. Skrbstvo za zunanji izgled našega mladega mesta gre dalje. Obnovljena je zgradba gledališča, olepšana tudi zgradba kina, nekateri pa te ureditve še pripravljajo.

Ta številka stane din 30.—

Teden koroških študentov

BO OD 27. DO 30. AVGUSTA 1952 NA RAVNAH

Predavali bodo: Jože Borštner, narodni heroj (O socialistični demokraciji), inženir Pavle Žavcer-Matjaž, član CK KPS (O vlogi Partije v FLRJ), minister F. Kimovec-Žiga, član CK KPS (O vlogi inteligence v FLRJ), Karel Prušnik-Gasper, sekretar OF v Celovcu (Osvobodilna borba Koroških Slovencev), Lojze Ude, direktor Inštituta za narodnostna vprašanja (Položaj Koroških Slovencev), dr. M. Zwitter (Položaj koroške inteligence), dr. Julij Felaher (skioptično predavanje o Koroški), Franjo Baš, direktor Tehniškega muzeja (Naloge Tehniških muzejev), Bogdan Žolnir (Osvobodilna borba Mežiške doline), Karel Doberšek (Gospodarski problemi Mežiške doline), inž. Šipek-inž. Borštner (Iz naše Železarne), Jaro Šašel (Arheologija Mežiške doline), Osojnik Marija (Dikcija Mežiške doline).

Predavanja bodo v Titovem domu, začela se bodo dopoldne ob pol 8., popoldne ob 17. uri. Podroben razpored bo razglašen.

Na predavanja in prireditve ste vabljeni delavci in nameščenci Železarne in tudi kmečki ljudje.

NOVA GOSTINSKA POSTOJANKA

Naše mesto dobi v kratkem prav lepo gostinsko postojanko. Odprta bo šele pozno v jeseni, večina pa jo že pozna, saj ima že sedaj mnogo ogledovalcev. Prihodnjič jo bomo opisali. Res nekaj posebnega za Ravne.

Z gostinskimi lokali v našem mestu stvarno šepamo. To sami vemo in to nam tuji sproti dopovedujejo. Poglejmo: pred vojno, ko je bila ravenska industrija vsaj štirikrat manjša, je bilo v Guštanju 9 gostiln (kantina, Pori, Štrudl, Milovnik, Planinka, Lečnik, Cvitanč, Jager, Petrač; poleg tega pa še v bližini pri Likebiču, pri Blatniku, pri Kumru in pri Šrubu ter še mala kavarna), sedaj pa jih je z vsemi menzami skupaj le šest. Restavracija in kavarna »Čečovje« bo predvsem po prostorih velika pridobitev mesta na važnem gostinskem področju, kjer je tudi tujski promet najbolj občutljiv.

Seveda so ta »manko« lokalov pridno nadomeščala razna društva s prirejanjem dodatnih veselja po večjih prostorih in tudi po travnikih. Vendar je veselja prireditelj le nekaj drugega kot pa redna možnost prostornih in opremljenih lokalov. Veselica je le veselica; nekam čudovito točno pade vedno s plačilnim dnem tako, da že kar več kako in kaj. Tu ne more biti v namenu samo postrežba, temveč je vedno še kaj drugega, zato pa mora biti to in ono za kak dinarček dražje, kljub temu, da še cel kup ljudi požrtvovalno pomaga. Te tihe podpore dobrih stvari in sanacije društvenih blagajn so nazadnje kar v lepem namenu, vendar gre za to, da veselice rednega gostinskega lokala nikoli ne nadomeščajo, prej dajejo deželi nek čuden značaj. Velika redna gostinska postojanka more v pogledu postrežbe poslovati celo obratno: kadar je več gostov, bo lahko to in ono za kak dinarček cenejše, ali pa vsaj ne dražje, itd.

Restavracija in kavarna »Čečovje« bo pridobitev predvsem še za prebivalce te naše nove mestne četrti.

Železarna Ravne je še vedno znana po tem, da nekateri med službenim časom neprestano hodijo. Uslužbenci pri tej razvadi prednjačijo. Namesto, da bi bili pri svojem delu in v obratu, pa jih nosijo noge sem in tja in motijo še druge vestne uslužbenice. Ponovno vabimo prizadete, da se umirijo. Če kdo nima dela, naj vsaj miruje tam kjer je, da drugih ne bo motil in da ne bo nemarne slike večnega pohajanja in postajanja. Dovolj imamo vzrokov za vestno in pošteno delo med časom službe, zunaj pa potem hodi, kolikor te pač noge nesejo.

SLIKE SO PRISPEVALI:

Naslovno Jože Kovačič, Maribor. Maks Dolinšek: stran 3, 7, 8, 11, 12, 13, 17, 19, 26, 27, 28. Fr. Kamnik: stran 9, 10, 14, 16, 20, 21, 23. Stanko Štor: stran 25. Ostale smo dobili z rokopisi in so avtorji nepoznani. Zelo prav bi bilo, da bi slikovni material po zgledu in po pomenu izboljšali.

Poziv Zveze borcev

10. obletnice ustanovitve prvih štirih slovenskih brigad: Tomšičeve, Šerčerjeve, Cankarjeve in Gubčeve — bo dne 13. in 14. septembra v Dolenjskih Toplicah pod Rogom. Ta proslava bo doslej največja počastitev žrtev in zgodovinskih pridobitev narodnoosvobodilnega boja.

Glavni odbor Zveze borcev Slovenije poziva vse svoje članstvo, vse slovensko delovno ljudstvo, da se proslave udeleži v čimvečjem številu. V ta namen bodo stavljena na uporabo vsa prevozna sredstva vseh vrst in je dovoljena četrtnska vožnja.

Da bi priprave čim uspešnejše potekale, je Pripravljalni odbor za proslavo na sestanku z zastopniki okrajnih odborov ZB sklenil sledeče:

1. Vsi okrajni odbori Zveze borcev naj takoj povabijo k sodelovanju vse druge organizacije in izberejo pripravljalne odbore za obisk proslave; isto naj store tudi občinski odbori Zveze borcev.

2. V času pred proslavo naj se vršijo vsebinsko primerne prireditve, kjer je le možno, s pozivi na čimbolj množičen obisk proslave; partizanske kulturne skupine naj obnovijo svoje programe in nastopajo z njimi tudi drugod, ne samo 13. in 14. septembra v Dol. Toplicah.

3. Do 31. avgusta t. l. naj pošljejo vsi okrajni odbori Zveze borcev Pripravljalnemu odboru za proslavo (Glavni odbor Zveze borcev NOV Slovenije, Ljubljana, Erjavčeva 16) število udeležencev, želje glede načina potovanja, predloge in vprašanja.

4. Vsa potrebna navodila bo Pripravljalni odbor sproti javljal po časopisju in po radiu.

Po večini obratnih in medobratnih prostorov je napram nedavni zanemarjenosti upostavljen zadovoljiv red. Naša tovarna in naša delovna mesta dobivajo lice napredne industrije. Le nekatera obratovodstva in obratni kolektivi še zaostajajo in jim je ljubša navlaka in nered, čeprav bi bila za ureditev potrebna samo malenkostna skrb in seveda predvsem osnovni čut za red.

Izdaja: upravni odbor Železarne Guštanj — Urejuje: uredniški odbor — Tiska: Marijanska tiskarna v Mariboru — Odgovorni urednik: Avg. Kuhar